

ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΦΥΛΛΑ

ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΦΥΛΛΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Ἐπιμελητής :

Σ. Γ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

Διαχειριστής :

ΠΑΝ. ΝΙΚΗΤΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Για 12 φυλλάδια Δραχ. 100. —

Για 6 » » 60. —

ΓΙΑ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Για 12 φυλλάδια σελλ. 15 —

ἢ δολλ. 4 —

Διεύθυνση : «Λεσβιακά Φύλλα»

Poste restante

Χειρόγραφα καθαρογραμμένα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΘΡΑΣΥΒ. ΣΤΑΥΡΟΥ : Λεῦκες στὸ φεγγάρι. (ποίημα)

ΣΤΡΑΤΗ ΜΥΡΙΒΗΛΗ : Στὸ δάσος. (Διήγημα)

LOUIS RICHAUD : Τὸ νησί. (ποίημα)

Μετάφρ. ΑΝΤ. ΠΡΩΤΟΠΑΤΣΗ.

ΛΕΩΝΙΔΑ ΑΝΤΡΕΓΕΦ : Ψέμα. (Διήγημα)

Μετάφρ. Σ. Γ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

ΛΕΣΒΙΑΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ : Παροιμίες. Ἀπὸ τῆ λαογρ.

συλλογὴ τοῦ ΠΕΛΙΣ ΑΒΕΤ.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ : Ἦλ. Βενέζη : Ὁ Μανώλης Λέκας κι ἄλ-

λα διηγήματα — Παναγ. Μαυρέα : Ἐλεγχοί. — Βιβλία

καὶ περιοδικά.

ΕΙΚΟΝΑ ΣΤΟ ΕΩΦΥΛΛΟ ΚΑΙ ΒΙΝΙΕΤΤΕΣ :

(σχέδιο κι ἐχτέλεση) ΣΤΡΑΤΗ ΓΑΒΑΛΑ

Ἡ ἐκτύπωση τοῦ φυλλαδίου ἄρχισε ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Φλεβάρη κι ἐπρόκειτο νὰ εἶναι ἕτοιμη στὸ τέλος τοῦ Μάρτη. Δυστυχῶς ὁμως ἀπὸ διάφορες τεχνικὲς δυσκολίες παρατράβηξε ὡς τὰ τέλη τοῦ Μᾶη χωρὶς βέβαια νὰ φταῖνε γι' αὐτὸ οἱ ἐκδότες. — Λ. Φ.

Τυπογραφεία ΑΔΕΛΦ. ΚΑΨΙΜΑΛΗ Μυτιλήνη

ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΦΥΛΛΑ

ΜΥΤΙΛΗΝΗ—
ΜΑΡΤΗΣ 1929

ΣΕΙΡΑ Α'.—
ΦΥΛΛΑΔΙΟ 4ο

ΛΕΥΚΕΣ ΣΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

Τετράψηλες, βουβές, σεμνές, θλιμμένες,
τῆ μαύρη λιτανεία τους σταματήσαν
μέσα στὴ νύχτα. Ἀπόμακρα κοιτάζουν
τὰ διάφορα ἄστρα.

Νυφάδες ξωτικές χαροκαμένες,
κορφές σκυφτές, χέρια γυμνά ἀπλωμένα,
νοσταλγική μιὰ δέηση πρὸς τὴ δύση
ὄλ' ἢ ὑπαρξή τους.

Μέρες πολλές τὶς ἔδειρε ἡ μαρία
τοῦ μελτεμιοῦ. Καὶ τώρα στὴ γαλήνη,
στὴ σιάση πὸν ὁ δαρμὸς τὶς ἔχει ἀφήσει
ἐγκαρτεροῦνε.

Τάχα ἡ θύμηση δὲν τὶς ξεγελάει
τῶν ὠραίων ἠλιόχαρων ὠρῶνε,
πὸν, ἀσημιές, λυγερές, χλωρομαλλοῦσες,
σὲ μιὰ πρὸς τὰ ὕψη

τρεμουλιάρικη ἀνάταση, ὅλη ἀφήναν
τὴ χαρὰ τοῦ φωτὸς νὰ τὶς ποτίζει
— ὦ σεισμάτα καὶ θροῖσμάτα καὶ φέγγη —
βαθιὰ ὡς τὶς ρίζες ;

Μάταια δὲν πλάθουν ὄνειρα. Δοσμένες
στῶν χρυσῶν περασμένων τῆ λατρεία,
δίχτια πλάνης δὲν δέχονται νὰ πλέξουν
μὲ τὰ ξεσκλίδια

τά ἱερὰ, τὰ λαμπρὰ τῆς εὐτυχίας.
Καὶ τώρα, πὺν τῶχρὸ, μισὸ φεγγάρι
μὲ ξεγελιάστρα γλύκα θὰ γλιστροῖσει
ἀνάμεσά τους,

οὔτε πὺν θὰ σαλέψουνε τὰ χέρια,
τὰ εὐγενικὰ σκελεθρωμένα χέρια,
νὰ τὸ κρατήσουν γιὰ φτωχιά κι ἀνάξια
παρηγορία.

ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ Τῆς ΤΙΛΙΝΗΣ
ΣΤΟ ΔΑΣΟΣ

— Διήγημα —

Ἄπὸ ποῦ θαρρεῖς ἔρχουμαι τούτη τῆ στιγμή πὺν πιάνω νὰ
σοῦ ξαναγράψω ἀκόμα καμπόσα περιστατικὰ τῆς ἀλλόκοτης
ζωῆς τοῦ χαρακώματος; Ἄμ' δὲ θὰ τόβρεις. Ἄπὸ τὸ Δάσος
παιδὶ μου. Ἄπ' ἓνα Δάσος! Εἶμαι ἀκόμα τόσο σαστισμένος, τό-
σο σαστισμένος. Νὰ, Βάζω τὸ γυλιὸ στὰ γόνατα γιὰ νὰ
γράψω, κι ὁ γυλιὸς εἶνε ἀκόμα γεμάτος τσακισμένα χορτάρια,
κ' οἱ κουβέρτες μου ἀκόμα δὲν καθαρίστηκαν ὀλότελα ἀπ' τὶς
«συμπεθέρες», κεῖνα τὰγκαθόχορτα πὺν κολνᾶνε παντοῦ. Μοσ-
κοβολῶ ὀλάκερος ἀπὸ Δάσος, καὶ μὲς ἀπ' τὰ ροῦχα μου ἀνε-
σαίνει ἀκόμα τὸ δριμὺ του τὸ χνῶτο. Σφαλνῶ τὰ μάτια μου
καὶ τὰκούγω μέσα μου πὺν βουίζει, πὺν φουσᾶ καὶ φωνάζει.
Φωνάζει σὰν ἓνα δυνατὸ θεοῖο μὲ ἀμέτρητα λαρύγγια. Μέ-
σα στὴν καρβάνια μου ἔχω ἓνα μάτσο ἄγρια λουλούδια. Βγά-
ζουνε μιὰ πικρὴ μυρουδιά. Δὲν ξαίρω τὸνόμά τους κ' εἶνε ὅ-
λα τους νὰ κάθεσαι νὰ τὰ θαμάξεις ὄρες ἓνα ἓνα. Μὰ δὲν

Ξαίρω πῶς νὰ σοῦ τὰ γράψω ὅλα αὐτὰ. Μέσα στὰ μαλλιά μου στάξανε πολλοὶ κόμποι δροσιᾶς ποὺ πέφτανε ἀπ' τὰ ψηλὰ δέντρα, καὶ τὰμπρὶ μου μοσκοβολᾶ ρετσίνα, ἀγριομέντα καὶ φρέσκια ρήγανη. Καὶ μέσα σ'ὅλα αὐτὰ εἶνε μιὰ τραγωδία κ' αἷμα ἀνθρωπινό. Θέλω νὰ γράψω μονομιᾶς χίλια δυὸ πράματα γιὰ νὰ πολυτρωθῶ ἀπ' τὴν πίεσή τους. Μὰ πρέπει νὰ τὸ καταφέρω νὰ τὰ ἱστορίσω μὲ τὴν ἀράδα. Ἀλλιῶτικα θὰ σὲ σαστίσω καὶ σένα μέσα στὸ πράσινο χάος ποὺ σαλεύει σὰν ὠκεανὸς μέσα μου καὶ μάλαιιάζει μὲ τὶς χίλιες φωνές του.

Μᾶς σηκώσανε μαύρη νύχτα. Τριάντα ἄντρες κ' ἐγὼ ἐπὶ κεφαλῆς. Ὁ λοχαγὸς μὲ φώναξε στὰμπρὶ του. Μοῦδειξε ἓνα λοχία τοῦ Μηχανικοῦ καὶ μοῦπε.

— Θὰ πάρεις τοὺς ἄντρες καὶ θὰκολουθήσετε ὅλοι μαζί τοῦτον ἐδῶ τὸ συνάδερό σας. Θὰ σᾶς ὀδηγήσει σένα δάσος νὰ ρίξετε καμπόσα δέντρα γιὰ ἀμπρόξυλα καὶ γιὰ πασσάλους στὰ συρματοπλέγματα. Ὁ σιτιστὴς θὰ σᾶς δώσει συσσίτιο μιᾶς μέρας καὶ θὰ γυρίσετε πάλι σὰ νυχτώσει. Ἐργαλεῖα θὰ βρῆτε κεῖ...

Κατόπι χαμογέλασε κ' εἶπε ἀκόμα.

— Θαρρῶ πῶς δὲ σὲ δυσαρεστεῖ καθόλου αὐτὴ ἢ ὑπερσσία!

Πῆγα νὰ τρελλαθῶ. Ἐνιωθᾶ ἓνα πυρὸ κῦμα στὸ σβέρκο καὶ τὰφτιά μου καίγανε. Ἄ δὲν ἦταν ξένοι ἀθροῦποι μπροστὰ, θὰ φιλοῦσα τὸ χέρι τοῦ λοχαγοῦ. Κάτι μπερδεμένα μουρμούριξα, μὰ κεῖνος κατάλαβε τὴν εὐγνωμοσύνη ποὺ μ' ἔπνιγε.

Ἔτσι τὸ λοιπὸν ξέφυγα μιὰ μέρα, μιὰ μεγάλη μέρα ὀλάκερη, ἀπ' τὸ χαράκωμα. Μιὰ μέρα γεμάτη ἀπὸ ὑπαίθριο φῶς, ἀποδεντροῖσον ἴσκιο, ἀπὸ χρώματα καὶ νερὰ καὶ λουλούδια. Μιὰ μέρα κάτω ἀπ' τὸν οὐρανὸ. Ἐνα οὐρανὸ θεόψηλο καὶ ἄπειρο, ποὺ σηκώνει τὶς καμάρες του πιὸ πάνου ἀπ' τὰστρα, καὶ σὰφίνει νὰ στηλώσεις τὸ κορμὶ σου ὀλόρτο, ὅσο ὀλόρτο θέλεις, δίχως νὰ φοβᾶσαι πῶς θὰ σκουντουρήσει ἢ κάσκα σου πάνου στὸ σφυροδαρμένο γρανίτη, μήτε πῶς θὰ γίνεις ἀμέσως σημάδι σκοποβολῆς, μόλις πάψεις νὰ σέρνεσαι χάμου σὰν κωλοσαῦρα. Σὰ βγήκαμε ἀπ' τὸ δαίδαλο τῶν χαρακωμάτων, κάπου μισὴ ὥρα δρόμο πίσ' ἀπ' τὴ γραμμὴ μας, ξεδίπλωσα τὸ κορμὶ μου κάτω ἀπ' τὸ θεό. Οἱ ἀρθρώσεις μου τρίξανε, σκεβρωμένες ἀπ' τὸ κουλούριασμα τὰμπριοῦ, σὰ ρεζέδες ποὺ σκούριασαν ἀδούλευτοι ἀπὸ καιρὸ πάνου στὰ στριφνάκια τους. Ἐκεῖ ἦτανε μιὰ βαθιὰ χαράδρα ποῦνε στημένα τὰ μαγεριά μας. Ἀπ' αὐτοῦ μᾶς στέλνουν τὸ ἀσβεστοκονίαμα - πιλάφι μὲ τὶς ἀμάσσητες ἐκεῖνες σηκωματιές τὸ κρέας ἀπ' τὰ τερατώδη βώδια τῆς Ἀουστράλιας.

Φαράγγι φαράγγι βγήκαμε σένα κάμπο λεῖο, φαλακρό

καὶ στεγνὸ, γεμᾶτον ἀπὸ σιωπῆ καὶ χλιαρῆ νύχτα. Τὰ ἄστρα εἶχαν ἔβγει ὅλα στὸν οὐρανὸ ὅπως ὅταν εἶνε εἰρήνη στὸν κόσμο. Λάμπανε γιορτάσιμα καὶ σπιθοβολούσχανε ὀλοκαίνουργια. Τὴν πρώτη νύχτα τῆς Δημιουργίας δὲ θᾶχανε περισσότερη χαρὰ καὶ ζωντάνια. Προπατούσαμε δίχως νὰ μιᾶμε καὶ δίχως νὰ καπνίζουμε, πολεμῶντας μὲ χίλιους συνδυασμοὺς νὰ μὴν ἀφίνουμε τὰ σιδερικὰ τῆς πανοπλίας νὰ κάνουν φασαρία, ἦταν ἓνας περίπατος ὀλότελα ἤσυχος. Μόνο μιὰ στιγμή μᾶς τάρραξε μιὰ ρουκέττα, πού θὰ μᾶς τὴν ἔστειλε κάποιος βούλγαρος διπλοσκοπός. Κάτι αὐτιάστηκε φαίνεται πρὸς τὸν κάμπο. Ἀπομείναμε αὐτόματα πετρωμένοι χάμου, σὰν ἀγάλματα, ὡς πού νὰ περάσει πάνουθὲ μας ἡ ἄσπρη φέξη της. Σὰν κατάπιε ἡ νύχτα αὐτὸ τὸ προδοτικὸ μάτι, σηκωθήκαμε πάλι βουβὰ, καὶ προχωρούσαμε ἀκολουθῶντας τὸ λοχία τοῦ Μηχανικοῦ. Ὁ κάμπος ἦτανε πάντα ὀλόστρωτος, σὰ νὰ τὸν ἰσοπέδωσε κανένας μὲ σκαλιστήρι. Ξαφνικὰ βρεθήκαμε μπροστὰ στὸ Δάσος! Ἦτανε αὐτὴ ἡ μαύρη γραμμὴ πού βλέπαμε μακριὰ στὸν ὀρίζοντα. Καὶ ξαφνικὰ βρεθήκαμε κοντὰ του ὅ, τι ἔπιανε νὰ γλυκοφέγγει. Μὰ ἦτανε ὀλότελα παράξενο πῶς σηκώθηκε ἔτσι ξαφνικὰ μπροστὰ μας, τεράστιο, μὲ τὰ ὀλόρτα δέντρα του τὰ πηχτὰ, καὶ μὲ τὴ μυστηριώδικη φωνὴ πού ἔβγαινε βαθιὰ ἀπ' τὰ σπλάχνα του.

Στὰ δικὰ μας τὰ μέρη δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ δεῖς τέτιο προᾶμα. Ἕνα μεγάλο κάμπος, πού ὅσο προπατᾶς ξετυλίγεται μπροστὰ σου κίτρινος, γεμᾶτος ἀπὸ σιωπῆ καὶ ὀλόστεγνος, σὰν ἓνα τόπι χαλὶ πού δὲν τελειώνει. Καὶ κατόπι, ξαφνικὰ, δίχως νὰ μεσολαβῆσει καμμιά παραλλαγή στὸ ἔδαφος, νὰ σηκώνεται μπροστὰ σου ἓνα δάσος φοβερὸ, μὲ βλάστηση πού ξεφρένιασε καὶ χύθηκε σὰν ποτάμι ἀπὸ φυλλωσιές κατὰ τὸν οὐρανὸ, καὶ μὲ βουὴ τόση, πού βόγγει θλιβερὰ στὰ σπλάχνα του καὶ σὲ κάνει νὰ σωπαίνεις τρομαγμένος...

Ἔτσι, ὀλότελα ξαφνικὰ καὶ δίχως νᾶμαστε προετοιμασμένοι, βρεθήκαμε ἀπ' τὴν πιὸ νεκρικὴ σιωπῆ, ριχμένοι στὸ βάθος ἑνὸς ὠκεανοῦ ἀπὸ ἤχους ἀφάνταστους καὶ ἀμέτρητους, πού τρέχανε καὶ διασταυρωνούτανε ψηλὰ, πάνου ἀπ' τὰ κεφάλια μας, καὶ σαλεύανε ἄγριοι, ὀλοένα καὶ πιὸ ἀσυγρόατοι μὲς στὸν ὑγρὸν ἀγέρα, σὰν ἓνα ἀόρατο δίχτυ ἀπὸ φωνές, σφυριξιές, χτύπους, μουγκρηχτὰ καὶ κρότους καὶ θροῖσματα καὶ σουβλερὲς νότες ἀπὸ ἀόρατα σουράβλια. Ἕνα ἠχητικὸ δίχτυ πού ἀδιάκοπα τὸ κουνούσανε, τὸ φαίνανε καὶ τὸ ξεφαίνανε καὶ τὸ κυματίζανε πάνου ἀπ' τὰ κεφάλια μας. Φαντάσου χιλιάδες τρελλοὶ μουζικάντες νὰ δοκιμάζουν τὰ ὄργανά τους μὲ ὅλη τους τὴ δύναμη

καὶ χιλιάδες πουλιὰ, μαμούδια, σερπετὰ, ζουζούνια καὶ ἄγρια ζᾶ νὰ συζητοῦν μὲ τσιριξιές . . .

Εἶπα πὼς βρεθήκαμε στὸ βάθος ἑνὸς ὠκεανοῦ, ἐπειδὴ αὐτὸ ἦταν τὸ συναίσθημα ποὺ δοκιμάσαμε, σὰ βρεθήκαμε ἐκεῖ μέσα στὸ δάσος. Ἡμᾶστε πραγματικὰ στὸν πάτο μιᾶς πανύψηλης ἄβυσσος, ποὺ ἦτανε βουερὴ καὶ μαυροπράσινη, γεμάτη ἀπὸ ἀλαλαγμὸ καὶ χλαπαταγὴ. Κι' αὐτὴ ἦτανε τὸ δάσος. Στὸ νησί μας ἓνα τέτιο πράμα εἶνε ἀκατανόητο. Γιατὶ ἐκεῖ τὸ κάθε τι στὴ φύση ἔχει τὴν ἔχταση καὶ τὶς ἀναλογίες ποὺ χρειάζεται γιὰ νὰ στέκεται ἁρμονισμένο ἡμερὰ καὶ συμπαθητικὰ μέσα στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ. Στὰ δικά μας τὰ δάση μονάχα χαριτωμένες θεότητες μπορεῖ νὰ λατρέψει κανένας, κρεμάζοντας στοὺς χορταριασμένους βωμοὺς των στεφάνια ἀπὸ λουλούδια καὶ γαλάζιες κορδέλλες. Σὲ τοῦτο ἐδῶ τὸ δάσος θὰ κατοικεῖ ἓνας θεὸς τερατώδικος, ποὺ μονάχα μὲ ἀνθρωποθυσίες θὰ μποροῦσε κανένας νὰ τόνε γλυκάνει.

Ἦταν ἓνα ἄγριο ἀπάτητο δάσος, ἀπὸ κεῖνα ποὺ ζούσανε πάνου στὴ γῆ στὶς πρώτες ἡλικίες της.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα, μᾶς τσάκισε ὀδυνηρὰ μὲ τοὺς ὄγκους του, μόλις βρεθήκαμε μέσα του. Ὅλα ἐκεῖ πέρα ἦταν τόσο μεγάλα καὶ τόσο ἀχαλίνωτα. Τὰ δέντρα στεκούτανε μύζες μύζες, τόσο ψηλά, ποὺ σίγουρα δὲ μᾶς βλέπανε στὰ πόδια τους. Καὶ τὰ περιπλοκάδια ἀπλώναν ὀργιές τάνθισμένα σκοινιά τους, καὶ τίναζαν κούνιες λουλουδένιες ἀπ' τὸν ἓναν κορμὸ στὸν ἄλλο καὶ κρέμαζαν ἀνάερα ἀψίδες καὶ γιορλάντες μὲ καρπούς καὶ ἀνθία παράξενα καὶ μεγάλα, σὰ σταφύλια καὶ σὰ μικρὲς σάλπιγγες! Σταθήκαμε μὲ τὰ ἐργαλεῖα μας καὶ μὲ τὰ ὄπλα μας ὀλότελα ἐξουθενωμένοι μέσα σαυτὸ τὸ θάμα. Στὴν ἀρχὴ μάλιστα ἀμίλητοι ὅλοι μας εἶχαμε σμουλωχεῖ ἀσυναίσθητα ὁ ἓνας κοντὰ στὸν ἄλλο, σὰ νὰ βρισκόμασταν μπροστὰ σὲ κίνδυνο.

Κατόπι ἓνας εἶπε δειλιασμένος.

— Μωρὲ τ' εἶναι τοῦτο!

Καὶ τότες ὅλοι ἀρχισαν νὰ μιλοῦν καὶ νὰ χαιρονομοῦν σὰν τρελλοί, πολεμῶντας νὰ κάνουν θόρυθο. Μὰ ἦταν ἓνα μάταιο καὶ θλιβερὸ πράμα, γιατί οἱ ἰσχνὲς κραυγὲς μας μόλις ἀκουγότανε σὰν ἀδύνατο καὶ παράτονο φάλτσο μέσα στὸν ἀμέτρητο θόρυβο τῶν πουλιῶν, ποὺ χαλούσανε τὸν κόσμον ψηλά μὲ τὶς τσιριξιές τους. Τάνασθήματά μας ἔγιναν μονομιᾶς γελοῖα καὶ τὰ τσεκούρια μας φάνταξαν σὰν παιχνιδάκια παιδιάτικα. Κι' ὅταν ὁ Ἀγγελέτος, ποῦνε ὁ πιὸ ψηλὸς ἄντρας τοῦ λόχου, σήκωσε τὸ σαγόνι του ψηλά γιὰ νὰ πορπατήξει τὸ μάτι του ὡς τὴν κορφὴ μιᾶς ὀξιάς ποὺ χανούταν

μέσα στη συμπαγή, θαρρεῖς, φυλλωσιά τοῦ θόλου, κι' ἔπεσε πίσω ἢ κάσκα του, μᾶς φάνηκε στὴ ρίζα της σὰ μολυβένιος στρατιωτάκος, μιὰ δαχτυλίθρα μπόϊ, κάτω ἀπ' ἓνα δέντρο τῶν Χριστουγέννων.

Ἄμέσως σχεδὸν αἰστανθήκαμε βαθιὰ πὼς τὸ δάσος ἦταν ἓνα τερατώδικο φυτικὸ χτῆνος, ἀνεξάρτητο καὶ ὀλάκερο, ποὺ ἀνέσενε, ζοῦσε, κουνιότανε καὶ φώναζε μὲ τὴ δικιά του τὴν ιδιαίτερη ζωὴ τὴν ἀκατέλυτη καὶ προαιώνια. Ἐνα θεόρατο ζωντανὸ ἦτανε ποὺ μύριζε καὶ μούγκριζε δυνατὰ. Τὸ χλωρό του τὸ αἷμα ὄρμουσε μὲ μανία μέσα στοὺς κραταιοὺς κορμούς, σὰν ἀδάμαστο συντριβάνι, ἄγριας νιότης. Κ' ἡ φωνή του, φωνὴ πλατιά, παρδαλὴ καὶ πολυσύνθετη, παρόμοια δυνατὴ, μὰ ὀλότελα ἀλλιώτικη ἀπ' τὴ φωνὴ τοῦ πελάγου ποὺ σκούζει, ἡ φωνὴ τοῦ δάσους, ποὺ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ μου τὴν ἄκουσα, ἦτανε μιὰ φοβερὴ κι' ἀνυπόφερτη φωνὴ, ποὺ δὲν εἶχε μέσα τίποτα τὸ γνώριμο καὶ συμπαθητικὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Μονάχα μιὰ κρυφὴ τρομάρα γιόμιζε τὴν καρδιά μας.

Σὰν μπήκαμε μέσα, χαμπάρι δὲ μᾶς πῆρε ἡ ψυχὴ τοῦ δάσους. Κανένα πουλὶ δὲν ἔπαψε νὰ σφυρίζει, καμμιά φωνὴ μέσα σαυτὴ τὴν τρικυμία τῶν ἤχων δὲν ἔκοψε τὴ φόρα της, κανένα μαμουῦδι δὲν ἄλλαξε τὸ δρόμο του.

Καὶ σὰν ἀρχίσαμε κατόπι, ἐμεῖς τὰ κακόψυχα τᾶθρωπάκια, τσίκ,-τσίκ,-τσίκ, μὲ τὰ μπαλταδάκια μας νὰ στρώνουμε μερικὰ νέα δέντρα χάμου, εἶδαμε τὸ χυμὸ τους ποὺ χουχλάκιαζε, σὰν ἀγίασμα μὲς ἀπ' τὶς φρέσκες πληγὲς τους ποὺ μύριζαν. Ὅμως καὶ πάλι τὸ δάσος χαμπάρι δὲ μᾶς πῆρε κι' ὁ ρυθμὸς του τρίχα δὲν ἄλλαξε. Φαίνεται πὼς μέσα στὸ φοβερὸ σύνολό του αὐτὰ ἦτανε μικροεπεισόδια ἀσήμαντα. Ἡ ἀδάμαστη βρῦση τῆς ζωῆς ποὺ ἀνάβρουζε κάτω ἀπ' τὸ χῶμα, θὰ τίναζε σὲ λίγο πλῆθος καινούρια λυγερὰ κλωνάρια στὴ θέση τοῦ κάθε σκοτωμένου δέντρου.

Σὰν ἄρχιζε νὰ σαλεύει κανένας κορμὸς σκαμμένος ἀπ' τὰ τσεκούρια μας, καμμιά δεκαριά φαντάρει τότε σέρνανε ἀπὸ μιὰ μπάντα μὲ χουγιαχτά. Τότες τὸ δέντρο ἔτριζε πονεμένη σύρριζα, κατόπι ἔγερνε ἀργὰ καὶ μεγαλόπρεπα καὶ γρομμιζοῦτανε τσακίζοντας μὲ τὸ πέσιμό του ὅλα τὰ γειτονικὰ κλωνάρια ποὺ τύχαιναν στὸ δρόμο του.

Κ' οἱ γαλιές, ἓνα πλῆθος γαλιές μὲ ματάκια καστανόχρουσα καὶ θαυμάσιες φουντωτὲς οὐρὲς, ποὺ γαβριάζανε πάνω στὰ κλαδιά του, σταματοῦσαν γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ παιχνίδι τους, κυττοῦσαν μὲ περιέργεια, γέρονοντας χάμου τὰ κεφαλάκια τους, τοὺς φαντάρους ποὺ δολοφονοῦσαν τὸ δέντρο, καὶ κατόπι μ' ἓναν πῆδο τιναζοῦτανε ἀνάερα σὰν μαλλιαρὰ τόπια καὶ βρισκοῦτανε σ' ἄλλο

δέντρο, όπου συνέχιζαν τις τρέλλες τους, δίχως πιά να μᾶς προσέχουν καθόλου. Κατέβαιναν χαμηλά χαμηλά, ὁλότελα κοντά μας.

Ὁ λοχίας τοῦ μηχανικοῦ σημάδευε πολλή ὥρα ἓνα ἅπ' αὐτὰ τὰ χαριτωμένα ζᾶ ἀπὸ πολὺ κοντὰ, κ' ἐκεῖνο, δίχως νὰ φύγει ἅπ' τὴ θέση του, γύριζε τὸ κεφάλι του δεξὰ-ξερβὰ, καὶ τὸν ἔβλεπε κατάματα μὲ τις γιαλιστερές χάντρες τῶν ματιῶν του. Ὑστερα, μαζὶ μὲ τὸν ἀδύνατο κρότο τῆς ντουφεκιᾶς ποὺ ἀμέσως ἀπορροφήθηκε μὲς τὴν ἀπειρη φωνὴ τοῦ δάσους, ἔπεσε στὰ πόδια μας καὶ πέθανε, σίγουρα γιομάτο ἀπορία γι' αὐτὸ ποὺ τοῦ ἔτρεξε.

Λοιπὸν, ἐκεῖνο ποῦ νιώθω καὶ τώρα ἀκόμα ἅπ' τὸ βούτηγμά μας μέσα στὸ δάσος, εἶνε αὐτὸ τὸ παράξενο αἴσθημα τῆς χτηνωδίας ποὺ μὲ γέμισε. Νιώθω πὼς κυλίστηκα, μιὰ μέρα ὀλάκερη, πάνου στὴν πράσινη προβιὰ ἑνὸς φανταστικοῦ μεγάλου θεριοῦ, ποὺ ζεῖ ἐκεῖ κάτω στὴν ἄκρη τοῦ κάμπου χιλιάδες χρόνια καὶ φράζει μὲ τὸν ὄγκο του τὸν ὀρίζοντα. Εἶνε ἓνα ἀθάνατο ζῶ μὲ ἀμέτρητα χοντὰ ποδάρια, βουτηγμένα ὡς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς. Ἔχει φοβερὴ φωνὴ ποὺ κυματίζει, καὶ τὸ θεόρατο κορμὶ του μυρίζει δυνατὰ δασίλα, ποὺ ἀκόμα μοσκοβολᾷ πάνου στὰ ροῦχα μου. Τὰ πότισε σὰν δεντρίσια βαρβατιὰ καὶ μυρίζουν βαριὰ.

Αὐτὸ τὸ αἴσθημα τῆς δυνατῆς χτηνωδίας φουσοῦσε ἀπὸ παντοῦ μέσα στὸ δάσος, καὶ πότιζε τὸν ὑγρὸν ἀέρα σὰ δηλητηριασμένη ἀνεσαμιὰ. Ἐβλεπες σιγὰ-σιγὰ καὶ κυρίευε ὀλοένα καὶ πιὸ δυνατὰ τοὺς φαντάρους. Σὰν τοὺς πέρασε ἡ πρώτη ξαφνικὰ ἐντύπωση τοῦ τιποτένιου μας, ποὺ μᾶς ἐπιβλήθηκε μονομιᾶς ἅπ' τὸ περιβάλλο, μέσα στὸ ὁποῖο μπαίναμε γιὰ καταχτητὲς, ἄρχισαν σιγὰ σιγὰ νὰ δέχονται τὴν κατάσταση. Ἀφίσανε τὸ πράσινο τέρας νὰ τοὺς καταπιεῖ κι ἄρχισαν νὰ πάνε καὶ νᾶρχονται λεύτερα μέσα στὴν ἀπέραντη κοιλιὰ ποῦ δάσους. Κι αὐτὸ ἄρχισε νὰ τοὺς χωνεύει μιὰ χαρὰ καὶ νὰ τοὺς ἀφομοιώνει. Φωνάζανε κι αὐτοὶ μὲ ὄλη τους τὴ δύναμη, σὰν τὰ πουλιά, γιὰ νὰ μπορεῖ νᾶκούει ὁ ἓνας τὸν ἄλλο σὲ δέκα βήματα ἀπόσταση, καὶ κατόπι κρυφὰ κρυφὰ καὶ ἀκατακίνητα, ἄρχισε νὰ τοὺς μεθᾷ ἡ ἐρωτικὴ μανία ποὺ σφύριζε καὶ ὀργί-αζε ἅπ' ὄλες τις μεριὲς ἐκεῖ μέσα. Τοὺς χασίσωνε ἡ βαθιὰ ἀνεσαμιὰ ποὺ βογγοῦσε κ' ἐρχότανε μυστηριώδικα μὲς ἅπ' τᾶγνωστα βάθια τοῦ δάσους, κ' ἡ ἄγρια δημιουργικὴ ψυχὴ του σταζοβολοῦσε σὰ γεννητικὸ ὑγρὸ πάνω τους, ἅπ' τὰ δέντρα τᾶγκαλιασμένα μὲ τοὺς τιτανικοὺς στριμμένους ἀγκῶνες τους, κι ἅπ' τὰ κλαδιὰ τὰ μπλεγμένα ἐρωτικά, ποῦτανε γεμάτα ἀπὸ ζευγαρω-

μένα ἄγρια ζᾶ καὶ χιλιάδες πουλιὰ πού τσίριζαν ἀπ' τὴν ἀβάσταχτη ἠδονή.

Ἦτανε σὰν ἓνα ἀδιάκοπο αἰσθησιακὸ φρένιασμα πού τοὺς ἀφιόνηζε. Τοὺς διαπερνοῦσε σὰ λεπτὸ φαρμάκι φιλτραρισμένο ὀλόϊσα ἀπ' τὴν καρδιὰ τοῦ δάσους, πού σύγκορμο λάφαζε γαυριασμένο ἀπ' τὴ σκληρὴ γενετήσια ὀργή. Οἱ φαντᾶροι μπορεῖ νὰ μὴν τὸ καταλάβαιναν, μὰ ἦταν κι' ὅλας ὑποταγμένοι στὴν κυριαρχικὴ ψυχὴ τοῦ πράσινου χτήνους. Κι αὐτὸ τοὺς μεταχειριζότανε πιά σὰν ὅλες τὶς ἄλλες χιλιάδες τὰ ζωντανὰ πού τὸ κατοικοῦσαν καὶ σύνθεταν μαζύ του τὴ φοβερὴ ζωὴ του, συνεπαρμένα ἀπ' τὴ γεννητικὴ μανία.

Ἀρχινήσανε τότες νὰ αἰσχρολογοῦν, νὰ τσιρίζουνε κι αὐτοὶ σὰν ἄγρια πουλιὰ καὶ νὰ κάνουν ἀναμεταξύ τους ἀδιάντροπα ἀστεῖα καὶ χειρονομίες. Ποτὲς μου δὲν εἶδα τοὺς φαντᾶρους νὰ κάνουν ἔτσι. Στὸ χαράκωμα ἡ ἀρρωστιάριχη ἠδονολατρεία εἶχε πάρει ἓναν τόνο ἀπόκρυφο, μυστικὸ καὶ ἔνοχο. Πὲς ἀπ' τὸν ἀσήκωτον ἴσκιό τοῦ θανάτου πού πλακώνει ἀδιάκοπα ἐκεῖ μέσα τὸν ἄνθρωπο, πὲς ἀπ' τὴν ἀναγκασμένη σιωπὴ καὶ τὴν ὑποχρεωτικὰ ἀκίνησιν. Μὰ ἐδῶ μέσα στὸ δάσος ἓνα σωρὸ πιεσμένα ἔνστιχτα ξεχαλιναρώθηκαν μονομιᾶς. Οἱ φαντᾶροι παίζανε, κυλούντανε χάμου τρίβοντας ἠδονικὰ τὴν τριχωτὴ μούρη στὴν ἀπάτητη χλόη μὲ διάθεση νὰ τὴν μασσήσουν. Μπαλεύανε ἐρεθισμένοι σὰν σάτυροι. Ρίξανε χάμου ἓναν, τότε γδύσανε ἀπ' τὴ μέση καὶ κάτου καὶ τοῦ χώσανε τσουγκνίδες κατάσαρκα. Κι αὐτὸς γελοῦσε, θύμωνε, δάγκανε τὰ χέρια καὶ κλωτσοῦσε στὸν ἀγέρα μουγκρίζοντας σὰ ζό. Τὰ πομεσήμερο, σὰ φάγαμε κ' ὑστερα, ξαπλώσαμε κουρασμένοι ὅλοι παρέες παρέες στὸ χορτάρι καὶ καπνίζαμε καὶ κουβεντιάζαμε.

Ἐκεῖ κοντὰ μου ἦταν ἡ παρέα τοῦ ὑποδεκανέα Μπήλιου. Ὁ Μπήλιος αὐτὸς εἶν' ἓνα συσταζούμενο παληκάρι, λιγομίλητο καὶ περήφανο, φιλότιμο ὅσο παίρνει. Ποτὲς του δὲν ἔδωσε ἀφορμὴ σὲ τίποτα μέσα στὸ λόχο. Ὅμως ἐτούτη τὴ φορὰ μᾶς ἔκανε ἄνω κάτω.

Ἦταν παρέα μὲ τὸν Ἀγγελέτο καὶ μ' ἄλλους πεντέξη. Μὲ τὸν Ἀγγελέτο δὲ ἦταν ἀπέξαρχης νύχι καὶ κρέας. Εἶνε βλέπεις οἱ πιὸ ἀψηλοὶ καὶ στὴ σύνταξη τοῦ λόχου βρέθηκαν νὰ κάνουν τὸν πρῶτο στοῖχο. Ἔτσι γνωρίστηκαν, ἐχτιμήθηκαν συναμεταξύ τους καὶ μοιραζότανε συντροφικὰ τὴ ζωὴ τοῦ πολέμου. Βοηθιούντανε στὴν ὑπερσσία, μαζὺ τρώγανε, μαζὺ πίνανε καὶ κουρνιάζανε στὸ ἴδιο τᾶμπρι.

— Τί νὰ ποῦμε, τὸ λοιπὸν τώρα γιὰ νὰ περάσ' ἡ ὥρα; Λέει ὁ Στεφανῆς, ὁ δεκανέας τοῦ Μηχανικοῦ ποῦτανε κι αὐτὸς ἐκεῖ μαζὺ τους. Καὶ χασμουρήθηκε σὰ σκύλος πού οὐρλιάζει.

— Νὰ σᾶς πῶ ἐγώ, κάνει ὁ Μητρέλλης, ἓνα ξαθὸ μυξάρικο στρατιωτάκι μὲ τόσα δὰ αὐτιά, ποὺ τρώει ὅλα τὰ ποφάγια καὶ τὰ ξεροκόμματα τῆς διμοιρίας καὶ ὡς τόσο κάθε μέρα πιὸ ζαρωμένος καὶ πιὸ κτρινιαρῆς γίνεται. Νὰ σᾶς πῶ ἐγώ. Νὰ ! καθέννας μας θὰ πιάσει νὰ ἱστορίσει μὲ τὸ νὶ καὶ μὲ τὸ σῖγμα ποιά γυναῖκα στὴ ζωὴ του φράθηκε πιὸ καλά, καὶ πῶς ἔγινε αὐτὸ τὸ περιστατικὸ. Ἔ; πῶς σᾶς φαίνεται.

— Μπράβο ! Αὐτὸ εἶνε. Χεροκρότησαν ὅλοι.

— Ἐμπρὸς, Ἀγγελέτο, ἐσὺ εἶσαι ὁ πρῶτος, λέει ὁ Στεφανῆς ὁ δεκανέας.

— Λέγε ! τοῦ κάνει κι ὁ Μπήλιος, ποῦτανε ξαπλωμένος δίπλα του, καὶ τοῦ βάρεσε φιλικὰ μιὰ γροθιά στὴ φαριὰ ράχη. Ἐσύ ἴσαι καὶ τὸ πιὸ ὁμορφο παιδὶ τοῦ λόχου, καὶ κοντὰ στὸ νοῦ πῶς θάχεις πολλές βρωμοδουλιές στὴν πλάτη.

Ὁ Ἀγγελέτος ξύθηκε στὴν κορφή μὲ τὸ μικρὸ δάχτυλο κ' ἔκανε ἓνα ἀστεῖο μορφασμό.

— Ἀφοῦ τὸ θέλ' ἡ παρέα, γιατί ὄχι ; λέει. Βγάζει κατόπι ἓνα τσιγάρο, τσακτίζει τὴν τσακμακόπετρα κι ἀνάβει. Ὅλοι παίρνανε πὰ στὸ χορτάρι μιὰ θέση βολικιά γιὰ νὰ τότε βλέπουν. Κι αὐτὸς βγάζει μπουκιές τᾶσπρο ντουμάνι ἀπ' τὸ στόμα του, καὶ τὸ φυσᾷ ἀπ' τὰ ρουθούνια του καὶ μισοκλείνει τὰ μεγάλα του μάτια μὲ τὰ δυνατὰ φρύδια. Αὐτὸ ποὺ θὰ σᾶς πῶ, λέει, ἔγινε πρόπερσι. Ἡ ἐπιστράτευση ποῦχε κουβαλήσει τὸ λεσβιακὸ Σύνταγμα στὴ Μπαλάφτσα καὶ στὶς προφυλακὲς τοῦ Λαχανᾶ δὲ μ' εἶχε πάσει ἐμένα. Ἔτσι ἀπόμεινα κεῖνο τὸ χειμῶνα στὸ χωριό. Καὶ δὲν τὰ πέρασα ἄσκημα, ἔδωνά ποὺ τὰ λέμε. Ραβδιστάδες εἶχαν ἀπομείνει πολὺ λίγοι. Τοὺς καλύτερους τοὺς πῆρε ὁ στρατός. Ἐμεῖς, τὰ καινούρια φιντανία τοῦ κλαριουῦ, ἤβραμε καιρὸ νὰ κάνουμε τὸν καμπόσο. Βάλαμε κάτου τ' φεντικά καὶ μᾶς πλήρωσαν σὰ γιατρούς. Ραβδίσαμε δὰ τότες καὶ στὰ χτήματα τοῦ Κακουρέλλη, ἐνοὺς γιατροῦ. Γιατρός ! Ἔχει ἀνάγκη τάχατες αὐτὸς ἀπ' τίς ρετσέτες... Ποὺ κάνει τρεῖς χιλιάδες λαγήνια χρονιὰ παρὰ χρονιὰ κ' ἔχει μηχανὴ ποὺ ἀλέθει ὅλο τὸ χωριό. Ἄς εἶνε δά. Τσιγκούνης ὅμως, ὅσο θέλεις. Σπαγγοραμένος ὁ ἀφιλότιμος, σὰν τὸ Γιούδα. Μαζεύαμε τότες ἓνα μεγάλο χτήμα του, τὸ Λογγί, μιὰν ὄρα μακρὰ ἔξω ἀπ' τὸ χωριό, κάτου πρὸς τὴ Λαγκαδάρα. Τρώγαμ' ἐκεῖ, μαγειρεύαμ' ἐκεῖ. Εἶχε βλέψεις καὶ καλύβι τὸ χτήμα. Ὁ ταῖφας τοῦ γιατροῦ ἦταν καμμιὰ τριανταριά γυναῖκες, κοπέλλες καὶ περασμένες, ξενικὲς καὶ χωριανὲς μας, λογῆς λογῆς προσώπατα. Ἔκανε κάτι βροχάδες κεῖνο τὸ χειμῶνα, ποὺ μᾶς σάπισε στὸ πόδι. Ἀρχίσαμε τὰ μαζώματα στὰ ἔμπα τοῦ Νοέμβρη. Ἔ, ἂν πέρασαν ἄράδα τρεῖς μέρες

ἄβροχτες, ἦταν θάμα. Μόνο καὶ βάζανε χάμου καλάθι οἱ μαζῶχτες, ἄρχιζε νὰ τὸ ρίχνει ψιλὸ - ψιλὸ, καὶ σὲ λίγο ἡ βροχὴ γινοῦτανε σὰ σπάγγος καὶ μᾶς βίτσιζε κατάμουτρα. Τ' ἀφεντικὸ διάταξε, βρέχει δὲ βρέχει, νὰ μὴ σταματᾷ ἡ δουλιὰ παρὰ μονάχα τὸ μεσημέρι γιὰ φαῖ καὶ ξαπόσταμα, καὶ τὸ βράδι γιὰ φευγάλα.

— Ἄμ' βρέχει γιὰ, ἀφεντικὸ !

— Καὶ σὰ βρέχει ; Δὲν τρῶτε δηλαδὴ σὰ βρέχει ;

— Κι οἱ γυναῖκες μαθές ;

— Οἱ γυναῖκες δὲν εἶνε καβαλίνες νὰ λιώσουνε στὴ βροχὴ. Τὸ μεσημέρι ἄς ἀνάψουν φωτιές στὸ καλύβι, λίτικα κούτσουρα δόξα σοι ὁ Θεὸς μπόλικα, κι ἄς στεγνώσουν τὰ καβάδια τους.

Ἔτσι οἱ κακόμοιρες αὐτὲς οἱ φτωχοῦλες καθόντανε ἀνεκούρκουδες καὶ μαζεύανε κάτου ἀπ' τὴ βροχὴ, βροεγμένες σὰν τὶς κόττες. Τὸ νερὸ κουρνέλιαζε ἀπ' τὰ τσεμπέρια τους, ἔτρεχε μέσα στὴ ράχη τους καὶ σούρωνε ἀπ' τὰ μανίκια τους κι ἀπ' τὰ βρακιά τους. Καὶ σὰ γινότανε πιά μεσημέρι, τραβιούτανε ὅλες στὴν καλύβα γιὰ νὰ φάνε τὴ ρέγγα ποὺ ἦταν τὶς πιὸ πολλές φορὲς τὸ γέμα τους, γιὰτι καζάνι μετροητὲς φορὲς στήνανε στὸν ταῖφά τοῦ Κακουρέλλη. Μὰ τὸ πιὸ πολὺ τρέχανε οἱ καημένες γιὰ νὰ στεγνώσουν ὅπως - ὅπως καὶ νὰ ζεσταθοῦνε. Σκίζες ἀλήθεια μπόλικες στὸ καλύβι. Μανταλωνούτανε καλὰ ἀπὸ μέσα κι ἀνάβανε ἀλαμποῦρδες στὸ μεγάλο καμαρωτὸ τζάκι. Οἱ λόχες τῆς φωτιᾶς καμμιά φορὰ πετούσαν ὡς ἔξω ἀπ' τὸ μπουκαρὶ τὶς γλῶσσες τους καὶ γλύφανε τὶς πλάκες του.

Ἐγὼ, στεγνὸς κάτου ἀπ' τὴ μουσαμαδιά μου, τρύπωνα μέσα σὲ μιὰ κουφάλα, Σπηλιὰ τὴ λέμε, ἐκεῖ ἀντίκρου στὴν καλύβα. Ἄνοιγα τὸ ταγάρι μου κ' ἔτρωγα, ὕστερα ἔστριβα σὰν καλὴ ὥρα τὸ τσιγάρο μου κι ἔβλεπα τὶς φωτιές ποὺ ξελοχοῦσανε ἀπ' τὸ μπουκαρὶ, κι ἄκουγα τὶς τσιριξιές τῶν γυναικῶν καὶ τὰ γέλια τους. Κι ὁ νοῦς μου τρύπωνε μέσα στὴν καλύβα. Ὁ διάβολος μοῦ μπῆκε νὰ πολεμήσω νὰ ἴδῶ τὶ κάναν ἐκεῖ μέσα τόσα θηλυκὰ. Τὰ κατάφερα νὰ ξεσκαλίξω μιὰ σκασμάδα τοῦ ντουβαριοῦ ποὺ τῶκουβε ἕνας θεριεμένος κισσὸς. Τὴ σκασμάδα αὐτὴ τὴν ἀνοιξα πιὸ πολὺ, τὴν ἔκρουσα νὰ μὴ φαίνεται καὶ μιὰ μέρα πῆγα μὲ τρόπο καὶ, γαντζωμένος στὸν κισσὸ, κόλλησα στὸ νουβάρι καὶ κύτταξα μέσα.

Τὸ εἶδα ἐκεῖ μέσα, βρὲ παιδιὰ, ἄλλο νὰ τὸ λὲς κι ἄλλο νᾶσαι τὰ τὸ βλέπεις. Ὅλες οἱ μαζῶχτες γδυνούτανε, τσίτσιδες πέζ, γύρω στὶς ἀλαμποῦρδες τῆς φωτιᾶς καὶ στεγνώνανε τὰ βρακιά τους καὶ τὰ πουκάμισά τους. Ἦτανε νὰ χάσεις τὸ νοῦ

σου. Δὲ σοῦ λέγω, εἶχε κάτι γρηῆς, πού φτύνω ἀκόμα, φτοῦ! σὰ θυμηθῶ τὸ σουλούπι τους. Λοιπὸν δὲν ἔχει ὁ ντουνιαῶς τίποτα πὶὸ ἄσκημο ἀπ' τὴν ὀλόγυμνη γρηά. Ὅμως, βρὲ παιδιὰ, εἶχε καὶ κάτι πλάσματα ἐκεῖ μέσα, πού τραβήχτηκε ἡ γλῶσσα μου στὸν καταπιῶνα σὰν τᾶδα. Κάτι κοπελλοῦδες ἀμάλαγες, σφιχτὲς σὰν τὰ κιδῶνια, πού χτυποῦσε ἡ ἀναλαμπὴ τῆς λόχης πὰ στὰ κορμιά τους καὶ τὶς ἔκανε τριανταφυλλένιες. Ἦτανε μιὰ Ἀγιασώτισσα, μιὰ κοπελλάρα κοκκινομαγουλοῦ μὲ χοντροῦ ξαθιά βρουλίδα, πού ἔπεφτε ὡς τὰ πισινά της, μεγαλόσωμη κοντὰ σὰν καὶ μένα, κ' ἔμπαινε ὀλόγυμνη μέσα στὸ φαροδὺ παραγῶνι. Ὑστερα ἔδενε τὰ μπράτσα της σταυρωτὰ στὰ παχιά της στῆθια, πού τᾶνεσῆκωνε μὲ τὶς ἀπαλάμες της κ' ἔδειχνε στὴ φωτιά τὶς ρῶγες της ἔτσι δὰ, μιὰ τὴ μιὰ, μιὰ τὴν ἄλλη. Ἡ κόκκινη ἀναλαμπὴ τᾶδειχνε σὰ χοντροὰ ρόδια. Ἦταν καὶ μιὰ μικρὴ μὲ ἄγουρα μυτερὰ βυζιά, καὶ δυὸ φιλενάδες της κάνανε γοῦστο κάθε μεσημέρι νὰ τὴν κυνηγᾶνε στ' ἀστεῖα τάχα, γιὰ νὰ τῆς τὰ τσιμπᾶνε μὲ τὸ ζόρι, ὡς που ἔκλαιγε τὸ κορίτσι. Μὰ κείνη πού μὲ τρέλλανε σὰν τὴν εἶδα γυμνή, ἦτανε μιὰ μαζώχτρα ξενικιά, πρόσφυγα. Αὐτὴ ἦτανε μιὰ κοπελλοῦδα νιαροπαντρεμένη, ζωντοχήρα, μὲ κάτι παράξενα ψιχαλιστὰ μάτια καὶ τραγανὰ χεῖλια. Δὲν ξαίρω τ' εἶχε ἀπάνω της αὐτὴ ἡ κοπέλλα καὶ μὲ φρένιασε ἔτσι δὰ τὸ κορμὶ της καὶ τὸ νάζι της. Μὰ ἀπ' τὴ στιγμή πού τὴν εἶδα γδυτὴ, κοιμισμένος ἤμουν, ἤμουν, ξύπνιος ἤμουν, δὲν ἔβγαινε πιά μὲς ἀπ' τὰ μάτια μου. Δὲν ἦτανε κορμὶ γυναῖκας ἐκεῖνο. Ἦτανε σωστός πειρασμός. Αὐτὴ εἶχ' ἐρθεῖ στὸ χωριὸ μας καὶ συμφώνησε δουλιὰ μέσα στὸν ταῖφὰ τοῦ Κακουρέλλη μὲ μιὰ συμπατριώτισσά της, ἓνα λαδικὸ σουρωμένο σὰν τᾶδειανὸ τ' ἀλιπούγγι πού βάζουν τὶς ἐλιές γιὰ προσφάγι οἱ ξωχάρηδες. Μ' ὅλα τὰ χάλια της ἔβαφε σὰ μουτσούνα τὰ μοῦτρα της κ' ἔβαζε κινὰ στὰ μαλλιά της, πού τᾶκανε ἄλλοῦ καφεδιὰ κι ἄλλοῦ κόκκινα.

Τὴ φώναξα μιὰ μέρα παράμερα, τῆς ἔχωσα μιὰ μπλεχτὴ μαλλίνα στὸ καλάθι της καὶ τῆς εἶπα. «Ἄμ' τί μορφιά, θείτσα Κανελλιῶ, εἶν' αὐτὴ τῆς χωριανῆς σου. Μὲ παλάβωσε αὐτὴ ἡ μπιρομπιλομάτα!» Ἡ γρηά κατάλαβε, ἔκρουψε βιαστικὰ τὴ μαλλίνα στὸν κόρφο της καὶ μοῦπε χαμογελῶντας ἄσκημα. «Ἄμ' καὶ σὺ; παιδί μ', δὲν ἔχαις δεῦτερο στὴ μορφάδα καὶ στὴ λεβεντιά, κ' ἔνια σου. Θὰ τῆς τὸ πῶ γὼ τῆς λεγάμενης πὼς τὴν ἔπιασε τὸ μάτι σ' καὶ θὰ χτυπήσ' ἡ καρδούλα της, ἔνια σου!» Τῶπε καὶ τῶκανε, βρὲ παιδιὰ, ἡ ρουφιάννα. Ἀπὸ κείνη τὴ μέρα ἡ κοπέλλα κεῖ πού μάζεψε, γύριζε μὲ τρόπο καὶ μὲ κύτταζε. Κ' ἡ γρηά πού τὴν εἶχα ἀπὸ κοντὰ, ὅλο καὶ τῆς πιπίλιζε τὸ κεφάλι. Ἔτσι σιγὰ-σιγὰ, τῆς γέμισα τὸμάτι. Γιατὶ ἐνῶ στὴν ἀρχὴ

σάν τήν τσάκωνα νά μὲ κυττάζει, γύριζε ἄλλοῦ τὰ μάτια της
 καὶ κοκκίνιζαν γαρούφαλα τὰ μάγουλά της, ὕστερα εἶχε τὸ νοῦ
 της μονάχα στὶς μαζῶχτρες νά μὴν τὴν πάρουνε εἶδηση.
 Καὶ σάν ἔλεγα κανένα σημαδιακὸ τραγοῦδι ραβδίζοντας πάνου
 ἀπ' τὴν ἐλιά, κείνη σήκωνε μὲ τρόπο τὰ μάτια της, γυρνῶντας
 ἔτσι δὲ τὸ κεφάλι της δίπλα πὰ στὸν ὦμο, καὶ μοῦ χαμο-
 γελοῦσε γλυκὰ σὰ νάλεγε. «Ξαίρω ντέ! γιὰ μένα τὸ λές. . .»
 Καὶ μὲ κύτταζε ἔτσι μαργιόλικα, ποὺ ξεψυχοῦσε τὸ τραγοῦδι στὸ
 στόμα μου, κ' ἦ ντέμπλα μου—χάϊντεεε!— ράβδιζε στὴν
 τύχη σουρομαδῶντας μονάχα λιόφυλλα πὰ στὰ κεφάλια τῶν
 γυναικῶν, καὶ τσακίζοντας τὰπόκλωνα. Μιὰ βραδιά τῆς ἔ-
 στειλα μὲ τὴ γρηά ἓνα μαγουλίκι κ' ἓνα βραχιόλι. Τὰ πῆρε.
 Ἀπὸ κείνη τὴ μέρα γύρευα πιά μιὰ βολικιά συντυχιά γιὰ
 γὰ τῆς βάλω χέρι. Στὰ χωριά, ξαίρετε, εἶνε δύσκολα αὐτῆς
 τῆς λογιῆς τὰ ξεμπερδέματα. Οὔτε τόπο βρίσκεις οὔτε βουλή.
 Καὶ πίσ' ἀπ' τὸ κάθε γυρτὸ παναθύρι κάθονται δυὸ μάτια
 καὶ παραφυλάγουν ὅλη νύχτα γιὰ νὰ δοῦν ποιὸς βγαίνει καὶ
 ποιὸς μπαίνει στὰ σπίτια τῆς γειτονιάς. Ἡ καλὴ τύχη τὰ-
 φερε βολικὰ μιὰ μέρα. Σάν ἔγινε μεσημέρι καὶ σηκώθηκαν
 οἱ μαζῶχτρες νὰ μποῦνε στὴν καλύβα, ἡ κοπέλλα μάζευε
 ἀκόμα, κ' ἠθέλε μιὰ πιθαμὴ νὰ γεμίσει τὸ καλάθι της. Γυρί-
 ζει τότες ἡ θείτσα Κανελλιῶ καὶ κάνει δυνατὰ—γιὰ ν' ἀ-
 κούσουν οἱ ἄλλες—γνέφοντάς μου μὲ τὸ μάτι της. «Ἄ δὲν
 τὰποσώσεις τὸ καλάθι σου, δὲ σ' ἔχω ἄξα! Νά, θὰ κάτσω δωνά,
 μαζύ σου νὰ δῶ μὴ μὲ γελάσεις». «Θὰ τὸ γεμίσω θείτσα,
 κ' ἔνια σου!» λέει καὶ κείνη, σκύβοντας πιὸ πολὺ τὸ κεφάλι
 ἀνάμεσ' ἀπ' τὰ γόνατά της. Σάν τρούπωσαν ὅλες οἱ μαζῶχ-
 τρες μὲς στὴν καλύβα, χάθηκε ἀπὸ κοντὰ μας ἡ γρηά. Μὴν
 τὴν ἀκοῦς αὐτὴ, κοπελλούδα μου, κάνω γώ, μόνο τράβα κι ἄ-
 διασε τὸ καλάθι σου στό σακκὶ κι ἄντε νὰ πυρωθεῖς μὲ
 τὶς ἄλλες. Καὶ τῆς ἔδειξα τὸ τσουβάλι ποῦχα ἀκουμπισμένο,
 κοντόγεμο πὲς, λίγο παρέκει κοντὰ στὴν Τούμπα. Αὐτὴ ἦτανε
 μιὰ παλαιϊκιὰ βίγλα στημένη στὴν ἄκρη τοῦ χωραφιοῦ σὰ μι-
 κρὸ κάστρο. Ἀπὸ κεῖ πάνου τὰ παλιὰ τὰ χρόνια οἱ βαρ-
 διατόροι τοῦ χωριοῦ φυλάγαν ἓνα γῦρο τὴ θάλασσα ἀπ' τὸ
 δικό μας τὸν κάβο Κόρακα ὡς πέρα στὸν κάβο Μπαμπᾶ τῆς Ἀ-
 νατολῆς, μὴ λάχει καὶ φανεῖ κανένα κουρσάρικο. Ἐκεῖ εἶνε κ' ἡ
 Σπηλιὰ, ἓνα εἶδος θεόχτιστο ντάμι. Τὴν ἔσυρα μὲς στὴν κου-
 φάλα, τὴν ξέσφιξα ὁμορφα-ὁμορφα καὶ τὴν ἔστρωσα χάμου.
 Στὴν ἀρχὴ ἔκανε τὴ νύφη. «Μὴ, Ἀγγελέτο, καὶ θὰ μᾶς δοῦν,
 μὴ μωρό μ' καὶ θὰ μᾶς πάρουν χαμπάρι.» Ὑστερα ἀναψε
 σάν ξεροὺς φτέρουγας καὶ φλογίστηκε. Μὰ τὸ σταυρὸ, τέτιο
 λυσσάρικο θηλυκὸ δὲ μοῦ ξανάλαχε. Κατόπι τὰ βολέψαμε

καλύτερα. Τίς μέρες πού δὲν πιάναμε δουλιὰ, κάτι μεγαλο-
γορτάδες πού λάχανε, βγαίνανε μὲ τὴ γρηὰ γιὰ ραδίκια ἀπ'
τὸ χωριὸ, μ' ἓνα καλάθι κ' ἓνα τραπεζομάχαιο ἢ κάθε μιὰ.
Ἐρχόντανε ὁλοῖσια στὸ ντάμι. Ἐκεῖ περνούσαμε ὅλη τὴ μέ-
ρα, κ' ἡ γρηὰ... γύριζε νὰ γεμίσει χορτάρια καὶ τὰ δυὸ τὰ
καλάθια. Ἄναβα τὸ τζάκι καὶ τὴν καμάρωνα ὀλόγδυτη κον-
τὰ στὴ φωτιά. Ἐ! μὰ τέτια κορμιὰ, βρὲ παιδιὰ, μιὰ φορὰ
βγαίνουν ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ. Κάθε γυναῖκα εἶνε μιὰ φο-
ρὰ θηλυκιά. Αὐτὴ ἦτανε θηλυκιά χίλιες φορές. Ἀπ' τὴν κορ-
φὴ ὡς τὰ νύχια. Εἶχε θυμᾶμαι ἔδωνὰ πάνου στὸ μποῦτι
καὶ μιὰ καφεδιὰ βούλα. Ἡ μάνα της, λέει, τότες πού τὴν
εἶχε στὴν κοιλιὰ, ἔπιασε τηγάνι ἀνήμερα τ' Ἀγιοῦ Συμνιοῦ,
καὶ σὰν τὸ θυμήθηκε, σκουπίστηκε τρομαγμένη στὸ μερί της.
Καὶ τὸ κορίτσι γεννήθηκε σημαδεμένο μ' αὐτὴ τὴ δαχτυλιά.
Αὐτὴ ἡ βούλα τὸ λοιπὸν μὲ παλάβωνε...

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἴσα - ἴσα τῆς ἱστορίας, ὁ Μπήλιος,
πού ὅσο προχωροῦσε ὁ Ἀγγελέτος στὴ διήγηση ἦτανε ξα-
πλανταρωμένος μπρούμυτα μὲ τὸ μάγουλο πὰ στὸ χορτάρι
καὶ τρύπωνε νευρικὰ τὰ δάχτυλά του στὸ χῶμα σὰ νὰ γύρευε
νὰ τὰ φυτέψει ἐκεῖ μέσα, χωρὶς νὰ σηκώσει τὸ μούτρο του
ἀπὸ χάμου, ρωτᾶ πνιγμένα.

— Καὶ... πῶς τὴ λέγανε, μωρὲ Ἀγγελέτο, αὐτὴ τὴν που-
τάνα ;

— Στυλιανούλα τὴ λέγανε, κάνει ὁ Ἀγγελέτος.

Ὅπου πετάγεται μονομιᾶς ἀπάνου ὁ Μπήλιος, ἄλλοσου-
σουμος, μὲ χορτάρια κολλημένα στὰ γένια, ἀδράχνει ἀπὸ χά-
μου ἓνα μπαλτᾶ καὶ τὸν κατεβάζει κατακέφαλα τοῦ Ἀγγε-
λέτου. Αὐτὸς πρόλαβε κ' ἔγυρε καὶ τὸ τσεκούρι τοῦ πῆρε
ξώφαρσα τὸ δεξιὸ μπράτσο κοντὰ στὸν ὤμο. Πετάγονται
καὶ τὸν πιάνουνε πού σπάρχζε νὰ τοῦ ξαναριχτεῖ καὶ μού-
γκριζε σὰν τὸ βώδι. Τὸν δέσαμε χεροπόδαρα μὲ τοὺς σκoiνο-
καθαρθῆρες τῶν ντουφεκιῶν, κ' ἔτριζε τὰ δόντια νὰ τὰ σπά-
σει ἀπ' τὴ λύσσα. Ὅλοι μας τρομαγμένοι καὶ ξαφνιασμένοι
κι' ἀπ' ὅλους πιὸ πολὺ ὁ Ἀγγελέτος. Κίτρινος, σὰν τὸ φλου-
ρι, μουρμούριζε παραπονιάρικα ὅσο τοῦ δέναμε μὲ τοὺς ἀτο-
μικοὺς ἐπιδέσμους τὴ μπαλταδιὰ πού λίγο ἀκόμα καὶ θὰ τοῦ
χώριζε δυὸ στὴ μέση τὸ κεφάλι.

— Ἐμένα, βρὲ Μπήλιο, χτύπησες ; Ἐμένα, βρέ ; Ἐμένα
βρέ ;

Κι' ὁ Μπήλιος νὰ παρακαλεῖ μὲ δάκρυα λύσσας.

— Ἀφίστε με, μωρὲ παιδιὰ, νὰ τοῦ πιῶ τὸ αἷμα τοῦ
ἄτιμου... Ἀφίστε με μωρέ !

Τὸν ἔστειλα μακρὰ γιὰ νὰ μὴ τὸν βλέπει. Ἄρχισε

νά βραδιάζει. Ἡ νύχτα, θαρρεῖς πὼς ἔβγαινε στὴν πλάση μές ἀπ' τὴν κοιλιὰ τοῦ δάσου. Ἔστειλα τὸ λαβωμένο στὸ κοντινότερο ὄρεινὸ χειρουργεῖο καὶ παρακάλεσα ὅλους τοὺς συντρόφους νὰ μὴν κάνουν κουβέντα στὸ λόχο γιὰ τὸ περιστατικὸ, γιὰ νὰ μὴν περάσει ἀπ' τὸ στρατοδικεῖο ἓνα παληκάρι καλὸ καὶ τίμιο σὰν τὸν ὑποδεκανέα Μπήλιο. Ὅλοι τὸν ἀγαπούσανε καὶ κανένας δὲν εἶπε ὄχι. Τόνε πῆρα παράμερα σὰν ἔφυγε ὁ ἄλλος, τὸν ἔλυσα, τὸν ἔκατσα δίπλα μου πίσω ἀπὸ μιὰ τούφα ἀγριόβατα καὶ τὸν παρακάλεσα νὰ μοῦ ὑποσκεθεῖ πὼς δὲ θὰ ξανακάνει παρόμοιο κίνημα.

— Δὲ μπορῶ, κὺρ λοχία, μοῦ λέει κουρασμένα, μὲ τὸ κεφάλι κρεμασμένο ἀνάμεσα στὰ γόνατα. Κι ἔτριβε τὰ καλάμωχέρὰ του ποῦταν μουδιασμένα ἀπ' τὸ δέσιμο. Δὲ μπορῶ. Αὐτό 'ναι προῶμα τελιωμένο. Θὰ τὸν σκοτώσω. Σήμερα, αὔριο, φέτος, τοῦ χρόνου, δὲν ξαίρω πότε. Μόλις τὸν εὔρω μπροστά μου αὐτὸ θὰ γίνει. Ἐχτὸς... ἂν προλάβει αὐτός. Εἶναι δουλιὰ πὺ δὲ σωτηρεύεται ἀλλιῶς... Γύρεψέ μου καλύτερα νὰ μπῶ ἀπόψε μέσα στὰ Βουργάρικα χαρακώματα, νὰ δεῖς ἂν θὰ τὸ κάνω.

— Τότες, τοῦ λέω, νὰ μοῦ ὑποσκεθεῖς, ἔτσι στὴν ἀγάπη πὺ σοῦχω, πὼς δὲ θὰ γίνει τὸ ἴδιο προῶμα μέσα στὸ λόχο μας ὅσο θὰ εἶμαι καὶ γὼ μαζύ σας. Θὰ τὸ λογαριάσω, Μπήλιο, γιὰ μεγάλο προῶμα αὐτὸ πὺ σοῦ γυρεύω.

Ἔκανε λίγες στιγμὲς δίχως νὰ μιλήσει. Ἀκουγότανε μονάχα ἡ φωνὴ τοῦ δάσου ν' ἄρχεται βαθιὰ καὶ σοβαρὴ. Κατόπι σήκωσε τὸ κεφάλι του, ἔβγαλε τὴν κάσκα καὶ μίλησε. Ἡ φωνὴ του ἔγινε πιὸ χαμηλὴ, πιὸ τρυφερὴ μέσα στὸ σκοτάδι.

— Αὐτὸ σοῦ τὸ ὑπόσχομαι, μοῦ λέει, γιὰτὶ σ' ἀγαπῶ... Καταλαβαίνεις ἐσὺ ἀπ' ἀθρώπους...

Ἀκούμπησα τὸ χέρι μου στὸν ὦμο του.

— Μοῦ τὸ ὀρκίζεσαι αὐτὸ στὴν τιμὴ σου, σὰν ἄντρας τίμιος ;

Μάντεψα ἓνα σκληρὸ χαμογέλιο του.

— Στὴν τιμὴ μου, καὶ σὰν ἄντρας τίμιος... Μὰ αὐτὸ εἶνε ἴσα-ἴσα, πὺ δὲν ἔχω γὼ τιμὴ, κατάλαβες ; Κι ἄντρας δὲ λογαριάζουμαι πρὶν τελειώσω τὴ δουλιὰ πὺ τόσο ἄσκημα τὴν ἄρχεψα τὸ μεσημέρι...

Τοῦσφιξα μὲς στὶς ἀπαλάμες μου τὸ μεγάλο του τριχωτὸ χέρι καὶ τοῦπα :

— Ὅ,τι κι ἂν ἔγινε, εἶσαι γιὰ μένα ἓνας φίλος τίμιος καὶ περήφανος, μὲ καθαρὸ κούτελο. Κι' ἀπὸ σήμερα, πὺ ἔτσι ξαφνικὰ ἔμαθα πὼς ἔχεις μυστικὸ σαράκι πὺ σὲ τρώει,

ἀπὸ σήμερα σ'ἀγαπῶ πιδὸ πολὺ. Λογάριαζέ με γιὰ ἀδερφό σου, Μπήλιο.

— Εὐχαριστῶ, μοῦ λέει πνιχτά.

Μές στοῦ σκοτάδι ἓνα ζεστό δάκρυ κυλάει καὶ καίει τὸ χέρι μου.

Ψηλά, πολὺ ψηλά, ἓνα δυνατὸ ρέμα φουσᾶ πάνου ἀπ' τὴν ἐπιφάνεια τῆς φυλλωσιᾶς τοῦ δάσους. Σηκώνει θαρρεῖς κύματα ἐκεῖ ἀπάνου. Τ' ἀστέρια πού βγήκανε, μιὰ φαίνονται καὶ μιὰ χάνονται ἀνάμεσα στὶς φοῦντες τῶν δέντρων πού κουνιοῦνται. Τὸ δάσος σιγὰ-σιγὰ γιόμισε ἀπὸ νύχτα. Χιλιάδες ἐξαίσια μαμούδια μὲ γλυκὸ πρασινωπὸ φῶς διασταυρώνονται στοῦ κενὸ, σὰ νὰ ὑφαίνουν ἀόρατα χέρια κάποιου μυστηριώδικο χρυσοπράσινο δίχτυ ἀπὸ φωτιὰ πάνου σ' ἓναν ἀφανέρωτον ἀργαλιό. Ἀπ' τὴν καρδιὰ τοῦ δάσους ἔρχεται μιὰ βουή πολυσύνθετη. Λές κι ἀνεσαίνουν μὲ ἀγωνία μιλιούνια ἀθρῶποι, γιὰ, σὰ νὰ ἀνεστενάζει ὅλος ὁ ντουνιας.

Πήραμε τὸ δρόμο γιὰ τὸ χαράκωμα, σκυφτοὶ κι ἀμίλητοι κάτου ἀπ' τὶς σιδερένιες μας κάσκες, καὶ σὰ βγήκαμε ὄξω ἀπ' τὸ δάσος κι ἡ φωνή του μᾶς ἔφτανε πιά σὰ φωνὴ μακρυνῆς θάλασσας, ξανεσάναμε μὲ ἀνακούφιση σὰ νὰ ξεπλάκωσε τὸ στήθος μας ὁ βαρὺς καὶ τερατώδικο ἴσκιος του. Θαρρεῖς πὼς ἤβγαμε ἀπὸ κανένα κίντυνο.

— — — — —

Πῆγα μόλις γυρίσαμε στοῦ χαράκωμα κι ἀνάφερα στοῦ λοχαγὸ ὅλα ὅσα ἔγιναν. Μοῦ ὑποσκέθηκε πὼς πάνου στοῦ κακούργημα πού παρὰ λίγο νὰ ματώσει τὸ λόχο μας, τὸ μόνο πού θὰ ἐνεργήσει εἶνε νὰ στείλει σ' ἄλλο λόχο, ἂν μπορέσει μάλιστα καὶ σ' ἄλλο Σύνταγμα, ἓναν ἀπ' τοὺς δυὸ χτεσινοὺς συντρόφους καὶ φίλους, πού μές στοῦ δάσος ξεφανερώθηκαν ὀχτροὶ θανατικοὶ. Αὐτὸ μ' ἔκανε νὰ χαρῶ πολὺ. Γιατὶ ἔτσι ὑπάρχει ἐλπίδα νὰ μὴ ξανανταμώσουν αὐτὰ τὰ δυὸ καλὰ καὶ τόσο συμπαθητικὰ παληκάρια.

Κατόπι δοκίμασα νὰ κοιμηθῶ στ' ἀμπρὶ μου. Μάταια Μέσα στοῦ μυαλό μου βράζουν καὶ μπερδεύονται, μελίσσι, οἱ πιὸ ἀλλόκοτες σκέψεις. Διασταυρώνονται σὰν τὶς κωλοφωτιές τοῦ δάσους, δίχως νὰ προφτάξουνε νὰ πάρουν καλὰ-καλὰ μιὰν ὀρισμέν φόρμα. Μερικὲς σβύνουν ἀκόμα καὶ τὴν ὥρα πού πᾶ νὰ γεννηθοῦν. Μερικὲς εἶνε ἀληθινὰ τερατώδικες, καὶ τὶς βλέπω μὲ φόβο καὶ ἀηδία νὰ σαλεύουν σὰν ἀσκημα σερπετὰ μέσα στὴν ψυχὴ μου. Τὸ δράμα τοῦ δάσους μὲ κατέχει ἀκόμα σύψυχο, καὶ μέσα στὴν ἐκφρασὴ του, πού μοῦ εἶνε ὡς τούτη τὴν ὥρα ἀνεξήγητη καὶ ὀλοκληρωτικὰ

ἀσύλληπτη, βλέπω και τὸ φονικὸ πὸ πῆγε νὰ γίνε, σὰν ἓνα ὀλότελα φυσιολογικὸ ἐπεισόδιο. Ὅμως κυρίως ἔνιωσα μιὰ δυνατὴ κι ἀκατανίκητη πεθυμιὰ νὰ μάθω τὴν ἱστορία αὐτῆς τῆς γυναίκας, πὸ ὁ ἴσκιος τῆς ἔπαιξε τόσο μοιραία πάνου σῆναν ἀντροφόνο μπαλτᾶ, σηκωμένο μέσα στὸ καταμεσήμερο. Τούτη τῆ στιγμῆ πὸ κάθουμαι και ἀνιστορῶ αὐτὰ τὰ λυπητερὰ περιστατικά, ντρέπουμαι γιατί ἀνακαλύφτω μέσα στὸ ἐνδιαφέρον μου γιὰ τὸν ὑποδεκανέα Μπήλιο και μιὰν ἄπειρη, ἀχόρταγη, και ἄσεμνη περιέργεια, πὸ μὲ βόσκιζε τυραννικά, και μ' ἔκανε νὰ σηκωθῶ μὲς στὴ νύχτα και νὰ πάγω μπουσουλώντας και πασπατεύοντας ὡς τᾶμπρὶ τοῦ Μπήλιου. Πάγαινα τάχα γιὰ συμπονετής. Μὰ ἔνιωθα περίφημα πὸς αὐτὸ ἦτανε μονάχα τὸ πρόσχημα. Πάγαινα μονάχα γιὰ νὰ μάθω. Αἰστανόμουνα μιὰν ἀρρωστιαρική περιέργεια σὰν πείνα, πὸ ζητοῦσε νὰ τῆ μπουκώσω ἀκόμα και μὲ τὶς ματωμένες λουρίδες μιᾶς ψυχῆς κατασπαραγμένης. (Πόσο ἀδύνατοι και πόσο σκληροὶ εἴμαστε κατάβαθα !)

Ὁ Μπήλιος καθούτανε ἀκόμα ἔτσι ὅπως γύρισε. Μὲ τὴν κάσκα και μὲ τὶς μπαλάσκες. Τὸν πῆρα, (μὲ τόση ὑποκρισία,) και βγήκαμε ὄξω στὸ προπέτασμα. Ὁ τομέας ἦταν ὀλότελα ἡσυχος. Ὅχτροὶ και φίλοι κοιμόνταν. Κι ὁ οὐρανὸς μὲ ὄλα του τὰ ἄστρα ἀναμένα, σὰ μακρινὸ παλάτι πὸ γιορτάζει μόνο γιὰ τοὺς δικούς του. Μονάχα, πὸυ και μακρὰ, ἀνθίζε και στὴ γῆς κανένα ἀπ' αὐτὰ τὰ φωτερὰ λουλούδια τῶν χαρακωμάτων, οἱ φωτιστικὲς ρουκέττες. Ἐνα κοτσάνι κοκκινωπὸ μὲ λιγερὴ καμπύλη, και στὴν ἄκρη ὁ μεγάλος και φοβερὸς αὐτὸς κρίνος ἀπὸ σκληρὸ φῶς, πὸ γδύνει τὶς πλαγιὲς τῶν λόφων ἀπ' τὸ προστατευτικὸ σκοτάδι, και πορπατᾶ σὰ φανάρι τοῦ καταδότη πὸ ψάχνει γιὰ θύματα.

Τὸν παρακάλεσα νὰ μοῦ ἱστορίσει ὄλη αὐτὴ τὴν περιπέτεια, τὸν ὑποβοηθοῦσα, (νὰ δεῖς μὲ τί μαστοριά !) νὰ θυμηθεῖ ὄλες τὶς λεπτομέρειες, τὶς κουβέντες, τὶς φυσιογνωμίες τῆς τραγωδίας αὐτῆς, πὸ παραβρέθηκα στὴν προτελευταία τῆς πράξη σήμερα. Και μοῦ ἄνοιξε, ὁ δυστυχιμένος αὐτὸς ἄνθρωπος, τὴν ψυχὴ του σὰ βιβλίο, (αὐτὸ εἶνε. Ἡμανία τῆς ἀνάγνωσης.) και διάβασα ἐκεῖ μέσα φοβερὰ μυστικά. Τώρα νιώθω χορτασμένη τὴν πείνα τῆς περιεργείας μου, και μαζὺ κάποια τύψη, σὰ νὰ παραβίασα ἓνα ξένο συρτάρι γιὰ νὰ διαβάσω ἀπόρρητα πὸ δὲ μοῦ ἀνήκουν. Ὅμως ἔχω συχάσει πιά, κι αὐτὸ εἶνε τὸ κυριώτερο γιὰ τὴν εἰρήνη τῆς ψυχῆς.

Ὁ Μπήλιος, τὸ λοιπὸν, εἶνε ἓνα παληκάρι ἀπ' τὴ Χώρα, καὶ σὰ γνώρισε τὴ Στυλιανούλα τὴν Ἀϊβαλιώτισσα, εἶχε δικό του ἓνα σιδεράδικο κ' ἔβγαζε καλά τὸ ψωμί του. Ἡ Στυλιανούλα καθότανε στὸ μαχαλά του. Μιά καμωματοῦ πολὺ ὁμορφη καὶ πολὺ ἀγαπσαντροῦ. Ἡ μορφιά της τοῦ μπῆκε σὰ μαχαιριά στὴν καρδιά. Τὴν παντρεύτηκε, ἀπένταρη κι ἀκεραμίδωτη πρόσφυγα, ἀν κ' ἔβλεπε τὴ λαφρομυαλιά της. Μὰ γιαυτὸ ἴσα-ἴσα τὴν παντρεύτηκε γλήγορα. Ἦθελε νὰ τῆς συμμαζέψει τὰ λουριά. Νὰ τὴ δαμάσει, ὅπως μοῦπε ὁ ἴδιος. Ἦθελε νὰ τὴν τραβήξει πιά ἀπ' τὸ κατώφλι κι ἀπ' τὰ παραθύρια, πὺν ξημεροβραδιάζονταν γιὰ νὰ λωλαίνει μὲ τὰ πάσα της καὶ μὲ τὴ μορφιά της κάθε παληκάρι πὺν γύριζε νὰ κυττάξει τὰ παράξενα ψιχαλιστὰ μάτια της μ' ἐκεῖνα τὰ σκοῦρα ματόκλαδα. Ἦταν ἓνα παράξενο κορίτσι πὺν εἶχε τὸ διάβολο μέσα του, πὺν ἤξαιρε τὴ δύναμη τῆς μορφιάς του, καὶ πὺν ἔπαιζε μὲ δαύτη, σὰ μὲ κοφτερὸ σπαθί, θανάσιμα παιχνίδια. Εἶχε πάνω της ἓνα ὕφος παιδιάτικο, καὶ μ' αὐτὸ σάστιζε ὅ,τι ὦρα ἤθελε κάθε παληκάρι πὺν μὲ τὰ παιχνίδια της τόχε φέρει στὸ νῦν καὶ ἀεὶ. Καὶ τούτη τὴν ψευτοαφέλεια τὴ μεταχειριζότανε τόσο τεχνικά, ὥστε ἐσὺ πὺν τώρα δὰ ἔλεγες «πάει! αὐτὴ τὴν ἔφερα βόλτα», σὲ μιὰ στιγμὴ συλλογιζόσουν: «μωρὸ τί πῆγα νὰ κάνω ὁ βλάκας! Αὐτὴ εἶνε ἓνα ἄπραγο προῶμα. Πῶς μπόρεσα καὶ τὴν παρεξήγησα!» Ὡς τόσο τὴν παντρεύτηκε ὁ Μπήλιος — σίδερα δούλευε! — καὶ τὴν πῆρε στὸ φτωχόσπιτό του μαζὺ μὲ τὴ γρηά του, μιὰ καλόκαρδη γρηούλα ἀπ' τις παλιὲς μυτιληνιὲς νοικοκυράδες, πὺν βαστοῦσε ἀπ' τὸ πρωῖ ὡς τὸ βράδυ στὸ χέρι τὴ βούρσα μὲ τὸν ἀσβέστη. Ἦταν ἓνα γερὸ, πεντάγλυκο θηλυκὸ, μεθυστικὸ κι ἀψὺ σὰ ρακί, πὺν μέσα στὸ σπαθιωτὸ κορμί του ἔκαιγε λίγη κόκκινη φωτιά ἀπ' τὴν κόλαση. Περνοῦσαν ὡς τόσο πολὺ ὁμορφα, κι ὁ Μπήλιος τὴν εἶχε κορώνα στὸ κεφάλι του. Τὴ σήκωνε ψηλὰ στὰ δυνατὰ μπράτσα του σὰ μωρὸ κ' ἐκείνη κλωτσοῦσε στὸν ἀγέρα σκασμένη στὰ γέλια. Ὅμως ὕστερα ἔγινε ἡ ἐπιστράτευση τοῦ 15, πὺν πῆρε τὸ Λεσβιακὸ Σύνταγμα καὶ τὸ Μπήλιο μαζὺ, μακρὸν, μακρὸν σὰ Μακεδονίτικα βουνά. Ὁ σιδεράς μὲ φουσκωμένη καρδιά φορτώθηκε τὸ γυλιό. Φοβότανε τὴ φτώχεια καὶ τὴ φιλαρέσκεια τῆς ἀντισμένης νιόπαντρης πὺν ἄφινε πίσω του δίχως μωρὸ κὰν στὸ βυζί. Καὶ δὲν εἶχε, βλέπεις, ἄδικο.

Ἡ ἐπιστράτευση βαστοῦσε, χειμῶνας ἦρτε, τὸ κομπόδεμα σώθηκε, οἱ βερζεδέδες σιγὰ-σιγὰ κοπήκανε, κι ὅλα τὰ σύνεργα τοῦ σιδερά πούληθήκανε ἓνα-ἓνα.

— Θὰ πάγω μαζώχτρα, μάνα! Δὲ βαστῶ πλιά. Βρώμισαν

τὰ χνώτα μου. Λέει τῆς γρηᾶς μιὰ μέρα τὸ Στυλιανό.

Ἡ καημένη ὅπως κι ἂν πολέμησε νὰ τὴν ἀποτραβήξει, ἀδύνατο στάθηκε. Κ' ἡ φτώχεια τὴ στένευε κάθε μέρα καὶ τῆς ἔκοβε καὶ τὰ πολλὰ λόγια ἀπ' τὸ στόμα. Κ' ἔφυγε μαζὺ μὲ μιὰ ἠλικιωμένη συμπατριώτισσά της καὶ πιάστηκε γιὰ ὅλο τὸ χειμῶνα στὸν ταῖφά τοῦ Κακουρέλλη μὲ τὰ πολλὰ μαξούλια.

Σὰν ἀπολύθηκε ἀπ' τὸ στρατὸ ὁ Μπήλιος καὶ γύρισε στὸ σπίτι γεμάτος λαχτάρα κι ἀγάπη, μονομιᾶς μυρίστηκε πὼς μέσα στὸ σπίτι του κάτι εἶχε ἀλλάξει. Ἦταν ἐκεῖ μὲς στὸν ἀγέρα πὺ ἀνέσαινε, πᾶ' στὰ πρόσωπα τῶν δυὸ ἀγαπημένων του γυναικῶν, στὰ φερσίματά τους, κάτι ἀλλιώτικο. Καμιὰ τους δὲ βαστοῦσε πολλὴν ὥρα κατάματα στηλωμένα τὰ μάτια της. Κᾶτι ἴσκιοι, κάτι ὑποψίες, κάτι ἀμφιβολίες παίζανε κάτου ἀπ' τὰ ματόκλαδά τους, πὺ δὲν τολμοῦσε οὔτε νὰ ὁμολογήσει πὼς τις βλέπει στὴν ἀρχή. Ὑστερα ἀντιλήφτηκε μέσα στὸ σπίτι κάτι παράξενα σοῦρτα-φέρτα. Ἡ γυναῖκα του μὲ τὴ μάνα του εἶχανε κατὰ τὰ φαινόμενα ἀνάμεσό τους κουβέντες μυστικές, πολὺ σοβαρὲς καὶ σπουδαῖες, καὶ τις κόβανε στὰ χεῖλια τους τρομαγμένες, γιὰ, τις γυρίζανε ἀρεκτὰ ἄτεχνα σ' ἄλλα ζητήματα, μόλις ξεπρόβελνε ὁ Μπήλιος. Μιὰ μέρα κατάλαβε πὼς ἡ γρηᾶ του εἶχε σουρομαδήσει τὴ Στυλιανούλα, κι αὐτὴ ἦταν κλαμένη. Μιὰ στενοχώρια βάραινε γύρω, μέρα μὲ τὴ μέρα ὀλοένα καὶ πιὸ πολὺ, ὀλοένα καὶ πιὸ πολὺ. Ὁ ἀγέρας καταντοῦσε δύσκολα νὰ τὸν ἀνεσάνει κανένας, ἔτσι πὺ τὸν ἔνιωθε σὰ νοτισμένο μὲ κάποιον κρυφὸ. Καὶ θᾶτανε σίγουρα κακό, γιὰ νὰ μὴν τολμᾶ νὰ φανερωθεῖ.

— Θὰ μὲ σκάσετε, βρὲ γυναῖκες, τις ἔλεγε τὸ βράδυ ὁ Μπήλιος σὰ γύριζε μαυρισμένος ἀπ' τὴν καπνιὰ καὶ δρωμένος ἀπ' τὴ βαριὰ πὺ χτυποῦσε σὲ ξένο σιδεράδικο. Πέστε μου, μωρὲ, καὶ μένα τί ἔχετε καὶ ψιψιορίζετε ἀνάμεσό σας ὅλη τὴν ὥρα! Θὰ μὲ μαραζιάσετε. . .

Γύριζε τὸ μάτι του ἐρωτηματικὰ ἀπ' τὴ μιὰ στὴν ἄλλη.

— Μπᾶ, μπᾶ, σὲ καλό σου, γιόκα μου! Μὰ τί σοῦ κόλλησε ἀπὸ τότες ποῦρθεσ παιδί μ' ; ἔλεγε ἡ γρηᾶ.

— Πῶς σοῦ φαινόμεσθε, μαθές; Ρωτοῦσε καὶ τὸ Στυλιανό, καὶ χτυποῦσε σὰν πεταλουδόφτερα τὰ ματόκλαδά της.

Καὶ πολεμοῦσαν κ' οἱ δυὸ τους νὰ χαμογελάσουν. Καὶ μοναχὰ μόρφαζαν ἀξιολύπητα. Τὸ παληκάρι τῶτρωγε σαράκι στὴν καρδιὰ γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ μυστήρια. Μιὰ βραδιὰ, γυρίζοντας κάπως νωρίτερα σπίτι, βλέπει νὰ βγαίνει ἀπ' τὴν πόρτα του μιὰν ἀψηλὴ γρηᾶ, μὲ μαῦρο τσεμπέρι δεμένο κόμπο κάτω ἀπ' τὸ μεγάλο σαγόνι. Σὰν τὸν εἶδε τῆς ξέ-

φυγε μικρὸ κίνημα πού ἔδειχνε κάποια τρομάρα, κ' ἔστριψε γλήγορα τὸ πρῶτο ντουρσέκι καὶ χάθηκε.

Ἐνιωσε πὼς κάτι κακὸ ἦτανε τούτη ἢ παράξενη βίζιτα γιὰ τὸ σπίτι του. Ἄνοιξε τὰ πόδια του κι ἀνέβηκε τὴν ξυλένια σκάλα πού ἔτριζε, πηδώντας τρία-τρία τὰ σκαλιά.

— Πές μου, μάνα, ποιά ἦταν αὐτὴ ἢ ἄσκημη φάτσα πού βγῆκε τώρα δὲ ἀπὸ δῶ ἀπὸ μέσα, λέει τῆς γρηᾶς ξαναμμένος. Πρώτη βολὰ αὐτὸ τὸ σουλουπι ἔρχεται σπίτι μας.

— Νά... εἶδες ; κάνει κομπιασμένη ἢ γρηᾶ. Εἶνε, μαθές, ἀπ' τ' Ἀϊβαλί μιὰ παλιὰ γειτόνισσα τῆς Στυλιανῆς, κ' ἦρθε νὰ τὴ δεῖ.

Ἡ Στυλιανούλα, κίτρινη σὰν τὸ θειάφι, τὸ βεβαίωσε.

— Τὸ Οὐρανιῶ, καλὲ, μιὰ παλιὰ φιλενάδα τῆς μάνας τῆς τῆς συχωρεμένης. Ἐβλεπε καὶ τὸν καφέ.

— Αὐτὲς οἱ μάγισσες δὲ μᾶρέσουν ἐμένα. Κάνει ὁ Μπήλιος χτυπώντας τὴ γροθιά του στὸ τραπέζι. Ἄν ξαναπατήσει ἐδῶ, κακὸνκαφὲ θὰ δεῖ στὸ σπίτι μου.

Ὡς τόσο τὴν ἴδια βραδιά, σὲ λίγο πού κάτσαν μὲ τὴ συνηθισμένη γρίνια νὰ φᾶνε, μὲ τὴν πρώτη μπουκιά πού δάγκασε ἢ Στυλιανούλα πάτησε μιὰ στριγγλιά.

— Ὡωωχ ! μάνα μ', μάνα μ', μάνα μ' !

Ἐνας φοβερὸς πόνος τὴν ἔσφαζε στὸ στομάχι καὶ στὴν κοιλιά. Κ' ἔνα ξερατί ! Νὰ βγάλει τὰ σικώτια τῆς. Ἡ γρηᾶ, θειαφοκέρι, τᾶχε σαστισμένα. Πήγαινε δῶ, πήγαινε κεῖ, ξαναγύριζε, ἔπιανε τὸ ἔνα, ἄφινε τὸ ἄλλο. Χαμένα πράματα.

— Τ' ἔχεις, βρὲ γυναῖκα, λέγω ;

— Ἀμάαν, μὲ φαρμάκωσε ἢ στρίγλα ! κάνει στὸ τέλος τὸ Στυλιανὸ, παίρνοντας μιὰ βαθιὰν ἀνεσαμιὰ καὶ μὲ τὰ μάτια στρογγυλὰ ἀπ' τὴν τρομάρα τοῦ θανάτου.

Ὁ Μπήλιος ξαφνικὰ μπῆκε στὸ νόημα.

Τὴν ἄσπαξε ἀπ' τὰ μαλλιά, τὴ σήκωσε σχεδὸν ἀπ' αὐτὰ, ἔφερε τᾶλλοσουσουμο μούτρο τῆς κοντὰ στὸ δικό του, κατόπι τᾶφερε κοντὰ στὴ λάμπα ποῦτανε κρεμασμένη στὸν τοῖχο, κοντὰ στὸ φῶς, σὰ νᾶθελε νὰ διαβάσει μέσα σ' ἐκεῖνα τὰ φοβερά τῆς μάτια τὴν ἀλήθεια.

Τὴν κύταξε βαθιά. Ἐμπηξε τὴ ματιὰ του μέσα τῆς σὰ μαχαῖρι. Καὶ τότες μέσα στ' ἀνοιγμένα ἐκεῖνα ἀπ' τὴ φορὶκη μάτια ἢ ἀλήθεια πέρασε μονομιᾶς καὶ τὸν φώτισε καὶ τὸν ἔκαψε μαζὺ σὰν ἀστροπελέκι.

— Μωρή ! οὐρλιαξε. Μωρή, σοῦ φέραν βότανο κ' ἦπιες γιὰ νὰ ρίξεις τὸ μπάσταρδο; Ἔ; . . . Μωρή, τώρα ποῦ-μουννα στὸ στρατὸ ἔκανες μωρό; . . .

Κρατώντας τη πάντα ἀπ' τὰ μαλλιά, τῆς ἔδωκε τὸ κεφάλι στὸν τοῖχο.

— Μωρή; Κ' ἡ μάνα μου σὲ ρουφιάνευε, μωρή;... Ἄτιμη! ἄτιμη! ἄτιμη!

Τῆς χτυποῦσε τὸ κεφάλι στὸν τοῖχο δυνατὰ κι ἀλύπητα.

— Σχώρα με... Σχώρα με... Σχώρα με... ἀνεροροφοῦσε αὐτὴ, κρεμασμένη σὰν κουρέλι ἀπ' τὴ δυνατὴ φούχτα του, κουλουριάζοντας σὰ φίδι ἀπὸ τοὺς πόνους πὺ τῆς θέριζαν τ' ἄντερα

— Μὲ ποιόν μωρή; Ποιὸς σοῦ γέμισε τὴν κοιλιά, μωρή; Λέγε, ντέ! Λέγε, ντέ! Λέγε... λέγε... λέγε... λέγε... Πατσαβούρα!

Τὴν κρατοῦσε πάντα ἀπ' τὰ μαλλιά ἔτσι κολλημένη στὸν τοῖχο, τὴν κλωτσοῦσε μὲ τὴ μύτη τοῦ παπουτσιοῦ μὲς στὴν κοιλιά, τῆς βροντοῦσε τὸ κεφάλι στὸ ντουβάρι.

Αὐτὴ πιά ἔπαψε νὰ στοιγγλίζει καὶ νᾶντιστέκεται στὶς χτυπιές του. κι ἄρχισε ἓνα βογγηχτὸ ἤσυχο, ἀσώπαστο καὶ συνεχὲς σὰν παράπονο μικροῦ παιδιοῦ. Τὸ κεφάλι τῆς ἀνοιξε πίσω καὶ τὰ αἵματα πιτσίλιζαν τὸ φρεσκοασβεστωμένο ντουβάρι.

Καὶ ξαφνικὰ σώπασε κεῖνο τὸ ἤσυχο κλάμα τῆς κοπέλλας, τὸ κορμὶ τῆς κρέμασε βαρὺ στὰ χέρια του, τὰ χέρια τῆς κουνήθηκαν πέρα δῶθε, καὶ τὰ μάτια τῆς, κεῖνα τὰ παρόμορφα ψιχαλιστὰ μάτια, ἀναποδογυρίσανε τὰσπράδια τους, βασιλέψανε καὶ πήξανε.

Ὁ Μπήλιος, σὰν ἔνωσε πῶς ἓνα κουφάρι ἄψυχο εἶνε πὺ βροντᾶ στὸν τοῖχο, κι αὐτὸ τὸ κουφάρι ἦταν ἡ Στυλιανούλα, ἔνωσε μονομιᾶς νὰ σβύνει ὅλη ἡ κόλαση τοῦ θυμοῦ, πὺ τὸν τίναζε ὡς τώρα ἡ φουρτούνα του. Αἰστάνθηκε μιὰ κρουάδα στὶς τρίχες του, καὶ κάτι νὰ λιώνει, νὰ λιώνει μέσα του, σὰ νὰ κοβόταν σιγὰ μιὰ κλωστή, κι ἀπ' αὐτὴ κρεμόταν τὰ σπλάχνα του. Ἄφισε μὲ φρίκη τὰ μαλλιά τῆς, πὺ κολοῦσαν ἀπ' τὸ αἷμα κι ἀπ' τὸν ἴδρω, καὶ τὸ νεκρὸ κορμὶ σωριάστηκε χάμου, πάνου σᾶναν πολύχρωμο κουρελλά. Τὸ καθάριο λαμπερὸ κούτελό τῆς ἔκανε τσᾶκ πάνου στὴν κόχη τοῦ τζακιοῦ, σὰν πὺ χτυπᾶ ἓνα προᾶμα πάνου σᾶνα ἄλλο προᾶμα.

— Τὴ σκότωσης, σκύλε ἄνομε, τὴ σκότωσης! βόγγηξε ἡ γρηὰ πέφτοντας πάνου στὸ κουφάρι.

Κι ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή ὁ Μπήλιος κατάλαβε πόσο ὑπερβολικὰ ἀγαποῦσε αὐτὴ τὴν πολὺ ὄμορφη καὶ πολὺ φιλάρεσκη κοπελλίτσα, πόσο ἀπαραίτητη τοῦ ἦταν μέσα στὴ ζωὴ του, καὶ πῶς μαζὺ μὲ τὰ μπιοπιλωτὰ μάτια τῆς βασιλέψε πιά

κ' ἢ χαρὰ ὅλης τῆς ζωῆς του. Τὴν ἔκλαψε, κι ἀκόμα δὲ χόρ-
 τασε νὰ τὴν κλαίει. Σὲ λίγο πέθανε κ' ἢ γρηὰ μὲ τὸν ἴδιο
 καημὸ στὰ χεῖλια. Ἀπὸ τότες ἕνας τάφος κάθεται μέσα στὸ
 στῆθος τοῦ Μπήλιου. Ὁ τάφος τῆς χαρᾶς τῆς ζωῆς του. Κ' ἕνα
 ἀκοίμητο καντήλι ἀναβε πάνω σαυτὸ τὸ μνημοῦρι. Τὴν ἐλ-
 πίδα πὼς ἴσως μιὰ μέρα, ποιὸς ξαίρει, θὰ μπορέσει νάβρει
 τὴν ἐκδίκηση, πὺ διψοῦσε νὰ τὴν πιεῖ εὖ μιὰ φούχτα κόκ-
 κίνο αἷμα ἢ λαβωμένη ψυχὴ του. Μιὰν ἐκδίκηση πὺ θὰ τῆς
 δινούτανε ὀλάκερος, σύψυχος καὶ σύγκορμος γιὰ νὰ τὴ φραθεῖ.
 Μιὰν ἐκδίκηση, νὰ πέσει μέσα της κατακέφαλα, σὰ σὲ θά-
 λασσα. Καὶ ὁ φοιχτὸς ἀγνωστος, νὰ πὺ βρέθηκε ἐκεῖ πὺ
 δὲν τὸ περίμενε νὰ βρεθεῖ, σ' ἕναν ἄνθρωπο πὺ μοιραζούτανε
 κάθε μέρα τὴ μπουκιὰ μαζύ του. Κι αὐτὸς ἦταν πιά ἕνας ἄ-
 θρωπος καταδικασμένος νὰ σκοτωθεῖ. Οἱ μέρες του ἦτανε
 μετροημένες.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

ΣΗΜ. — Τὸ παραπάνω διήγημα, ὅπως καὶ τὸ διήγημα «Ἡ Μ'χα-
 γήλους» πὺ δημοσιεύτηκε στὸ 2ο φυλλάδιο, εἶναι ἐπίσης ἀπόσπα-
 σμα, ἕνα κεφάλαιο, ἀπὸ τὸ ρομάντζο τοῦ κ. Μυριβήλη τὸ ἐμπνευσμέ-
 νο ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ τελευταίου πολέμου. Γιὰ νὰ προλάβουμε κά-
 θε ἀπορία τοῦ ἀναγνώστη γιὰ τὴ σύνθεση τοῦ διηγήματος, σημειώ-
 νουμε κι ἐδῶ πὼς τὸ ἔργο ὅλο εἶναι χειρόγραφο ἑνὸς λοχία (φοι-
 τητῆ) πὺ ἀπευθύνονται στὴν ἀγαπημένη του, πὺ ἄφησε φεύγον-
 τας στὸ νησί του.

Ὁ συγγραφέας μᾶς ἔχει ὑποσχεθεῖ ἀπὸ καιρὸ τὴν καινούργια
 συμπληρωμένη ἔκδοση τοῦ ἔργου του καὶ τὴν περιμένουμε πάντα
 μὲ εὐλόγη ἀνυπομονησία. — «Λ. Φ.»

ΤΟ ΝΗΣΙ

Γιὰ τὸ René Bruyez

Ὁ Ροβινσώνας γέροντας δὲν ἤθελε γνωρίσει
Κεῖνο τ' ὀλάνθιστο νησί πὸν δὲ ζύγωσε ναύτης
Καὶ τὸ κρατᾶνε τὰ νερὰ μὲ βοῆς στεφανωμένο.
Τὸ πέλαγο, πάντα πιστό, μὲ τὴν ὀργή ἢ τὸ γέλιο,
Φυλᾶ το κάλλια ἀπὸ σκυλὶ τ' ἀφεντικοῦ τὸ σπίτι·
Μὲ τὴν τρανή του τὴ φωνή καὶ τὰ πουλιὰ ἀποδιώχνει.
Καὶ μόνο ὁ Παντοδύναμος γλυκόσκυψε καὶ τῶδε.

Ὡς τόσο πόσοι ναυτικοί, ὀλόρτοι στὰ καράβια,
Φεύγουν μὲ τὴν ἐλπίδα του τὰ πιὸ ὄμορφα λιμάνια !
Τὸ δρόμο δρόμο πέρνουνε, δίχως κομπάσο, χάρτα,
Μηδὲ ψηφῶντας ἄνεμο, τὴ μοῖρα τους π' ὀρίζει,
Τὸ δρόμο πὸν στὸ πέλαγο χάραξε τῶνειρό τους !

Ἔρρεις κ' ἐσὺ πὸς τὸ νησί μοσκοβολᾶ μακριὰ μας !
Καὶ τὸ βραδὺ ἐτραγούδασ το, γλυκὰ νανούριζές το,
Σὰν πὸν νανίζει το ὁ γιαλὸς στὰ πέρατα τοῦ κόσμου.
Ὅμως μιὰ μέρα γύρισες μέσα στὴν πολιτεία,
Τὸ μακρινὸ, τ' ἀτέλειωτο ταξίδι βαριεστῶντας
Ἀφανισμένος νὰ τραβᾶς τὸ βάρος τῆς καρδιᾶς σου.

Τὴ χάρτα τῆς ἀγυρσιᾶς τὴν ἔκαμες κομμάτια
Καὶ τώρα, μέσα στὰ δεντρὰ, μιὰ στέγη σου σκεπάζει,
Μές σὲ οὐρανὸ τρανήτερο ἀπ' τὸν ἔρωτα, πιὸ θεῖο
Κι ἀπὸ τίς ἀγαπητικὲς μὲ τὴν περίσσια χάρη,
Τὴ γῆρᾶ καρδιά σου πὸν ποθεῖ νὰ κοιμηθεῖ γιὰ πάντα
Μὲ ἀρματωσιά της τὰ διπλᾶ φτερά της σφαλιγμένα.

Ὁ Louis Piéchaud εἶνε ἓνας νέος γάλλος ποιητής, ἀδελφὸς τοῦ Martial Piéchaud, δραματικοῦ καὶ μυθιστοριογράφου. Ἡ φήμη του δὲν ἔχει ἀκόμα ἀπλωθεῖ πολὺ καὶ εἶνε βέβαια πρωτάκουστος στὴν

Ἑλλάδα. Σὲ ὅσους ὅμως εἶνε γνωστὸς εἶνε καὶ ἀγαπητὸς τόσο ὁ λεπτότατος ποιητῆς, ὅσο κι ὁ σπάνιος ἄνθρωπος. Μιὰ διακριτικὴ, καλαίσθητη φύσις. Ἐλπίζω ὅτι οἱ ἀναγνώστες τῶν «Λεσβ. Φύλλων» ἀνάμεσ' ἀπὸ τῆ μεταφραστικῆ μου αὐτῆ ἀπόπειρα θὰ δοκιμάσουν καὶ ἀπὸ τὴν εὐτυχία πού ἐνίωσα γνωρίζοντάς τον, τὸν ποιητὴ καὶ τὸν ἄνθρωπο.

Α. ΠΡΩΤΟΠΑΤΗΣΗΣ

ΛΕΩΝΙΔΑ ΑΝΤΡΕΓΕΦ

Ψ Ε Μ Α

1.

«Λές ψέματα! Τὸ ξαίρω, λές ψέματα!»

«Γιατί φωνάζεις ἔτσι; — Εἶναι ἀνάγκη τάχα νὰ τὰκούσουν ὅλοι;»

Ἄκόμα κι ἐδῶ ἔλεγε ψέματα, γιατί δὲ φώναζα... Μιλοῦσα σιγά, πολὺ σιγά. Τὴν κρατοῦσα ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τῆς μιλοῦσα πολὺ σιγά... καὶ κείνη ἢ φαρμακερὴ λέξι «ψέμα» σφύριζε σὰν ἓνα μικρὸ, κακὸ φιδάκι.

«Σ' ἀγαπῶ», ξακολούθησε, «πρέπει νὰ ἔχεις ἐμπιστοσύνη σὲ μένα. Δὲ σὲ φτάνει αὐτό;»

Καὶ μὲ φίλησε. Μὰ ὅταν ἔκανα νὰ τὴν ἀρπάξω καὶ νὰ τὴ σφίξω στὴν ἀγκαλιά μου, ἄξαφνα δὲν ἦταν πιά ἐκεῖ. Εἶχε χαθεῖ ἀπὸ τὸ μισοσκοτεινὸ διάδρομο καὶ τὴν ἀκλόυθησα πάλι ἐκεῖ μέσα, ὅπου κόντευε πιά νὰ τελειώσει ἢ εὐθυμη γιορτῆ. Σάμπως ξαίρω κι ἐγὼ ποῦ ἦταν; — Μοῦ εἶχε πεῖ νὰ πάω ἐκεῖ καὶ πῆγα κι ἔβλεπα νὰ χορεύουν ὅλη νύχτα τὰ ζευγάρια καὶ νὰ στριφογυρίζουν, σὰ νὰ τᾶχαν χαμένα. Κανένας δὲν ἐρχόταν κοντά μου νὰ μοῦ μιλήσει, καὶ ξένος γιὰ ὅλους καθόμουνα μονάχος σὲ μιὰ γωνιὰ πίσω ἀπ' τοὺς μουζικάντες. Ἰσα - ἴσα καταπάνου μου ἦταν γυρισμένο τὸ στόμα μιᾶς μεγάλης τρόμπας καὶ κάποιος κλεισμένος ἐκεῖ μέσα μούγκριζε καὶ κάθε δυὸ λεφτὰ γελοῦσε κομμένα καὶ χοντροῖ: Χό—χό—χό.

Κάποτε-κάποτε μὲ σίμωνε ἓνα μυρουδάτο, λευκὸ σύννεφο. Ἦταν ἐκείνη. Δὲ μπορῶ νὰ καταλάβω πῶς κατώρθωνε νὰ μοῦ κάνει χάρδια μπροστὰ σὲ ὅλους, χωρὶς κανεὶς νὰ τὴν παρατηρεῖ· μὰ ἐνιωθα γιὰ μιὰ στιγμοῦλα τὸ σιγαλὸ ἀκούμπισμα τοῦ νόμου της πάνου στὸ δικό μου· ἔπειτα πάλι, χαμηλώνοντας

τὰ μάτια, παρατηροῦσα ἄξαφνα γιὰ μιὰ στιγμοῦλα τὸ ὦραϊο ἄσπρο στῆθος της πίσω ἀπ' τὸ ντεκολτέ τοῦ φορέματός της. Κι ὅταν σήκωνα πάλι τὸ βλέμμα μου, ξεχώριζα ἄξαφνα τὸ προφίλ της, τόσο ὦραϊο, τόσο αὐστηρό, τόσο ἀληθινό — σὰν τὸ προφίλ ἐνὸς ἀγγέλου πού εἶναι βυθισμένος σὲ συλλογὴ πάνου στὸν τάφο ἐνὸς ξεχασμένου ἀνθρώπου... Ἀκόμα καὶ τὰ μάτια της τ'ἀβλεπα κάπου-κάπου: ἦταν μεγάλα, διψασμένα γιὰ φῶς, κι ὅμως τόσο ἥσυχα... Μέσα στὸ γαλανὸ πλαίσιο τῆς ἰριδας μαύριζε βαθιὰ ἡ κόρη καὶ — ὅσο κι ἂν κοίταζα μέσα κι ἐρευνοῦσα — ἦταν πάντα τὸ ἴδιο μαύρη, μυστηριακὴ κι ἀδιαπέραστη. Ἴσως γιὰ πάντα τόσο λίγο μονάχα μποροῦσα νὰ κοιτάζω μέσα, πού ἡ καρδιά μου δὲν ἔβρισκε ποτὲ καιρὸ νὰ μιλήσει μαζί της... μὰ ποτὲ δὲν ἔχω αἰστανθεῖ τόσο βαθιὰ καὶ τόσο φοβερὰ τί εἶναι αἰωνιότητα. Μὲ τρόμο καὶ μὲ πόνο ἐνιωθα πῶς ἀλάκερη ἡ ζωὴ μου πέρασε μέσα σ' αὐτὰ τὰ μάτια, σὰ μιὰ λεπτὴ, διαπεραστικὴ ἀχτίδα, ὡς πού, ξένος πιά καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸ μου τὸν ἴδιο, ἀδεινὸς καὶ ἄβουλος — σχεδὸν νεκρὸς — εἶχα καταντήσει μιὰ σκιά τοῦ ἑαυτοῦ μου... Ἐπειτα μ' ἄφηνε πάλι, κι ἔπαινε τὴ ζωὴ μου μαζί της, καὶ ξαναχόρευε μ' ἕναν ἀψηλὸ, περήφανο, ὁμορφον ἄγνωστο. Ὡς τὰ πιὸ παραμικρὰ χαρακτηριστικὰ εἶχα προσέξει καὶ μελετήσει αὐτὸν τὸν ἄγνωστο: τὸ σχῆμα τῶν παπουτσιῶν του, τὸ πλάτος τῶν καλοστημένων νώμων του, τὴν προσποιητὴ ἀκινησία τοῦ ἀριστεροῦ του χεριοῦ, ὅταν χόρευε... Μὲ βλέμματα ἀδιάφορα, πού δὲν κοιτοῦσαν, μ' ἔσπρωχνε μέσα στὸν τοῖχο, μ' ἔκανε θαρρεῖς καὶ μένα τοῖχο, τόσο πού γινόμουνα ἕνα πλατὺ καὶ νεκρὸ πρᾶμα, σὰν κι αὐτὸν...

Ὅταν ἄρχισαν νὰ σβύνουν τὰ φῶτα, πῆγα κοντὰ της καὶ τῆς εἶπα: «Εἶναι καιρὸς νὰ φύγουμε σπιτι. Θὰ σὲ συνοδέψω.»

Φάνηκε σὰ νὰ ξαφνιασθῆκε.

«Μὰ θὰ φύγω μαζί του.» Κι ἔδειξε μὲ τὸ κεφάλι τὸν ὁμορφο τὸν ἀψηλὸ, πού δὲ μᾶς ἔβλεπε. Καὶ μὲ τραβήξε μέσα σὲ μιὰν ἄδεια κάμαρα καὶ μὲ ξαναφίλησε.

«Λές ψέματα,» εἶπα σιγὰ, σιγὰ...

«Θὰ ξαναἰδωθοῦμε σήμερα,» ἀποκρίθηκε. «Πρέπει νὰ ὀρθεῖς...»

Πίσω ἀπ' τὶς ἀψηλές στέγες μπρόβελνε ἡ πρασινωπὴ, παγερὴ αὐγὴ, ὅταν διάβαινα σπιτι μου. Καὶ πάνου στὸ δρόμο ἦμαστε ἐμεῖς οἱ δυὸ μονάχα: — ὁ ἀμαξᾶς κι ἐγώ. Καθόταν συμμαζεμένος πάνου στὸ σκαμνί του καὶ προσπαθοῦσε νὰ κρύψει ὅσο μποροῦσε τὸ πρόσωπό του ἀπὸ τὸ κρῦο. Κι ἐγὼ

καθόμωνα πίσω του συμμαζεμένος στη θέση μου κι ἔκρουβα βαθιά — ὡς τὰ μάτια — τὴν ὄψη μου ἀπὸ τὴν κρουάδα. . . τῶν σκέψεων. Ἐγὼ εἶχα τὶς σκέψεις μου, ὁ ἄμαξᾶς τὶς δικές του καὶ κεῖ, πίσω ἀπ' τοὺς χοντροὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν κοιμόντουσαν χιλιάδες ἄνθρωποι καὶ καθένας ἀπ' αὐτοὺς ἔβλεπε τὸν οἶκόν του κι ἔκανε τὶς σκέψεις του. Συλλογιζόμωνα ἐκεῖνη καὶ πὼς ἔλεγε ψέματα. Συλλογιζόμωνα τὸ θάνατο καὶ μοῦ φαινόταν πὼς αὐτοὶ οἱ θαμπὰ φωτισμένοι τοῖχοι κάπου θάχανε δεῖ τὸ θάνατό μου καὶ γι' αὐτὸ ἦταν τόσο ψυχροὶ καὶ τόσο ντουῖροι. Τί σκεφτόταν ὁ ἄμαξᾶς δὲ ξαίρω. Τὸ ἴδιο δὲ ξαίρω τί ὄνειρα ἔβλεπαν ἐκεῖνοι — ἐκεῖ πίσω ἀπ' τοὺς χοντροὺς τοίχους. Μὰ οὔτε αὐτὸς βέβαια οὔτε ἐκεῖνοι δὲν ἤξαιραν τί σκεφτόμωνα ἐγὼ, τί ὄνειρα ἔβλεπα.

Κι ἔτσι τραβούσαμε μέσα ἀπ' τοὺς μακροὺς ἴσιους δρόμους· ἡ αὐγὴ ἀνέβαινε πάνου ἀπ' τὶς στέγες κι ὅλα γύρου γίνονταν τόσο ἀκίνητα ἄσπρα — σὰν κουρασμένα ἀκόμα ἀπὸ τὴ νύχτα. Ἐνα μυρουδάτο, κρούο, ἄσπρο σύννεφο πετοῦσε πλάι μου κι ὁλόϊσα μὲς στ' ἄφτιά μου γελοῦσε κάποιος κομμένα καὶ χοντροί: Χό—χό—χό.

2.

Μοῦ εἶπε ψέματα. Δὲν ἦρτε καὶ τὴν περίμενα τοῦ κάκου. Ἐνα γκρίζο σύθαμπο ἔπεφτε σιγὰ-σιγὰ μὲ τὴν ἴδια πυκνότητα ἀπ' τὸν οὐρανὸ καὶ δὲν κατάλαβα οὔτε πότε ἡ μέρα σουρούπωσε, οὔτε πότε τὸ σούρουπο ἔγινε νύχτα: μοῦ φάνηκε πὼς ὅλο αὐτὸ ἦταν μονάχα μιὰ μεγάλη νύχτα. . . Μὲ τὰ ἴδια πάντα βήματα — τὰ μονότονα κανονικὰ βήματα τῆς πολύωρης ἀναμονῆς — περπατοῦσα ἀπάνου καὶ κάτω. Δὲν πήγαινα πρὸς τὸ σπίτι ποῦ κατοικοῦσε κείνη π' ἀγαποῦσα· δὲν πήγαινα κοντὰ στὴ δελεαστικὴ του τζαμόπορτα: — περπατοῦσα μὲ τὸ ἴδιο πάντα βῆμα πάνου στὸ ἀντικρουνὸ πεζοδρόμιο ἀπάνου καὶ κάτω, ὅλο ἀπάνου καὶ κάτω. . . Ὅταν προχωροῦσα παραπέρα, δὲν ξεκολλοῦσα τὸ βλέμμα μου ἀπὸ κείνη τὴν ἔλκυστικὴ τζαμόπορτα· κι ὅταν πάλι γύριζα πίσω, πολλές φορές στεκόμωνα κι ἔστρεφα κατὰ κείνη. Τὸ χιόνι μὲ κεντοῦσε μὲς στὸ πρόσωπο, σὰν μὲ μυτερὲς βελόνες. . . Κρούες καὶ σουβλερὲς ἦταν αὐτὲς οἱ βελόνες, τόσο κρούες καὶ τόσο σουβλερὲς, ποὺ περνοῦσαν καὶ χώνουνταν βαθιά μὲς στὴν καρδιά μου, ποὺ καὶ χωρὶς αὐτὸ ἦταν τόσο τυραννισμένη ἀπ' τὸ φαρμάκι τῆς στενοχώριας κι ἀπ' τὸ θυμὸ τῆς μάταιης ἀπαντοχῆς. Ἀπ' τὸ φωτεινὸ Βορῖὰ ὡς στὴ σκοτεινὴ Νοτιὰ ἔτρεχε λεύτερος ὁ κρούος ἀγέρας, στροβιλιζόταν σφυ-

ρίζοντας πάνου ἀπὸ τὶς παγωμένες στέγες καὶ μοῦ πετοῦσε ἀπὸ κεῖ πάνου βουίζοντας τσουχτερὰ χιονοκούκουτσα κεντῶντας με μέσα στὸ μοῦτρο, κι ἔκανε νὰ τουρτουρίζουν τὰ τζάμια τοῦ φαναριοῦ, πὺ μέσα του ὀλομόναχη καὶ τρεμουλιαστὴ μιὰ κίτρινη φλόγα γκαζιοῦ στριφογύριζε ἀπελπισμένα. Μοῦκανε κακὸ αὐτὴ ἢ μοναχικὴ φλόγα πὺ ζεῖ μόνο τὴ νύχτα καὶ μοῦ γεννήθηκε ἢ σκέψη πὺς ἐδῶ, πάνου σ' αὐτὸ τὸ δρόμο, θὰ σταματοῦσε κάθε ζωὴ, μόλις ἐγὼ ἀπομακρυνόμουνα, καὶ μονάχα τὰ τσουχτερὰ χιονοκούκουτσα θὰ βουίζαν ἀκόμα μέσα στὸν ὀλάδειο τόπο καὶ ἢ κίτρινη φλόγα θὰ τρεμούλιαζε ἀκόμα καὶ θὰ στριφογύριζε — μέσα στὴ μοναξιὰ καὶ στὸ φαρμακερὸ κρῦο...

Τὴν περίμενα — καὶ δὲν ἦρτε. Καὶ μοῦ φαινόταν, σὰ νὰ μοιάζαμε μαζί — ἢ μοναχικὴ κίτρινη φλόγα μες στὸ φανάρι κι ἐγὼ. Μόνο πὺ τὸ φανάρι ὅπου ἀναβα ἐγὼ δὲν ἦταν τόσο ἀδειανό, ὅπως τὸ δικό της: πάνου στὸν τόπο πὺ μετροῦσα ὀλοένα με τὰ βήματα μου, με συναντοῦσαν ἄνθρωποι. Χωρὶς νὰ τοὺς ἀκούγω ξεμπρόβελναν πὺς ἀπ' τὴ ράχη μου, κινιόνταν πλαῖ μου καὶ χάνονταν ἄξαφνα σὰ σταχτιὰ φαντάσματα πίσω ἀπ' τὴν κοφτερὴ γωνιὰ ἐκείνου τοῦ ἄσπρου, τοῦ μεγάλου σπιτιοῦ. Κι ἔπειτα μπρόβελναν ἄλλοι πίσω ἀπὸ κείνη τὴ γωνιὰ κι ἔσβυναν ἀγάλια - γάλια μέσα στὸν γκριζο τόπο, πὺ τὸν γέμιζε τὸ χιόνι πὺ κλωθογύριζε ἄφωνα. Σκεπασμένοι, κουκουλωμένοι, ἔμοιαζαν ὁ ἓνας με τὸν ἄλλο καὶ με μένα, καὶ μοῦ φαινόταν πὺς καμμιά δεκαριά ἄνθρωποι τὸ πολὺ πηγαινοέρχονταν σὰν καὶ μένα, περίμεναν, πάγωναν καὶ σωπαίναν σὰν καὶ μένα, καὶ συλλογίζονταν κάτι τι δικό τους, κάτι τι αἰνιγματικὰ θλιβερό...

Τὴν περίμενα καὶ δὲν ἦρτε. Δὲ ξαίρω πὺς, μέσα στὸν πόνο μου δὲν ἔκλαιγα, δὲ φώναζα: δὲ ξαίρω πὺς, μοῦρχόταν γέλια κι εἶχα χαρὰ κι ἔσφιγγα τὰ δάχτυλα μου, σὰ νάταν νύχια ἀρπαχτικοῦ ζώου, καὶ κρατοῦσα μέσα ἐκεῖνο τὸ μικρὸ καὶ φαρμακερὸ πὺ σφυρίζει ἐκεῖ χάμου σὰ φίδι: — τὸ ψέμα! Στριφογυρνοῦσε καὶ κουλουριαζόταν μες στὸ χέρι μου καὶ με δάγκανε κι ἀπ' τὸ φαρμάκι του μοῦρχότανε ζαλάδα. "Ὅλα ἦταν μονάχα ψέμα... Εἶχαν χαθεῖ γιὰ μένα τὰ σύνορα ἀνάμεσα στὸ παρὸν καὶ στὸ μέλλον, ἀνάμεσα σὲ κείνη τὴν ἐποχὴ πὺ δὲ ζοῦσα ἀκόμα καὶ σὲ κείνη πὺ ἄρχισα νὰ ζῶ. Καὶ συλλογιζόμουνα: ἢ ζοῦσα πάντα ἢ δὲν ἔζησα ποτέ. Καὶ πάντα, ἀπὸ τὸν καιρὸ ἀκόμα πὺ δὲ ζοῦσα κι ἀπὸ τότε πὺ ἄρχισα νὰ ζῶ κυριαρχοῦσε ἐκείνη στὴ ζωὴ μου, καὶ μοῦ ἦταν πάντα παρὰξενὴ ἢ σκέψη πὺς εἶχε ὄνομα καὶ σῶμα καὶ πὺς στὴν ὑπαρξὴ της ὑπῆρχε, τὸ ἴδιο ὅπως καὶ σ' ἄλλες, ἀρχὴ καὶ

τέλος. . . "Όχι, όχι! — Δέν έχει ὄνομα κι ἦταν σ' ὅλη τὴν αἰωνιότητα μονάχα αὐτὴ πού λέει πάντα ψέματα. . . πού σέ κάνει αἰώνια νὰ περιμένεις καὶ δέν ἔρχεται ποτέ. Καὶ πάλι δὲ ξαίρω πῶς — μούρχόταν γέλια, ἐνῶ οἱ παγερές, σουβλερές βελόνες χώνουνταν ὄλο καὶ βαθύτερα μὲς στὴν καρδιά μου καὶ κάποιος κλισμένος ἐκτὶ μέσα γελούσε ὀλόϊσα μὲς στ' ἄφτιά μου κομμένα καὶ χοντρά: Χό — χό — χό.

Καθὼς σήκωσα κάποτε τὰ μάτια μου, κοίταξα τὰ φωτισμένα παράθυρα τοῦ σπιτιοῦ της κι αὐτὰ μοῦ μίλησαν σιγαλὰ μὲ τὸ μαλακό τους τὸ φῶς: «Σὲ ἀπατᾶ, ναί. Αὐτὴ τὴ στιγμή πού ἐσύ τριγυρίζεις μόνος καὶ μὲ τόσον καημὸ τὴν περιμένεις, ἐκείνη — ὠραία, φεγγόβολη καὶ ψεύτρα — εἶναι δῶ κι ἀφουγκράζεται τὰ λόγια τοῦ ψηλοῦ, τοῦ μεγαλόσωμου, πού τόσο πολὺ σέ περιφρονεῖ. "Αν χυνόσουνά τώρα ἐδῶ μέσα καὶ τὴ σκότωσης, θάκανες πολὺ καλά, γιατί θὰ σκότωσης τὸ ψέμα.»

"Εσφιξα γερὰ τὸ χέρι μου πού μέσα του βρισκόταν τὸ μαχαίρι μου κι ἀποκρίθηκα γελῶντας: «Ναί — θὰ τὴ σκοτώσω.»

Τὰ φωτισμένα παράθυρα φάνηκαν σὰ νὰμφιβάλλουν καὶ πρόσθεσαν θλιβερά: «Δὲ θὰ τὴ σκοτώσεις βέβαια ποτέ, γιατί — τὸ ὄπλο μὲς στὸ χέρι σου εἶναι ἐπίσης ψέμα, ὅπως εἶναι καὶ τὰ φιλιὰ της.»

Ἄπο πολλὴ ὥρα εἶχαν πιά χαθεῖ καὶ τὰ τελευταῖα ἀνθρωποφαντάσματα κι ἀπόμεινα μονάχος μέσα στὸν κρού ἐκεῖνο τόπο, μονάχος μὲ τὴν κίτρινη φλόγα τοῦ γκαζιοῦ, πού τρεμούλιαζε καὶ στριφογυροῦσε ἀπελπισμένα. Λίγο πιὸ πέρ' ἀπὸ μένα ἀντίχρησε ἀπ' τὸ καμπαναριὸ τῆς ἐκκλησιᾶς τὸ χτύπημα τοῦ ρολογιοῦ, κι ὁ μεταλλικὸς ἦχος ἔτρεμε κι ἐκλαιγε μέσα στὸν κρούον ἀγέρα καὶ χανόταν ἔπειτα μὲς στὸν τρελλὸ χιονοστρόβιλο. Μετροῦσα τὰ χτυπήματα τοῦ ρολογιοῦ καὶ μὲ πῆρε ἓνα δυνατὸ γέλιο — εἶχε χτυπήσει δεκαπέντε! — Τὸ καμπαναριὸ ἦταν παλιὸ καὶ τὸ ρολόγι του ἦταν παλιό: τὴν ὥρα τὴν ἔδειχνε ἴσως σωστά, μὰ χτυποῦσε χωρὶς νὰ μετρᾶ, καὶ καμμιά φορὰ τόσο πολλές φορές, πού ὁ γέρο-κλησάρης ἀναγκάζοταν νὰ τρέχει ἀπάνου βιαστικά, γιὰ νὰ καθησυχάσει τὸ σφυρὶ πού χτυποῦσε σπασμωδικά. Γιὰ ποιὸν λοιπὸν ἔλεγαν ψέματα αὐτοὶ οἱ τρεμάμενοι, οἱ γεροντικὰ μελαγχολικοὶ ἦχοι, πού τὸ παγερὸ σκοτάδι ἀμέσως τοὺς περὶζωνε, τοὺς σκέπαζε, τοὺς ἐπνιγε; Τί ἐλεεινό, τί κουτὸ — αὐτὸ τὸ ἀνωφέλευτο ψέμα!

Καὶ μὲ τὸ τελευταῖο χτύπημα τῆς καμπάνας ἔτριξε ἀντίκου μου ἡ τζαμόπορτα, καὶ μιὰ ψηλὴ, καλοκαμωμένη μορφή κατέβηκε

ἀπὸ τὰ σκαλοπάτια στὸ δρόμο. Εἶδα μονάχα τὴ ράχη της, μὰ τὴ γνώρισα : τὴν εἶχα δεῖ γιὰ μόλις χτέες — ὄχι, σήμερα ἀκόμα — τόσο περήφανη καὶ τόσο ἀκατάδεχτη. Ἀκόμα καὶ τὸ περπάτημά της τὸ γνώρισα — καὶ μοῦ φάνηκε πιὸ ἀλαφρὸ καὶ πιὸ σταθερὸ ἀπὸ χτέες. . . Ἔτσι εἶχα βγεῖ κι ἐγὼ πολλές φορές ἀπ' αὐτὴ τὴν πόρτα : — ἔτσι διαβαίνουν οἱ ἄνθρωποι πὺ μόλις πρὶν ἀπὸ λίγο ἔχουν φιλήσει τὰ ψεύτικα χεῖλια μιᾶς γυναίκας.

3.

Φοβέριζα, ἀπαιτοῦσα, ἔτριζα τὰ δόντια μου : «Πές μου τὴν ἀλήθεια !»

Καὶ κείνη μὲ ψυχρὸ πρόσωπο, μὲ ἀνασηκωμένα ἀπὸ τὸ ξάφνισμα φρύδια, μὲ τὶς κόρες ἀπὸ κάτου τόσο ἥσυχες, τόσο ἀνεξιχνίαστες ὅπως πάντα, μὲ ρωτοῦσε: «Μὰ λέω λοιπὸν ψέματα;»

Τῷ ξαιρε γιὰ: — τὶς ψευτιές της δὲ μπορούσα νὰ τῆς τὶς ἀποδείξω κι ἕνας λόγος της μονάχα — ἕνας καινούργιος ψεύτικος λόγος της — γκρέμιζε ὅλα ἐκεῖνα τὰ γιγάντια οἰκοδομήματα πὺ εἶχε χτίσει ὁ ἀναμμένος νοῦς μου, πὺ ἀδιάκοπα ἐρευνοῦσε. Τὸν περίμενα — αὐτὸ τὸν καινούργιο ψεύτικο λόγο — καὶ ἔξφυγε πάλι ἀπὸ τὰ χεῖλια της, παίζοντας στὴν ἐπιφάνεια μὲ τὰ καθαρὰ χρώματα τῆς ἀλήθειας καὶ ἀδιαπέραστος στὸ βάθος: «Σ' ἀγαπῶ. — Μὰ εἶμαι ὁλότελα δική σου.». . .

Ἡμαστε μακρὰ, ὅξ' ἀπ' τὴν πόλη, κι ἕνας πλατὺς χιονισμένος κάμπος κοίταζε μὲς στὰ σκοτεινὰ παράθυρα τῆς κάμαράς μας. Ἀπὸ πᾶνου, ὀλοτρόγυρα—μονάχα σκοτάδι — πυκνὸ, ἀσάλευτο, σιωπηλὸ. Κι ὅμως ἐκεῖνος ὁ χιονόκαμπος ἀνάδινε ἕνα παράξενο φέγγος—ὅπως στὴ σκοτεινὰ τὸ νεκρὸ πρόσωπο ἑνὸς ἀγαθοῦ ἀνθρώπου. . . Ἐνα κερὶ μονάχα ἀναβε μέσα στὴ μεγάλη, τὴν ὀλόξεστη κάμαρα καὶ πᾶνου στὴ μυτερή, κόκκινη φλόγα του ἔριχνε θαρρεῖς ἀπόξω ὁ νεκρὸς χιονόκαμπος μιὰν ὠχρογάλανη αὐταύγεια.

«Ὅσο πικρὴ, ὅσο φοβερὴ κι ἂν εἶναι γιὰ μένα ἡ ἀλήθεια, θέλω νὰ τὴν ξαίρω. Ἴσως μὰ μὲ κάνει νὰ πεθάνω — μὰ προτιμῶ νὰ πεθάνω, παρὰ νὰ μὴ μπορῶ νὰ μάθω ποτὲ ἀλήθεια. Μὲς τὰ φιλιὰ σου καὶ μέσα στ' ἀγκαλιὰσματά σου αἰσθάνουμαι ψέμα — μέσα στὰ μάτια σου τὸ βλέπω. Σὲ ἱκετεύω: πές μου μονάχα τὴν ἀλήθεια! — Δὲ θὰ σὲ κάνω τίποτα — θὰ φύγω γιὰ πάντα μακρὰ σου!» τῆς ἔλεγα.

Ἐκείνη ὅμως δὲ μιλοῦσε. Ἡ ματιὰ της, κρούα, αὐτοκυρίαρχη καὶ ὑπολογιστικὰ ἐρευνητικὴ χωνόταν μέσα μου ὡς στὰ βάθη τῆς καρδιάς μου, καταξέσκιζε, στριφογύριζε τὴν ψυχὴ

μου και φαινόταν ἀκόμα σὰ νὰ τὴν παρατηροῦσε μὲ μιὰ κρύα περιέργεια — ἴσως γιὰ νὰ διηγηθῆι στὸν ἄλλον γε-
λῶντας πῶς τῆς φάνηκε ... Φώναξα : Ἐποκρίσου, εἰδεμὴ σὲ
σκοτώνω !»

«Σκότωσέ με,» ἀποκρίθηκε ἤσυχα, «βαρέθηκα πιά τὴ
ζωή... Μὲ φοβέρες ὅμως δὲν ἐξαναγκάζεις τὸν ἄλλο νὰ σοῦ
πεῖ τὴν ἀλήθεια.»

Κι ἔπεσα στὰ γόνατα μπροστά της. Ἐσφιγγα τὰ χέρια της
κλαίοντας, τὴν παρακαλοῦσα νὰ μὲ λυπηθεῖ και νὰ μοῦ πεῖ
τὴν ἀλήθεια.

«Κακόμοιρε,» εἶπε κι ἔθεσε τὸ χέρι της πάνου στὸ κεφάλι
μου, «Κακόμοιρε !»

«Μὰ λυπήσου μὲ λοιπόν! — Τὸ βλέπεις, θέλω νὰ ξαίρω
μονάχα τὴν ἀλήθεια.»

Και κοίταζα τὸ καθαρὸ μέτωπό της και μοῦ φαινόταν πῶς
δὲ μποροῦσε νὰ ναι ἀλλιῶς, παρὰ πῶς πίσω ἀπ' αὐτὴ τὴ λε-
πτὴ, τρυφερὴ πλάκα θὰ καθόταν χωρὶς ἄλλο ἢ ἀλήθεια... Μο-
νάχα ποὺ δὲν ἤθελε νὰ τὴν πεῖ... Και μὲς στὴν τρέλλα μου
μοῦρχόταν νὰ σπάσω αὐτὸ τὸ λεπτὸ τσόφλι, γιὰ νὰ τσακώσω
ἐκεῖ μέσα, νὰ δῶ κατάματα τὴν ἀλήθεια... Κι ἐκεῖδὰ — κρυμ-
μένη πίσω ἀπ' αὐτὸ τὸ ἄσπρο στήθος, χτυπᾷ ἡ καρδιά της —
και μὲς στὴν τρέλλα μου μοῦρχόταν νὰ ξεσκίσω τὸ στήθος
της, γιὰ νὰ δῶ γυμνὴ τὴν καρδιά της... Και τὸ κερὶ ἀναβε
ἀσάλευτο μὲ μιὰ κιτρινωπὴ φλόγα και κόντευε πιά νὰ τε-
λιώσει καθὼς χανόνταν μὲς στὴ σκοτεινιά, οἱ τοῖχοι τρα-
βιούνταν πέρα — και μιὰ ἀτέλειωτη θλίψη μὲ κυρίευε...
μιὰ μοναξιά, μιὰ ἀνατριχίλα...

«Κακόμοιρε !» ξανάλεγε, «Κακόμοιρε !»

Μ' ἓνα ξαφνικὸ σπαρτάρισμα ἔγυρε κάτου ἡ φλόγα τοῦ κε-
ριοῦ κι ἔγινε γαλάζια κι ἔπειτα ἔσβυσε ὀλότελα — και βαθὺ
σκοτάδι μᾶς περιέζωσε. Δὲν ἔβλεπα πιά τὸ πρόσωπό της, οὔτε
τὰ μάτια της, μονάχα τὰ μπράτσα της κρατοῦσαν δεμένο
γύρω τὸ κεφάλι μου κι ἀκόμα και τὸ ψέμα μοῦ φαινόταν
πῶς δὲν τὸ αἰσθανόμουνα πιά... Μὲ τὰ μάτια σφιχτὰ κλει-
σμένα, δὲ σκεφτόμουνα, δὲ ζοῦσα πιά και ρουφοῦσα μὲ δίψα
μέσα μου τὸ ἄγγιγμα τῶν χειρῶν της κι ὅλο και μοῦ φαι-
νόταν πῶς δὲν αἰσθανόμουνα πιά τὸ ψέμα... Στὰ σκοτει-
νὰ ἀντήχησε τὸ σιγαλό της μουρμούρισμα — δειλό, παράξενο:
«Ἀγκάλιασέ με πιὸ σφιχτὰ... Φοβᾶμαι...»

Και πάλι σιωπὴ... Ἐπειτα πάλι ἓνα σιγαλό, παράξενα
βγαλμένο μουρμούρισμα : «Θὲς νὰ ξαίρεις τὴν ἀλήθεια ; —
Ναί, μὰ μήπως τὴν ξαίρω κι ἐγώ ; ... Και μήπως δὲ θάθελα
κι ἐγὼ τόσο νὰ τὴν ξαίρω ; Φύλαξέ με ... φοβᾶμαι τόσο...»

Ἄνοιξα τὰ μάτια μου. Τὸ σκοτάδι τῆς κάμαρας ποὺ ἦταν γινομένο χλωμό, ἔφευγε τρομαγμένο ἀπὸ τὰ ψηλὰ παράθυρα καὶ πῆγαινε καὶ συμμαζωνόταν στοὺς τοίχους, στὶς γωνιὲς τῆς κάμαρας καὶ ἀπὸ τὰ παράθυρα κοίταζε μέσα κάτι μεγάλο, κάτι νεκρικὰ χλωμό . . . Ἐνα ζευγάρι πεθαμένα μάτια φαινόταν σὰ νὰ μᾶς ζητοῦσαν ἀνελέητα καὶ μᾶς τσάκωσαν τώρα μὲ τὸ παγωμένο βλέμμα τους . . . Τρέμοντας σφιγγόμαστε ὁ ἓνας κοντὰ στὸν ἄλλο καὶ κείνη μουρμούριζε ὀλοένα : «ὦ, πῶς φοβᾶμαι! . . . πῶς φοβᾶμαι! . . .»

4.

Τὴ σκότωση. Τὴ σκότωση, καὶ καθὼς κοιμόταν ἔτσι καὶ κοιτόταν φαρδιὰ - πλατιὰ κοντὰ σὲ κείνο τὸ παράθυρο, ποὺ πίσω του ἀπλωνόταν κάτασπρος ὁ νεκρὸς χιονόκαμπος, πατοῦσα μὲ τὸ πόδι μου πάνου στὸ κουφάρι τῆς καὶ γελοῦσα. Μὴ νομίστε ὅμως πῶς ἦταν τὸ γέλιο ἑνὸς παράφρονα — ἂ, ὄχι! Γελοῦσα, γιατί τὸ στῆθος μου τὸ κινούσε λεύτερα καὶ ἀλαφρὰ ἢ ἀνάσα, γιατί εἶχα μιὰ διάθεση τόσο χαρούμενη καὶ ἡσυχῆ, καὶ γιατί ἡ καρδιά μου εἶχε γλυτώσει πιά ἀπὸ κείνο τὸ σκουλίκι, ποὺ τὴν ἔτρωγε τόσον καιρό. Καὶ σκύβοντας κοιτοῦσα τὰ νεκρὰ μάτια τῆς. Μεγάλα, διψασμένα γιὰ φῶς, εἶχαν ἀπομείνει ἀνοιχτὰ καὶ θυμίζανε τὰ μάτια μιᾶς κερένιας κούκλας — ἔτσι στοργυλὰ καὶ θολὰ, σὰ νάταν σκεπασμένα μὲ μαρμαρυγία. Μποροῦσα νὰ τᾶγγίζω αὐτὰ τὰ μάτια μὲ τὰ δάχτυλά μου, νὰ τᾶνοιγῶ καὶ πάλι νὰ τὰ κλείνω, καὶ δὲν ἔνιωθα κανένα φόβο γι' αὐτὸ — γιατί μέσα στὴ μαύρη, τὴν ἀδιαπέραστη κόρη τους δὲ ζοῦσε πιά ἐκεῖνος ὁ δαίμονας τῆς ἀβεβαιότητος καὶ τῆς ψευτιάς, ποὺ μοῦ βύζαινε τόσο λίμαργα τὸ αἷμα μὲς ἀπ' τὴν καρδιά μου . . .

Ὅταν μὲ πιάσανε, γελοῦσα ἀκόμα· καὶ αὐτὸ τοὺς φαινόταν, αὐτοὺς ποὺ μὲ πιάσαν, ἀλλόκοτο καὶ φριχτό. Ἄλλοι τραβιούνταν μὲ βδελυγμία μακρὰ ἀπὸ μένα καὶ δὲ μὲ ξανασίμωναν πιά. Ἄλλοι ἐρχόνταν ἀπειλητικὰ καταπάνω μου μ' ἓνα σωρὸ θυμωμένες βροσιὲς πάνου στὰ χεῖλια τους, καὶ ἔπειτα στέκουνταν σὰ ριζωμένοι στὸν τόπο τους, ὅταν τὸ καθάριο, χαρωπὸ βλέμμα μου συναντοῦσε τὰ σκοτεινά, ἀπειλητικὰ τους μάτια.

«Τρελλέ!» φωνάζαν, καὶ μοῦ φαινόταν πῶς αὐτὸς ὁ λόγος τοὺς ξαλάφρωνε καὶ τοὺς παρηγοροῦσε, γιατί τοὺς βοηθοῦσε νὰ λύσουν τὸ αἴνιγμα : πῶς ἦταν δυνατὸ ἐγώ, ἓνας ἄνθρωπος ποὺ ἀγαποῦσε, νὰ σκοτώσω τὴν ἀγαπημένη μου καὶ νὰ γελῶ γι' αὐτὸ. Καὶ μονάχα ἓνας — ἓνας χοντρὸς, κοκκινομάγουλος, εὐθυμὸς ἄνθρωπος, μοῦ φώναξε ἓναν ἄλλο λόγο,

πού ἔπεσε σὰ χτυπιὰ μέσα στὸ μοῦτρο μου, τόσο πού σκοτείνιασαν τὰ μάτια μου.

«Κακομοίρη,» ἔλεγε μὲ συμπόνια καὶ χωρὶς θυμό, γιατί ἴσα-ἴσα ἦταν χοντρος κι εὐθυμος. «Κακαμοίρη!»

«Ὅχι,» φώναξα, «δὲν πρέπει νὰ μὲ λέτε ἔτσι!» Καὶ χύθηκα ἀπάνω του — δὲ ξαίρω γιατί. Δὲν ἤθελα βέβαια οὔτε νὰ τὸν σκοτώσω, οὔτε κὰν νὰ τὸν ἀγγίξω, μὰ ὅλοι αὐτοὶ οἱ κατατρομαγμένοι ἄνθρωποι, πού μὲ ἔβλεπαν μονάχα σὰν ἕναν τρελλὸ καὶ κακοῦργο, τρόμαξαν ἀκόμα περισσότερο κι ἔβγαλαν μιὰν τέτια τσιρίδα, πού μ' ἔπιασαν πάλι τὰ γέλια.

Ὅταν μ' ἔπαιρναν ἀπὸ τὴν κάμαρα, ὅπου κοιτόταν τὸ κουφάρι, ἔλεγα καὶ ξανάλεγα δυνατὰ καὶ πεισιμῶμένα, ἐνῶ ζητοῦσα μὲ τὰ μάτια μου ἐκεῖνο τὸ χοντρό τὸν εὐθυμο: «Δὲν εἶμαι κακομοίρης! — Εἶμ' εὐτυχής! . . . εἶμ' εὐτυχής! . . . »

Κι αὐτὸ ἦταν ἀλήθεια.

5.

Μιὰ φορὰ, ὅταν ἤμουνα παιδί, εἶδα ἕναν πάνθηρα, πού μοῦ διήγειρε τὴ φαντασία καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ κρατοῦσε αἰχμαλωτισμένες τὶς σκέψεις μου. Δὲν ἦταν σὰν καὶ τᾶλλα ζῶα, πού μισοκοιμόντουσαν κουτὰ κι ἀποκαρωμένα, ἢ ἔριχναν ὑπούλες καὶ κακὲς ματιὲς πάνου στοὺς ἐπισκέπτες. Ἀπὸ τὴ μιὰ γωνιὰ τοῦ κλουβιοῦ του ὡς τὴν ἄλλη, πάνου στὰ ἴδια πάντα σημάδια πηγαινοερχόταν μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια, νευρικὰ καὶ μὲ τὴν ἴδια γρηγοράδα, καὶ γύριζε κάθε φορὰ πάνου στὴν ἴδια ἀκριβῶς θέση, κι ἔτριβε κάθε φορὰ πάνου στὸ ἴδιο ραβδί τοῦ κάγκελου τὸ πλευρό του, πού γιαλοκοποῦσε σὰ χροσό. Τὸ ἀρπαχτικό του τὸ κεφάλι ἦταν κατεβασμένο καὶ τὰ μάτια του κοίταζαν ὀλόϊσα μπροστά του, χωρὶς νὰ στρέφουν ποτέ, οὔτε γιὰ μιὰ στιγμή, στὰ πλάγια. Μπρὸς στὸ κλουβί του στριμώχνουνταν ὅλη μέρα οἱ ἄνθρωποι καὶ μιλοῦσαν, φώναζαν γύρω του· ἐκεῖνος ὅμως πήγαινε κι ἐρχόταν, χωρὶς νὰ ρίχνει οὔτε μιὰ φορὰ τὸ βλέμμα του πάνου σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους. Πάνου σὲ λίγα μονάχα ἀπ' ὅλ' αὐτὰ τὰ πρόσωπα μπορούσε κανεὶς νὰ δεῖ ἕνα χαμόγελο. Οἱ πιὸ πολλοὶ κοίταζαν σοβαρὰ καὶ σκυθρωπὰ ἀκόμα αὐτὴ τὴ ζωντανὴ εἰκόνα τῆς βαριάς, ἄσκοπης σκέψης καὶ τραβοῦσαν πέρα πνίγοντας μέσα τους ἕναν ἀναστεναγμό. Καὶ πολλοὶ ἔστρεφαν πάλι πίσω κι ἔριχναν μιὰ ἐρευνητικὴ ματιὰ πάνου σ' αὐτὸ τὸ ζῶο, σὰν γιὰ νὰ τἀποχαιρετήσουν, κι ἀνεστέναζαν ἀκόμα μιὰ φορὰ — σὰ νᾶνιωθαν κάτι κοινὸ ἀνάμεσα στὴ μοῖρα τους, τὴ μοῖρα αὐτῶν τῶν ἐλεύθερων, λογικῶν ἀνθρώπων κι αὐτουνοῦ τοῦ δύστυχου, φυλακισμένου ζώου.

Κι ὅταν ἀργότερα πὺν μεγάλωσα, ἄνθρωποι καὶ βιβλία μου μιλοῦσαν γιὰ τὴν αἰωνιότητα, ἐρχόταν στὸ νοῦ μου ἢ εἰκόνα ἐκείνου τοῦ πάνθηρα καὶ μου φαινόταν πὺς ἤξαιρα ἀπὸ πολὺν καιρὸ πρὶν τὴν αἰωνιότητα καὶ τὰ βάσανά της. . .

Ἐνας τέτιος πάνθηρας εἶχα γίνεϊ μέσα στὸ πέτρινο κλουβί μου. Περπατοῦσα ἐκεῖ-μέσα, ὄλο περπατοῦσα ἀπάνου καὶ κάτου καὶ διαλογοῦμουνα. Πήγαινα πάνου στὰ ἴδια πάντα σημάδια, λοξὰ μέσα σ' αὐτὸ τὸ κλουβί, ἀπὸ τὴ μιὰ γωνιὰ στὴν ἄλλη, καὶ πάνου στὴν ἴδια πάντα μικρὴ γραμμὴ κινιούνταν κι οἱ σκέψεις μου· κι αὐτὲς οἱ σκέψεις ἦταν τόσο βαριές, τόσο βαριές — σὰν νὰ σήκωνα πάνου στοὺς νόμους μου ἕναν κόσμο ἀπὸ ἀνθρώπινους καημοὺς κι ὄχι τὸ κεφάλι μου. . . Μιὰ μονάχα λέξη ἐκλεινε μέσα της ὄλες αὐτὲς τὶς σκέψεις, καὶ τί μεγάλη, τί βασανιστικὴ, τί γκαστρομένη πόνο πὺν ἦταν αὐτὴ ἢ λέξη!

Κι ἢ λέξη αὐτὴ ἦταν: «ψέμα».

Ἀκατάπαυτα μὲ τριγυρονοῦσε — τώρα καθὼς καὶ ἄλλοτε. Γλυστροῦσε μὲς ἀπ' ὄλες τὶς γωνιές καὶ τυλιγόταν σφυρίζοντας γύρω στὴν ψυχὴ μου — μὰ δὲν ἦταν πιά ἕνα μικρὸ φιδάκι — εἶχε μεταμορφωθεῖ σ' ἕνα μεγάλο, τεράστιο, γυαλιστερὸ φίδι. Μὲ δάγκανε, μ' ἐπνιγε μὲ τὶς σιδερένιες κουλούρες τοῦ κορμιοῦ του, κι ὅταν ξεφώνιζα ἀπὸ τὸν πόνο κι ἀπ' τὸ ψυχικό μου βάσανο, ἀντηχοῦσε ἐπίσης ἀπ' τὸ στόμα μου ἢ ἴδια σιχαμερὴ φιδίσια φωνὴ, σὰν νὰ βραζαν μέσα στὸ στήθος μου τὰ σεραπετά: «ψέμα!»

Πήγαινα κι ἐρχόμουνα μὲς τὸ κλουβί μου καὶ στὰ μάτια μου τὸ ἀσφαλτωμένο πάτωμα μεταμορφωνόταν σὲ μιὰν ἄβυσσο πὺν ἀχνοφέγγιζε. Τὰ πόδια μου δὲν ἐνιωθαν πιά πὺς ἄγγιζαν πέτρα, κι ἦταν σὰ νὰ πετοῦσα σ' ἀτέλειωτα ὕψη πάνου ἀπὸ μιὰν ἄπατη καταχνιὰ καὶ θαμπὴν ἄχνα. Κι ὅταν μὲς ἀπ' τὸ στήθος μου ἔβγαιναν οἱ σφυριχτοὶ οἱ ἀναστεναγμοὶ μου, τότε ἀνέβαινε ἀπὸ κεῖ, μὲς ἀπὸ κείνη τὴ διάφανη κι ὄμως ἀδιαπέραστη ἄβυσσο, ἕνας τρομαχτικὸς ἀντίλαλος. Ἀργὸς, ὑπόκωφος, σὰν νὰντηχοῦσε μὲς ἀπὸ χιλιάδες χρόνια κι ἄφινε κάθε στιγμὴ σὲ κάθε μὸριο τῆς καταχνιᾶς πὺν ἀπὸ μέσα της περνοῦσε, κάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, γιὰ νὰρτεϊ νὰ χωθεῖ ἔτσι ἀδυνατισμένος μὲς στ' ἄφτιά μου. Καὶ καταλάβαινα: ἐκεῖ κάτου, βαθιὰ μέσα σὲ κείνη τὴν ἄπατη ἄβυσσο, ἦταν δυνατὸς καὶ τεράστιος κι οὐρλιαζε σὰν τὸ σίφουνα, πὺν ξεριζώνει δρυά. Μὰ ἐδῶ, στ' ἄφτιά μου, ἔφτανε μονάχα σὰν ἕνα μουρμούρισμα πὺν μηνοῦσε κακό: «ψέμα!»

Αὐτὸς ὁ ἐλεεινὸς ἦχος μ' ἔκανε ἄνω-κάτω. Χτυποῦσα τὸ πόδι μου στὸ πάτωμα καὶ φώναζα: «Δὲν ὑπάρχει πιά ψέμα

— τὸ σκότωση. . . » καὶ γύριζα ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά — γιὰ τὸ ξαίρα πὼς θάπαντοῦσε ἀμέσως. Κι ἀπαντοῦσε. . . Ἄργο, ὑπόκωφο, μὲς ἀπὸ κεῖνα τᾶπατα βάθη κυλοῦσε πρὸς τὰ πάνου τὸ μουρμούρισμα πὺ μηνοῦσε κακό: «ψέμα!» . . .

Τὸ ζήτημα εἶναι, βλέπετε, πὼς ἔχω γελαστῆ ἔλσεινά: Τὴ γυναῖκα τὴ σκότωση — μὰ τὸ ψέμα τὸκανα ἀθάνατο. ὦ, μὴ σκοτώνετε πιά τὴ γυναῖκα, προτοῦ μὲ παρακάλια, μὲ μαρτύρια καὶ μὲ φωτιὰ νάρπάξτε μὲς ἀπ' τὴν ψυχὴ τῆς τὴν ἀλήθεια!

Αὐτὰ σκεφτόμουνα καὶ περπατοῦσα, περπατοῦσα. . . ὅλο λοξὰ μὲς στὸ κλουβὶ μου, ὅλο ἀπὸ τὴ μιὰ γωνιὰ στὴν ἄλλη.

6.

Σκοτάδι καὶ φρίκη εἶν' ἐκεῖ, πὺ πῆρε μαζί τῆς τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ ψέμα — καὶ θὰ πάω κι ἐγὼ ἐκεῖ. Μπροστὰ στὸ θρόνο τοῦ ἴδιου τοῦ Σατανᾶ θέλω νὰ τὴν πετύχω καὶ νὰ τὴν ἀδράξω: «Φανέρωσέ μου τὴν ἀλήθεια!» . . .

Θεέ μου, Θεέ μου, μὰ ἐκεῖ εἶναι ὅλα ψέματα! . . . Σκοτάδι κι ἄδειο τῶν χιλιάδων χρόνων πὺ ἀκόμα ἔρχονται, τῆς αἰωνιότητος. . . κι αὐτὴ; . . . Οὔτε κι αὐτὴ δὲν εἶναι ἐκεῖ — δὲν εἶναι πιά πουθενά. . . Τὸ ψέμα ὅμως ὑπάρχει ἀκόμα. Αὐτὸ εἶναι ἀθάνατο. Τὸ αἰσθάνουμαι σὲ κάθε μὀριο τοῦ ἀγέρα, κι ὅταν ἀνεσαίνω, χώνεται μὲσα στὸ πληγωμένο στῆθος μου καὶ τὸ σκίζει, τὸ τρουπᾶ, τὸ δαγκάνει. . .

ὦ αὐτὴ ἢ τρέλλα — νὰ εἶσαι ἄνθρωπος καὶ νὰ θέλεις νὰ βρεῖς τὴν ἀλήθεια! ὦ αὐτὸ τὸ μαρτύριο! . . .

Ποῖος θὰ μὲ γλυτώσει. . . Ποῖος θὰ μὲ γλυτώσει;! . . .

Ἀπὸ τὴ γερμανικὴ μετάφραση
τοῦ Alexis von Krusenstjerna
Σ. Γ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΓΔΗΣ

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. Πουρνὸ στὴ δ'λιά σ'
νουρὶς στ' φουλιὰ σ'.
2. Σὰ σ' πεῖ ἢ γιναῖκα σ' νὰ κρημνιστεῖς ἀπ' τοῦ πανα-
θύρ', νὰ παρακαλεῖς νὰ εἶνη ἀχαβλό. (=χαμηλό).
3. Ἐνηβαίνεις κατηβαίνεις, καλαθόκουλας,
κατηβαίνεις ἀνηβαίνεις, πανηρόκουλας.

Ἡ παροιμία λέγεται γιὰ κείνους ποὺ δουλεύουν, κοπιᾶζουν,
μοχθοῦν, κατασκοτώνονται στὴ δουλιὰ, μὲ τὸ νὰ μὴ ἔχουν ὅμως
σύστημα, μέθοδο, πρόγραμμα κ.τ.λ. στὴ δουλιὰ τους, μένουν πάντα
στάσιμοι.
4. Γλυκὸς ὁ ὕπνος τὴν αὐγὴ,
μὰ τὴ Λαβρὴ χωρὶς βρακί.
5. Τοῦ σπὶτ' σὰ γαγεῖ, τσὶ γ-οῖ πουτ' τσ'οῖ καλὸ δὲ δλέπιν.
6. Ἄς μὴ λένη βουίβουδίνα,
τσ' ἄς ψουφῶ τσ' ἀποὺ τὴ βεῖνα.
7. Λίγου λίγου τοῦ λαδέλι
τσ' εἶν' ἢ χρόνους πηγαδέλι.
8. Στραβὰ παγαίνεις κάβουρα, θὰ δῶ τὴ γαταδιά σου.
9. Σ' ἔχου χουνέρι κάβουρα
νὰ πουρπατεῖς στὰ κάρβουνα.
10. Καὶ κόρκορος ἐν λαχάνοις καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις.
Κι ἢ κοσκινοῦ τὸν ἄντρα της μὲ τοὺς πρματευτάδες.
11. Σ'όδιν τὰ νιά 1) σ'όδιν τσ' οἱ βιλόνης,
σ'όδιν τσ' οἱ μαθρατσ'οἱ μαζ'ι μὴ τσ' ἀχιλώνης.

1) =σειόνται τὰ ὄνια.
12. Πλέβγιν τὰ μῆλα στοῦ γιαλὸ, πλέβγιν τσ' οἱ καβαλίνης.

13. Ἴχουλα 1) τσῖ ἢ πουρδὴ βρουδὴ, τσῖ τοῦ φατσῖ μα-
γείρμα.

1) τουρκ. ἐπιφώνημα, κατὰ λέξη = δουλιὰ δῆθεν. Δηλ. τώρα δὰ,
ἢ καλὲ τὶ λόγος, ἢ τάχατες κ.τ.τ.

14. Οἱ παπάδισ εἶνη σὰ δὰ κάρ'να : τὰ πιάνις σβ'τὰ, μ'τζου-
ρώνησι, τὰ πιάνις ἀναμμένα, κάγισι.

15. Τοῦ παπᾶ τοῦ πιτραχήλι
πουταμὸς εἶνη τσῖ χύνει.

Λέγεται γιὰ τὰ πολλὰ, τὰ πάρα πολλὰ χρήματα (!) ποὺ παίρ-
νουν οἱ παπάδες μας.

16. Ὅποιους κάθητι μαργώνι
τσῖ ὅποιους πηλαλεῖ μαζώνι.

17. Γι ἀληποῦ κατὸ χρουνοῦ, τ' ἀληπέλι κατὸ δέκα.

Ἡ παροιμία εἶναι πολὺ γνωστὴ καθὼς καὶ οἱ περιστάσεις ποὺ
τὴ μεταχειρίζομαστε. Θάναφέρουμε μονάχα τί λέει γι' αὐτὴ καὶ
πῶς τὴν ἐπεξηγεῖ ὁ λαὸς :

ΜΥΘΟΣ

Μιὰ νύχτα χιμουριάτσα ἔτυχι νὰ βοιθεῖ γι ἀληποῦ μὲ
τοῦ ἀληπέλι μαζῖ πὰ στ'ς Ἀγιάσσους τοῦ β' νό. Τοῦ κρυ-
γιώμα ἦδαν μιγάλου. Μέρους νὰ βαραδίσιν 1) δὲν εἶχαν, μό-
νου καθούδαν κάτου ἀπ' ἓνα δέδρου τσῖ τρέμαν. Ἄξαφνα
φάνητσῖ μιὰ φουτιὰ καρσῖ στ'ν Ἀνατουλή.

— Ἄ, εἶπι γι ἀληποῦ, τὰ καταφέραμι, σουθήκαμι. Τώρα
θὰ ζισταθοῦμι!

— Τόσου μακρυγιά, τόσου ἀλάργα, λέγι τ' ἀληπέλι, ποῦνη
γ-ἢ φουτιὰ, τίληγια θὰ ζισταθοῦμι;

— Μ μ μ μ μ, λέγι γι ἀληποῦ, δὲ ξαίρ'ς σ'ύ. Πέσι νὰ δεῖς
τὶ ὄμουρφα ποὺ εἶνη! Γιὰ δὲ γώ, ζιστάθ'κα ἀπ' τ'όνα τοῦ πλη-
βρὸ τσῖ γύρ'σα τσῖ τᾶλλου.

Τσῖ πέσαν κουδά-κουδά.

— Ὦ χ χ χ χ! λέγι ἄξαφνα τ' ἀληπέλι, τσῖ πιτιότι πέδι
μέτρα μακρυγιά.

— Τί εἶνη, λέγι γι ἀληποῦ, τί ἔπαθις;

— Νά, ἀπ' τ' φουτιὰ ποῦνη στ'ν Ἀνατουλή τσῖ πυρουνώ-
μιστι, πέταξι μιὰν ἀσπέθα τσῖ ἔκαψι τοῦ πουδάρι μ'... Ὦχ
σὰ βουνῶ!... ὦχ σὰ βουνῶ!..

Χαμουγιλώντας τότε γι ἀληποῦ τσῖ καμαρώνουδας γιὰ τ'
ξυπνάδα τ' μουροῦ τς, λέγιν ποὺς εἶπι τ' βαροιμία:

Γι ἄληπου κατὸ χρονοῦ, τ' ἄληπέλι κατὸ δέκαι
1) = νὰ προφυλαχτοῦν, νὰ περάσουν ἀσφαλισμένοι, νὰ καταφύγουν.

18. Τὰ κ'στᾶς 1) πληρώνις,
τὰ τσίρνᾶς χάνις.

1) = χρωστᾶς

19. Τὸ δικό σου τὸ κακὸ
κάνει μένα γνωστικό.

Ἡ λέξη κακὸ σημαίνει ἐδῶ: πάθημα, δυστύχημα, κι ἀκόμα
καὶ τὴν ἀνοησία τοῦ ἄλλου, ἀπὸ τὴν ὁποία προῆλθε τὸ κακὸ καὶ
ποῦ ὅταν τὴν ἔχει κανεὶς ὑπόψη του, φρονιματίζεται.

20. Ψώρα ἦρτι στὴ γιτουνιά σ',
ψουρουβότανου νὰ ζ'τᾶς.

21. Γιὰ μικρὸς-μικρὸς παδρέψου,
γιὰ μικρὸς καλουγηρέψου.

22. Κατὸ ξ'λιές σὶ ξένου κώλου δὲν εἶνη τίπουτα.

23. Παραριξ'ιμιὸ καράβ' σὶ καλὸ λιμένα.

(Σημ. Λ. Φ. — Τὸ δεύτερο μέρος ἀκούγεται κι ἔτσι: σ' ἀγαθὸ
λιμιώνα.)

24. Ἡ ζούλια νάδαν κόλλα,
οὔλου δοῦ γόσμου κόλλα.

25. Γι ἀρριβώνα τσί τοῦ τσ'κάλι
θέλι ἀνάγασ'η μιγάλι.

Τσ'κάλι = τσουκάλι — τὰ γνωστὰ πῆλινα ἀγγεῖα, ποῦ μαγει-
ρεύουν μέσα οἱ χωρικοὶ τὰ ὄσπρια. Ὅπως λοιπὸν τὸ τσουκάλι γιὰ
νὰ βράσει, πρέπει νὰ ἐξαναγκασθεῖ γι αὐτὸ, δηλ. ἀπαιτεῖ διαρκῆ
ἐπίβλεψη καὶ προσοχή, ἔτσι καὶ κείνοι πῶχουν κόρη ἢ ἀδελφὴ ἢ
ἀνιψιά, πρέπει ὅλο νὰ ἐπιμένουν καὶ νὰ ἐνεργοῦν, ἂν θέλουν νὰ
τίς παντρέψουν.

26. Γι ὄρθα σκαλίζουδας βγάζ' τὰ μάτια τς

27. Ἡ πήττα π' θὰ μὶ φράνι ἀπ' δοῦ φούρονου φαίνητι.

28. Μὶ δοῦ μιγαλήτιρου σ' σκόρδα μὴ χ'τέβγλις. (=φυτεύεις)

29. Τσί γι ἅγιοι φουβέρα θέλην.

Κι αὐτὴ ἢ παροιμία εἶναι πολὺ γνωστὴ. Θάναφέρουμε καὶ πάλι τί λέει ὁ λαὸς γι' αὐτή.

ΜΥΘΟΣ

Μιὰ φουρὰ ἕνας τσοῦβάνης πού εἶχε χρόνια πουλλὰ νὰ πᾶ στ'ν ἀκκλησιά, πιρνώδας μὲ τὰ πρόβατα τ' ἀπ' ὄξου ἀπ' ἕνα ξουκλήσ' :

— Βρέ, εἶπι μὲς δοῦ νοῦ τ', τί κάνου γώ; Γιατί μαθὲ παρέριξα ὡς τόσου τ' θρησκεία μ'; Τί ψ'ἦ θὰ παραδώσου, σὰ βιδάνου! Νά π' ταίριασι τώρα τσί πέρασα ἀπ' ἔδιου, νὰ πάγου μέσα νὰ προυσ'νήσου, νὰ μὲ σ'χουρέσ' ἢ Θιὸς γιὰ ὅσις βρουμουδ'λιές ἔχου καμουμένης.

Ἦβη μὲς στοῦ ξουκλήσ', προυσ'ύνισι, ἀνησπᾶσ' τσί d'ν εἰκόνα τ' ἁγιοῦ, ταπὲ πῆρι τοῦ ραβδί τ' τσί βροῦ νὰ βγεῖ ὄξου, τόβαλη πὰ στυ νόμ' τ', σὰ π' συνηθίζιν οἱ τσοῦβανοί, ἤπλουσι τὰ χέρια τ' πὰ στοῦ ραβδί τσί γύρισι νὰ βγεῖ τ' βόρτα. Ἐμ τίληγια νὰ βγεῖ, σὰ βοῦχι ἀπλουμένα τὰ χέρια τ' πὰ στοῦ ραβδί; Ἄδῖς λοιπὸν νὰ σκιφτεῖ νὰ κχιβάσ' τοῦ ραβδί, γιὰ νὰ βουρέσ' νὰ βγεῖ, τὸν πέρασι γι ἰδέα πὺς γι ἁγίους, ἔξαιτίας ἀπ' τς πουλλές τς ἀμαρτίς πόχι, δὲ δοῦν ἀφίνι νὰ παγαίνι. Νόμ'σι πὺς τ' ἔστ'σι παγίδα τσί δοῦν πιάσι. Τὰ χρεϊγιάσ' τσί. Στινουχουρέθ' τσί πουλύ. Ἦ μούρ' τ' κουτσ'ίνισι. Γι ἰδρους ἔτριχι κ' τσ' ἀ-κ' τσ' ἀ 1) ἀπ' τοῦ πρόσουπου τ'. Τσί δός του τσί γούδα 2), χουρίς νὰ βουρεῖ νὰ βγεῖ. Ἄξαφνα τ' ἦρι μιὰ ἰδέα: Κατιβάζ' τοῦ ραβδί τ', γυρίζ' πίσου, στέτσ'ιτι βρουστὰ στοῦν ἁγίου τσί βλέπουδάς τουν μὲς στὰ μάτια:

— Βρέ παλιάθριπι, τ' λέγι, γὼ ἦρα τσί σὶ πρόσπισα, ἦρα τσί σὶ προυσ'ύνισα, τσί σ'ὺ μ' βαστᾶς ἀκόμα κακία; Διμέκ 3) 'νοῦς λουγιοῦ μὲ μᾶς εἶστι τσί σ'εῖς γι ἁγιοί: καραζλῆδῖς! 4) Νά λοιπὸν, σὰν εἶμισι 'νοῦς λουγιοῦ...

Τσί λέγουδας ἔφτα, δός του τσί χτύπα d'ν εἰκόνα τ' ἁγιοῦ μὲ τοῦ ραβδί, ἴσ'αμ' πὺς ἔκανη χίλια κουμμάτια τσί d'ν εἰκόνα τσί τοῦ ραβδί.

Σὰν ἦβγι ὄξου ἀπ' τοῦ ξουκλήσ', ἀδῖς νὰ σκιφτεῖ πὺς ἦβγι λέφτιρα, γιὰτὶ δὲν ἰβάστα τοῦ ραβδί νὰ τοῦν βουδίζ' ὅπους προυτήτιρα, νόμ'σι πὺς γι ἁγίους δοῦν φουβήθ' τσί, τσί εἶπι τ' βαροιμία: Τσί γι ἅγιοι φουβέρα θέλην.

1) κουκιά—κουκιά. 2) σκουντοῦσε, ἔσπρωχνε. 3) τούρκικο. (ἀπαρέμφατο: λέγειν, νὰ ποῦμε). Στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα χρησιμοποιεῖται ὡς συλλογιστικὸ: δηλαδή, ὥστε. 4) τούρκικη λέξη: μνησίκακοι, ἐκδικητικοί.

30. Καὶ τὰ λόγια τῶν πολλῶν
κάνουν τὸν ἄνθρωπο λωλό.
31. Γιὰ παπᾶς παπᾶς,
γιὰ ζιβγᾶς ζιβγᾶς.
32. Ξένα λόγια ἄκ'γι, τσ' ἀπ' τῆ β'λή σ' μή βγαίνις.
33. Δύσκουλου εἶνη νὰ γενεῖ
χοίρου μαλλὶ μετὰξι
καὶ τοῦ χωριάτη τὸ παιδὶ
μὲ γνώση καὶ μὲ τάξη.
34. Τὰ μὴ σὶ μέλει μὴ ρουτᾶς, σὰ θέλεις νὰ μὴ βάθεις.
35. Ποὺ πουνεῖ, γαδουρνά φουνάζ'
36. Σὰ λέγεις ὅ,τ' θέλεις,
ἀκοῦς ὅ,τ' δὲ θέλεις.
37. Φτᾶς σ'ἀπάνου, φτᾶς δοῦ Θιό.
Φτᾶς σ'ἀκάτου, φτᾶς τὰ γένια σ'.
- Λέγεται μπροστὰ σὲ δίλημμα καὶ σὲ στιγμὲς ἀμηχανίας.
38. Δέ οὐγία τσ'ι πάρ' πανί,
δέ μάννα τσ'ι πάρι κόρ'.

Ἀπὸ τῆ λαογραφικῆ συλλογῆ
τοῦ ΠΕΛΙΣ ΑΒΕΤ

ΣΗΜ.—Γιὰ τὴ γραφὴ καὶ τὴν προφορὰ τῶν λαογραφικῶν κομματιῶν ποὺ δημοσιεύουμε ὁ ἀναγνώστης πρέπει ν'ἄχει πάντα ὑπόψη τοῦ τὸ παραμῦθι ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ 2ο φυλλάδιο καὶ ὅ,τι σημειώ-
νουμε σχετικά ἐκεῖ-πέρα. Ἐδῶ, γιὰ περισσότερὴ ἀπλοποίηση, γρά-
φουμε παντοῦ τοὺς φθόγγους b, d, g μὲ τὰ λατινικὰ στοιχεῖα, καθὼς
ἐπίσης καὶ τὸ δασύ σ, ζ, ξ, ψ καὶ τσ, τζ, τὰ δηλώνουμε παντοῦ μὲ
μιὰ δασεῖα πλάϊ. (σ', ζ', τσ' κ.τ.λ.)

Γιὰ νὰ βοηθήσουμε περισσότερο τὸν ἀναγνώστη, σημειώνουμε κι
ἐδῶ ὅτι ἡ συλλαβὴ ν η ἢ λ η στὶς λέξεις: ἀνηβαίνεις, πανηρόκουλας,
(3), λένη (6), βιλόνης, ἀχιλώνης (11), τίληγια, πληβρό, ἀληπού (μῦ-
θος 1ος), θέλην (29), ἀνησπᾶσ'τ'ι (μῦθος 2ος), καὶ σὲ ἄλλες ἀνάλο-
γες, πρέπει νὰ προφέρεται ἀδρά, ὅπως καὶ τὸ ν ε ἢ λ ε ἀπὸ τὰ ὁ-
ποῖα προῆλθαν. Πρβλ. φυλλ. 2ο, σελ. 79, ὑπόσημ. 2. — Λ.Φ.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α Τ Α

ΗΛΙΑ ΒΕΝΕΖΗ: Ο ΜΑΝΩΛΗΣ ΛΕΚΑΣ ΚΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ. — (Κριτική ανάλυση).

Ο Μανώλης ο Λέκας, ένας άντρας πάνου από 50 χρονῶ, με μαλλιά ξανθά ακόμα, ὅπως στὰ νιάτα, ἀσπρισμένα μονάχα λίγο στὰ τσουλούφια, εἶν' ἕνας παλιός Ἀϊβαλιώτης κουντραμπατζής. «Όταν δέν εἶναι πιωμένος, τῶχει σέ ντροπή του νά κουβεντιάζει σοβαρά με τή γυναῖκα του γιά ὅ,τι τοὺς τρέχει. Δέν παίρνουν στὴν Ἀγιά-Τριάδα γνώμη ἀπὸ μιὰ γυναῖκα». Κι ὅταν πάλι πρόκειται νά συμφωνήσει με τή γνώμη της, πρέπει νά τή δείρει πρῶτα. Αὐτό, ὅσο κι ἂν τοῦ φαίνεται φυσικό καὶ συνηθισμένο, κι ὅσο κι ἂν τὸ δέχεται καρτερικά ἢ γυναῖκα του, ὅπως ὅλες τῆς σειρᾶς της, τοῦ γέννησε κάποτες ἔσω-ρικῆς, ἠθικῆς ἀνησυχίες, ἕνα ὁλόκληρο ψυχολογικὸ πρόβλημα πού τὸν βασάνιζε, μὰ ὅταν ἐρχόταν ἐκείνη ἢ φριχτὴ ὥρα πού ἢ φούρκα τὸν ἔπνιγε, δὲ μποροῦσε νά βασταχτεῖ. Κι αὐτὸ τοῦ γεννοῦσε στὰ σκοτεινὰ τὴν ἀμφιβολία γιά τὴν εὐθύνη του. Μὰ πάλι δέν κατ-ἀλάβαινε.

Ἔχει τρία παιδιά, τρεῖς γιούς. Ὁ μεγάλος, ὁ Ἀριστείδης, ἢ ἁμαρτία τοῦ σπιτιοῦ, εἶναι ἐπιληπτικός καὶ με μυαλὸ σακατεμένο. Τὸ σακάτεψε ὁ πατέρας του ὁ ἴδιος, ἕνα βράδυ, μεθυσμένος, πού τὸν χτύπησε μ' ἕνα σίδερο στὸ κεφάλι. Ὁ δεύτερος, ὁ Ἀντριάς, πῆγε στὸ ποδάρι τοῦ πατέρα του κουντραμπατζής, ὅταν αὐτὸς τραβήχτηκε πιά. Καὶ τώρα θέλει νά στείλει καὶ τὸ μικρὸ, τὸ Χρήστο. Νταντέλλες θὰ κάθεται νά μπλέκει; Μὰ ἢ γυναῖκα του ἀντιστέκεται με ὅλες της τίς δυνάμεις. Ὁ Μανώλης μαλάζεται, κλονίζεται, στὸ βάθος αὐτὸ θέλει καὶ κείνος, ἀπάνου στὸ μικρὸ του τὸ γιό, στὸ δροσερὸ, ὁλοζώντανο βλαστάρι του, συγκεντρώνεται ὅλη ἢ τρυφερότητα φανερά τῆς μάνας του καὶ μυστικά, σκοτεινὰ τοῦ πατέρα, στὸ βάθος στὸ παιδί αὐτὸ θέλει νά δεῖ τὸ ξεκούρασμα καὶ τὸ δικό του καὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων τοῦ σπιτιοῦ του ἀπ' τὴ σκληρὴ τους τὴ ζωὴ, μὰ στὸ Ἀϊβαλή ἢ ἀντρικία ἠθική δέν ἐπιτρέπει τρυφερότητες, ἀγάπες, ψυχικὰ λυγίσματα. Ἡ ἀνώτατη ἀρετὴ, τὸ ἰδανικὸ «ἀγωγῆς» σ' ἕναν ἄντρα εἶναι ἢ παληκαριά καὶ ἢ ἀφοβὴ πάλι με τὸν κίνδυνο. Φοβᾶται μὴν τὸν ποῦν δειλό, μὴν ποῦν πῶς φοβᾶται. Γι' αὐτὸ «πρέπει» νά δείρει τὴ γυναῖκα του (σελ. 16). Γιατί; Ἀπὸ δική του ἔσωτερικὴ ἀνάγκη, γιά νά ξεσπάσει; Γιά νά δικαιολογηθεῖ μπροστὰ στὰ μάτια τῶν ἄλλων; Αὐτὸ δὲ φωτίζεται καλά. Μὰ ἴσως εἶναι καὶ τὰ δυό. Εἶναι ἕνα συναίσθημα σύνθετο. Ἡ μιὰ αἰτία γεννᾷ τὴν ἄλλη.

Ἡ δεύτερη μεγαλύτερη τραγωδία μες στὸ σπίτι εἶναι ὁ σακάτης ὁ γιός, ὁ μεγάλος. «Ἄντραρος ὡς ἐκεῖ πάνου, ἕνα ἄγαρμπο κορμί

σὰ φουσκωμένο Μόλοντοῦτο ἢ κεφάλαια του εἶναι ἔτσι μεγάλη καὶ ἀνοιχονόμητη, πού ὄλο τοῦτο τὸ μπουκωμένο ἀπὸ πάχος κορμὶ φαίνεται σὰν ἓνα ψιλὸ καλαμάκι πού τελειώνει σὲ μιὰ χοντροῦ ρίζα, κ.τ.λ.» Γιὰ ὄλους εἶναι βάρος καὶ ἀγωνία μὲς στὸ σπῖτι καὶ ὄλοι παρακαλοῦνε νὰ λείψει, ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του, οἱ ἄντρες μὲ πικρία, θυμὸ καὶ καταφρόνια, ἢ γυναῖκα μὲ συμπόνια καὶ μὲ συντριβὴ παρακαλεῖ τὶς νύχτες τῆς ἀγρύπνιας τὸ Θεὸ νὰ τὸ λυπηθεῖ καὶ νὰ τὸ πάρει νὰ συχάσει τὸ ζωντόνεκρο αὐτὸ πλάσμα πού τυρανιέται ἄδικα καὶ κάνει καὶ τοὺς ἄλλους νὰ βασανίζονται.

Τὸ περιστατικό, τὸ στοιχεῖο αὐτὸ μὲς στὸ διήγημα εἶναι ἀληθινὰ Ντοστογεφσκικό. Περισσότερα ὅμως γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ, γιὰ τὴν προσωπικότητα αὐτοῦ τοῦ ἀρρώστου δὲ μᾶς λέει ὁ συγγραφέας, πού κρατάει ἀπέναντί του κι αὐτὸς μιὰ στάση πικρὴ καὶ χλευαστικὴ, ὅπως ἄλλωστε εἰρωνεύεται καὶ σαρκάζει σχεδὸν ὄλα του τὰ τραγικὰ ἀντικείμενα, ἀπὸ μιὰ διάθεση σκεπτικιστικὴ; πεσιμιστικὴ; ἢ καὶ ἀτλῶς αἰβαλιώτικη. (Μὰ γι' αὐτὸ θὰ μιλήσουμε ἀργότερα.) Κι ἐκεῖ πού περιγράφει τὴν παθολογικὴ κατάστασι τοῦ μυαλοῦ του, μᾶς δίνει μιὰ περιγραφή μεταφορικὴ, δηλ. φιλολογικὴ (ἓνα κρῦο φύσημα κ.τ.λ), ἐνῶ ἐμεῖς θὰ τὴν θέλαμε μᾶλλον ἀντικειμενικὴ. Δὲν ἐννοοῦμε τόσο ἀνάλυσι ἐσωτερικὴ (αὐτὸ δὲν εἶναι πάντα καλὸ στὴν τέχνη), ὅσο στὰ ἐξωτερικὰ φανερώματά της. (πρέπει τὰ πράματα νὰ μιλοῦν μόνα τους.) Στὴν ἐποχὴ μας καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν κεφαλαιώδη θέσι πού πῆραν οἱ ψυχοπαθολογικοὶ τύποι μὲς στὴ λογοτεχνία ὡς ἓνα βασικό ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς μοίρας, ἢ ἀνήσυχη ψυχολογικὴ περιέργειά μας δὲ μπορεῖ πιά νὰ χορτάσει μὲ ἀπλὲς μεταφορές.

Ἦταν καθαρὴ Δευτέρα. Ὁ Μανώλης καθόταν μὲ παρῆα σ' ἓνα τραπέζι ἀπ' ἔξω ἀπὸ μιὰ ταβέρνα στὴν Ἀγιά - Τριάδα, ὅπου τέτια μέρα χαλοῦσε ὁ κόσμος. Ἀξαφνα ἔρχεται ὁ Σελᾶς, ὁ Παναγῆ - Τσαοῦς, ἓνας ἐπίσημος σπιγοῦνος τῶν Τούρκων γιὰ τοὺς φυγόστρατους ρωμοῦς, καὶ πάει καὶ καθίζει στὸ τραπέζι τοῦ Μανώλη. Σὲ μιὰ στιγμὴ πού ὁ Μανώλης ἐνδιαφερόταν γιὰ τὸν πετροπόλεμο πού θὰ γινόταν τὰπομεσήμερο καὶ τοῦ ζητοῦσε πληροφορίες ἀπ' τὸν πέρα μαχαλά, ὁ Σελᾶς τοῦ σκάει μὲ τρόπο πὼς ἀπὸ αὔριο καλοῦν πρῶϊμα τὴ νέα ἡλικία, δηλ. τὴν ἡλικία τοῦ Χρήστου. Ὁ Μανώλης ἀνησύχησε, μὰ ὁ Σελᾶς μ' ἓνα χαμόγελο πονηρὸ καὶ πρόστυχο τοῦ ἔδωσε θάρρος. Ἐπειτα ὁ Σελᾶς παρατηρεῖ πὼς δὲν ἔγινε φέτος ἢ ἀρκούδα. Τοῦ λένε πὼς ἀρρώστησε ἡ Καμπέσα, ἓνας ζουρλὸς πού τὴν ἔκανε πίντα, καὶ τότε αὐτὸς προτείνει πὰ παρουν τὸν Ἀριστείδη, πού κοιτόταν λίγο παρατέρω καὶ χάζευε. Τέτιο θάρρος ἦταν ἀναπάντεχο, μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ πατέρα του, πού τὸν σέβουσαν ὄλο τ' Αἰβαλή. Μὰ ὁ Σελᾶς ἤξαιρε πὼς εἶχε δαγκωμένο τὸ Μανώλη κι ἐπέμενε προεξοφλώντας καὶ τὴ γνώμη του, ἔτσι γιὰ νὰ κάνει ζέφκι. Ὁ Μανώλης ἔβλεπε χάμου. Ντύσαν τὸν Ἀριστείδη μὲ τὶς

προβιές. Όταν μπρόβαλε ή ἀρκούδα στο πεζοδρόμι, ὅλος ὁ κόσμος δείλιασε στην ἀρχή, μὰ ὕστερα ἔβγαλε μιὰ κραυγή ἀπὸ χαρὰ. Μονάχα στην παρέα τοῦ Μανώλη τρεῖς νομάτοι δὲ γελοῦσαν. Ὁ Σελᾶς ξεκαρδιζόταν. Ἡ ἀρκούδα χόρευε. Ἀξαφνα ὁ Λέκας σηκώνεται κατακόκκινος καὶ κοντεύει τὴν ἀρκούδα. Τὰ χεῖλια του τρέμαν... Ὁ Μανώλης δεμένος ἀπέναντι τοῦ Σελᾶ γιὰ χατήρι τοῦ ἀγαπημένου παιδιοῦ του, τοῦ Χρήστου, ἀναγκάζεται νὰ δεχτεῖ τὴν πρότασή του καὶ νὰ λουπάξει. Μὰ ὅσο πήγαινε, ἡ προσβολὴ τὸν ἔπνιγε. Σηκώνεται ἀπάνου. Πρέπει κάποιον νὰ χτυπήσει, νὰ ἐκδικηθεῖ, νὰ ξεφαρμακώσει. Ὅλα ἀνεκατώνονται μὲς στοῦ νοῦ του, ὁ Σελᾶς, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Χρήστος. Τὸ Σελᾶ δὲ μπορεῖ νὰ τὸν χτυπήσει μὰ ἡ ὀργή του εἶναι ἀβάσταχτη καὶ τρελλή... Χύνεται μιὰ ὄξω καὶ τραβᾶ μιὰ μαχαιριὰ στὰ πσινα ἐνὸς ἀλόγου, πὺ στεκόταν ἐκεῖ. Ὅλοι σάστισαν. Ὁ Μανώλης εἶναι ἔξω φρενῶν. Μὰ δὲν εἶναι μονάχα ἡ ἀναγκεμένη προσβολὴ πὺ τὸν πνίγει, εἶναι ἀκόμα ἡ ντροπὴ καὶ τὸ φαρμάκι γιὰ μιὰ τέτια κατάρα μὲς στοῦ σπῖτι του. Οἱ σκοτεινὲς δυνάμεις ξυπνοῦν μέσα του. Δὲ ξαίρει μὲ ποιὸν νὰ τὰ βάλει. Ἀρπᾶ ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Σελᾶ τὸ καμτσὶ κι' ἀρχίζει νὰ χτυπᾶ ἀλύπητα τὴν ἀρκούδα, τὸν Ἀριστείδη, τὸ γιό του... Τὸν πῆραν ἀπ' τὰ χέρια του. Ξαναδίνει τὸ καμτσὶ στοῦ Σελᾶ. Λάφαζε. Σηκώνει τὸ ποτήρι του.

— Γειά σου, κολλήγα Παναγιῆ - Τσαούς! Βλέπεις, γιὰ τὸ χατήρι σου διασκεδάζουμε ὅλοι!

Ὁ αὐτοσαρκασμὸς εἶναι τραγικὸς καὶ παγωμένος.

Ὁ Σελᾶς ἔκανε νὰ γελάσει, μὰ τὸ γέλιο του πάγωσε στοῦ στόμα του. Ἐκαναν νὰ τρακάρουν μὲ τὰ ποτήρια τους. Ὁ Μαν. ἀφίνει μὲ τρόπο νὰ χτυπήσει ὁ πάτος τοῦ ποτηριοῦ του τὰ χεῖλια τοῦ ποτηριοῦ τοῦ Σελᾶ. Ἦταν ἡ μεγαλύτερη βρισιά. Ὁ Σελᾶς καμώθηκε πὺ δὲν πρόσεξε. Ἦπιαν. — Ὁ Λέκας οὐσιαστικὰ εἶχε ἐκδικηθεῖ

Ἐπέμεινα περισσότερο στὴν ἀνάλυση αὐτῆς τῆς σκηνῆς, γιὰτὶ μοῦ φαίνεται πὺ εἶναι ἡ πιὸ δυνατὴ καὶ ἡ πιὸ ἀληθινὴ ψυχολογικὰ μέσα σ' ὅλο τὸ διήγημα.

Ἐπειτα ἔρχεται ἡ λύση, πὺ δὲν ἔχει ὅμως ἄμεση σχέση μὲ τὰ προηγούμενα, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα καμμιάς πάλης καὶ δὲν ἔχει τὰ αἰτία της μέσα στὰ οικογενειακὰ δράματα τοῦ Λέκα, μιὰ λύση πὺ ἔρχεται ἀπέξω, τυχαῖα, ἐπεισοδιακὰ, γιὰ νὰ μεγαλώσει πιὸ πολὺ τὴ δυστυχία αὐτοῦ τοῦ σπιτιοῦ, νὰ τὸ πλακώσει μὲ μιὰ καινούργια βαρύτερη συμφορὰ, κι ἔρχεται ἔτσι τυφλὰ καὶ σκοτεινὰ, σὰν τίς δυνάμεις τῆς φύσης καὶ σὰν τίς δυνάμεις πὺ δροῦν μέσα στοῦ διήγημα, κι ἀκόμα σὰν εἰρωνία γιὰ τὰ σπουδαῖα ξυλοδαρσίματα καὶ τὰ σχετικὰ ψυχολογικὰ προβλήματα τους, καθὼς καὶ γιὰ τὰ παρακάλια τους νὰ λείπει ὁ Ἀριστείδης. — Στὸν πετροπόλεμο πὺ ἔγινε π' ἀπομεσήμερο, σκοτώνεται ὁ γιὸς τοῦ Λέκα, ὁ Χρήστος. Τὸ ἀθῶο

κι ολόδροσο βλαστάρι, πού τὸ παράσπρωχναν κι αὐτὸ τὰ αἵματα τῆς ράτσας του στὴν ἀμάχη, ἔπεσε θῦμα στὰ ἄγρια καὶ πρωτογενῆ μίση καὶ στ' ἀδάμαστα καὶ τυφλὰ πάθη αὐτοῦ τοῦ λαοῦ τῶν κουντραμπατζήδων καὶ κουπούκηδων, πού παλεύουν κι ἀλληλοσκοτώνονται χωρὶς λόγο, ἔτσι μονάχα ἀπὸ σκοτεινές, πρωτόγονες φιλοτιμίες καὶ βάρβαρους πόθους ὑπεροχῆς. Κι ὅμως οὔτε ἡ θυσία αὐτὴ δὲν ἄλλαξε τίποτα, οὔτε ὁ πόνος αὐτὸς δὲν ἐκλόνισε καμμιά ψυχὴ. — Ὁ Μανώλης, ἀφοῦ πασπάτεψε μὲ τὸ χέρι του τὴν πληγὴ καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ σκοτωμένου παιδιοῦ του πού κοιτόταν λιὰδι πὰ στὸν ντουσεμέ ἀπέξ' ἀπ' τὸ σπίτι του, τραβήχτηκε σὲ μιὰν ἄκρη καὶ κάθισε σ' ἓνα πεζούλι. Ἄνοιξε τὴ σακκούλα του καὶ τύλιξε ἓνα τσιγάρο. (τί κουράγιο!) Ἔβγαλε τὴν πίπα του ἀπὸ γιούσουρο, τὸ δῶρο τοῦ Ἀριστείδη. Τὴ στριφογύριζε στὰ χέρια του σὰν ἀφαιρεμένος. Ἔστερα... τὴν κοίταξε, τὴ ζούλιξε καὶ τὴν πέταξε μὲ δύναμη. (Δηλ. γιατί νὰ μὴ σκοτωθεῖ ὁ Ἀριστείδης.) Ἡ πίπα κατρακύλισε στὸ ἀυλάκι καὶ σταμάτησε σὲ μιὰ μικρὴ κουβάρα λάσπες καὶ κλαδιά (Αὐτὸ ἦταν ὄλο. Ἐδῶ, βλέπετε, οἱ ψυχές εἶναι πολὺ σκληρές. Βρισκόμαστε ἀκόμα πολὺ χαμηλά στὸ βυθό, στὸ κράτος τοῦ σκοταδιοῦ. Μὰ ἄραγε εἶναι ἀλήθεια;)

Αὐτὸ εἶναι τὸ διήγημα, δυνατὸ, δραματικὸ, παραστατικὸ, ὀλοζώντανο, πού σὲ κρατᾷ αἰχμαλωτισμένο ὡς πού τὸ διαβάσεις. Πάνου ἀπ' αὐτὸ περνᾷ μιὰ πνοὴ σέρτικη, σκληρὴ καὶ τραγικὴ, κι ἔχει ὄλο μιὰ κίνηση αὐστηρὴ κι ἀντρίκια. Χωρὶς ἄλλο ἀναπνέουμε. Ὁ συγγραφέας ἀγγίζει μεγάλες γραμμές. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως, ἐμένα τουλάχιστο μοῦ ἀφίνει μιὰ σφιγμάδα κι ἓναν ἄλυτο κόμπο. Πρέπει νὰ ἐξηγηθῶ. Ἄς μοῦ συγχωρηθεῖ κάποιος πλατυασμός. Θέλω νὰ εἶμαι σαφὴς καὶ συγκεκριμένος γιὰ νὰ γίνω ἀντιληπτὸς καὶ γιὰ νὰ μπορέσω νὰ αἰτιολογήσω τίς σκεψεις μου. Μὲ ἔργα σὰν τοῦ κ. Βενέζη δὲν ξοφλᾷ κανεὶς μὲ λίγα συμβατικὰ λόγια. Εἶναι ἀπὸ τὰ ἔργα ἐκεῖνα πού ἀγγίζουν τὰ βαθύτερα προβλήματα τῆς τέχνης.

Οἱ κουντραμπατζήδες στὰ τουρκοκρατούμενα μέρη μας ἦταν μιὰ τάξη ρωμιῶν παληκαράδων, πού δημιουργήθηκε κι ἀνθίσε κάτω ἀπὸ τίς ἰδιαίτερες συνθῆκες τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς τῶν Τούρκων. Χωρὶς ἄλλο, μὲ τὴ μακρόχρονη συμβίωση, θὰ δέχτηκαν καὶ τὴν ἠθικὴ ἐπίδραση ἀπὸ τὴν ἀνάλογη μὲ τὴ δική τους κοινωνικὴ τάξη τῶν Τούρκων. Εἶναι μιὰ τάξη ἀνθρώπων ἀνυπόταχτων καὶ ἡρωϊκῶν πού θέλουν νὰ ζοῦν καὶ νὰ ἐπιβάλλονται μὲ τὴν παληκαριά τους, ἔστω κι ἂν πρόκειται γι' αὐτὸ νὰ παίξουν τὴ ζωὴ τους. Αὐτὸς εἶναι γι' αὐτοὺς ὁ ἀνώτατος νόμος. Δὲ μπορούσαν αὐτοὶ νὰ δουλεύουν σὰν τοὺς ἄλλους κοινούς ἀνθρώπους. Ἐπρεπε νὰ ζοῦνε μ' ἐπιχειρήσεις πού νὰ τοὺς δίνουν μαζωμενα κέρδη, ἔστω κι ἐπικίνδυνες, πολεμικές, πάντα ἀντάξιες μὲ τὴν παληκαριά τους.

Τὰ κουντραμπᾶτα. Μὰ γι' αὐτὰ χρειάζονται καὶ κόποι καὶ ἱκανότητες παληκαρίσιες. Ἐπρεπε νὰ ξαίρουν νὰ πολεμοῦν στὴ στεριά καὶ νὰ ρμενίζουν στὴ θάλασσα, νὰ κυβερνοῦν ἀκόμα οἱ ἴδιοι τὰ καΐκια. (Ὁ Στελλάρας μὲς στὸ διήγημα.) Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε γι' αὐτοὺς ὅτι βρίσκονται στὴν ἠρωϊκὴ βαθμίδα τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξής τους.

Ὁ Τάκιτος στὴ Germania, τὴν περίφημη μονογραφία του γιὰ τοὺς Γερμανοὺς τῆς ἐποχῆς του, λέει κάπου: «Τὸ Γερμανὸ δὲν τὸν πείθει τόσο εὐκόλα νὰ καλλιεργεῖ τὴ γῆ καὶ νὰ περιμένει τὰ εἰσοδήματα τῆς χρονιάς, ὅσο νὰ προκαλεῖ τὸν ὄχτρο καὶ νὰ χτυπιέται μαζί του. Τοῦ φαίνεται τεμπελιά καὶ δειλία ἀκόμα νὰ βγάξει μὲ τὸν ἰδρωτᾶ, ὅτι θὰ μπορούσε νὰ κερδίσει μὲ τὸ αἷμα. — Ὅταν δὲν πᾶνε στὸν πόλεμο, περνοῦν πολὺν καιρὸ στὸ κυνήγι, μὰ ἀκόμα περισσότερο στὸ γλυκὸ καθησιό, μὴν κοιτάζοντας ἄλλο τίποτα, παρὰ μονάχα φαΐ, πιωτὸ καὶ κοιμητιό. Ἴσα-ἴσα οἱ πιὸ γενναῖοι πολεμιστάδες δὲν κάνουν καμμιά δουλιὰ: τὴ φροντίδα γιὰ τὸ σπίτι, γιὰ τὸ κοπάδι καὶ γιὰ τὸ χωράφι τὴν ἔχουν οἱ γυναῖκες, οἱ γέροι καὶ οἱ πιὸ ἀδύνατοι μὲς στὴ φαμίλια: ἐκεῖνοι κοίτουνται πάνου σ' ἀρκουδοπροβιές: παράξενη ἀντίφαση τῆς φύσης, ὁ ἴδιος ἄνθρωπος νὰγαπᾶ τόσο πολὺ τὸ καθησιό καὶ νὰ μισεῖ τὴν ἡσυχία.» Ἄν καὶ οἱ ἀναλογίες εἶναι τόσο διαφορετικὲς, ὡστόσο αὐτὴ ἡ σύγκριση ἔρχεται ἐπίμονα στὸ μυαλό μου.

Ἡ παληκαριά ὅμως αὐτὴ τῶν κουντραμπατζήδων δὲν ἦταν μόνο ἐξωτερικὴ καὶ βάρβαρη, τοὺς ἔδινε καὶ ἠθικὰ προτερήματα. Ἦταν φιλότιμοι, κουβαρντάδες, αὐστηροὶ στὰ λόγια τους καὶ στὸ φέρσιμό τους, κι ἂν καὶ σκληροὶ, τραχοὶ καὶ πολλὲς φορές ἄγριοι, ἦταν ὅμως μαζί καὶ μεγαλόψυχοι—τουλάχιστο στίς καλύτερές τους περιπτώσεις—σέβονταν τὴν παληκαριά τοῦ ἄλλουνοῦ, ὄχι ὅμως τὴ χτηνώδικη καὶ ἀνήθικη, καὶ δὲν καταδέχονταν νὰ κάνουν προστυχιές. Σὲ ἄλλες ἐποχὲς καὶ σὲ ἄλλες κοινωνικὲς συνθῆκες θὰ μπορούσαν ἴσως νὰ ἐξελιχτοῦν σὲ ἱππότες. Ἡ ζωὴ τους, τὸ στοιχεῖο τους εἶναι ἡ παληκαριά καὶ ἡ περιπέτεια.

Ὁ Μανώλης ὁ Λέκας εἶναι ἓνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κουντραμπατζήδες. Μὰ ὡστόσο δὲν εἶναι ὁ κοινός, ὁ κανονικὸς ἀντιπροσωπευτικὸς τους τύπος. Ἄν τὸν καλοπροσέξει κανεὶς μὲς στὸ διήγημα, φαίνεται ἓνας ἄνθρωπος ἀνώμαλος, σχεδὸν νοσηρός, ἓνας παληκαρᾶς τῆς παρακμῆς. Γιατὶ, ἂν τὸ ὑβριστικὸ φτύσιμο στὸ πρόσωπο τοῦ ἀρρώστου παιδιοῦ του, ἔστω καὶ σὲ στιγμή παραφορᾶς, δὲν εἶναι ἐκδήλωση διεστραμμένη καὶ ἐκφυλη, τὰ ξεμοναχιάσματά του ὅμως μὲς στὸ δάσος ὕστερα ἀπ' τὸ δάριμο τῆς γυναίκας του, οἱ βασανιστικὲς ἐνδοσκοπήσεις του γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, ἡ τρεμούλα του ὅταν ξαναγύρισε σπίτι, οἱ συντριμμένες ὁμολογίες του στὴ γυναῖκα του γιατί τὴν ἔδερνε, ἔπειτα ἡ ἀνόητη ἐρώτησή του πρὸς τὴ γυναῖκα του, γιατί

χόμενο τῆς παληκαριᾶς τους.

Ἀντίθετα ἀπὸ τὸ Μανώλη, ἡ γυναῖκα του εἶναι ἕνας ὑγιῆς καὶ ἰσορροπημένος ἄνθρωπος. Δέχεται καρτερικὰ τὴ μοῖρα της, παραδέχεται ἀκόμα καὶ τὸ ξῦλο σὰν κάτι ἀναπόδραστο, ἔτσι «στὰ τυφλά» — αὐτὴ δὲν ἔχει ἐσωτερικὰ βασανίσματα — καὶ τὸ μόνο πού ζητᾶ εἶναι νὰ μὴν τὴν χτυπᾶ δυνατὰ, τώρα πιά πού γέρασε... Τόση σκληρότητα, ἀλήθεια, μέσα σ' αὐτούς τοὺς ἀνθρώπους, πού τοὺς κάνει νὰ μὴ μποροῦν νὰ συναισθανθοῦν οὔτε τὸν πόνο τους, καταντᾶ ὑπέρπρωτόγονη. Κι ἡ σκληρότητα αὐτὴ πνέει μέσα σ' ὅλο τὸ διήγημα. Καὶ ὅμως πόσο θὰ μᾶς ἀνακούφιζε καὶ πόσο θὰ μᾶς λύτρωνε μιὰ σκηνὴ συντριβῆς καὶ ψυχικοῦ μαλακώματος, ἕνα παράπονο τῆς γυναίκας — τοῦ θηλυκοῦ στοιχείου τοῦ σπιτιοῦ — ἕνα κλάμα, τὴ νύχτα πλάϊ στὸ τζάκι, γιὰ τὸ φέροισιμο τοῦ ἀντρὸς της, γιὰ τὸ σκληρὸ του μεταχείρισμα, ἕνα «σκότωσέ με ἐπὶ τέλους νὰ γλυτώσω, σὰ δὲ μὲ λυπᾶσαι, σὰ δὲ μὲ πιάνεις γιὰ ἄνθρωπο», μπροστὰ στὴν ἀμίλητη, τὴν ἀνομολόγητη συντριβὴ ἐκείνου! Θὰ ἦταν τόσο ὠραῖος καὶ τόσο ἀνθρώπινος ἕνας τέτιος ἐξαγνισμός, καὶ θὰ ἔριχνε τόσο φῶς μέσα στὶς σκοτεινὲς αὐτὲς ψυχές! Γιατί ἐπιτέλους ἡ ζωὴ νὰ γίνεται μὲ τὸ ζόρι τραγικῆ, παραπάνου ἀπ' ὅ,τι εἶναι, δηλ. ἀπίθανη, κάτι πού τὸ λιγώτερο, εἶναι ἀντιαισθητικό. — Ὁμολογοῦμε ὅμως πὼς δὲ ξαίρουμε τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν τοῦ Ἀἰβαλιοῦ κι ἴσως ὅσα λέμε παραπάνου νὰ ἀποτελοῦν ὑπέρβαση. Ὡστόσο τὰ ἔχουμε ζήσει.

Ἀνάλογες ἀπορίες γιὰ τὸ χαραχτῆρα τοῦ ἥρωα καὶ μαζί καὶ γιὰ τὸν αἰσθητικὸ σκοπὸ τοῦ συγγραφέα, μοῦ γεννᾶ καὶ τὸ τέλος τοῦ διηγήματος. Ἐκείνη ἡ σιωπὴ του μπροστὰ στὸ θάνατο τοῦ γιοῦ του τοῦ Χρήστου, πού καταντᾶ τὸ κεντρικὸ συμπαθητικὸ μοτίβο τῆς οἰκογενειακῆς του τραγωδίας, τόση βόρεια σιωπὴ καὶ ἀταραξία μοῦ φαίνεται πάλι σὰν πόζα. Κι ἔπειτα, εἶναι συνειδητὴ ἄραγε στὸ συγγραφέα ἡ μικροψυχία πού ὑπάρχει μέσα στὸ τελευταῖο κίνημα τοῦ ἥρωά του μὲ τὴν πίπα τοῦ Ἀριστείδη, σὲ μιὰ τόσο κρίσιμη γι' αὐτὸν στιγμὴ; Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ Λέκας; Ἀφίνει τὸ παιδί του νὰ κοιτῆται νεκρὸ καὶ ματωμένο μὲς στὸ δρόμο, τὸ παιδί πού τοῦ στοίχισε τόσες ἀγωνίες καὶ τόσες λαχτάρεις, ἐνῶ ἡ γυναῖκα του τσιρίζει ἀπὸ πᾶνου του κι ἐνῶ ὁ ξένος κόσμος τὸ ἔχει τριγυρίσει σὰ θέαμα, ὅπως λέει ὁ Γρουπάρης:

«ὄχι μ' ἐλπίδα πὼς μπορεῖ νᾶν' ψεύτρα ἢ συμφορὰ,
παρὰ νὰ ἰδοῦν τὰ μάτια τους καὶ τὴ χορτάσουν.»

Καὶ δὲ μιλᾶ, δὲν τὸ σηκώνει σὰν πατέρας συφοριασμένος στὰ χέρια του νὰ τὸ πάει μὲς στὸ σπίτι του, ὅπως σήκωνε ἄλλοτε τὸν Ἀριστείδη σεληνιασμένο καὶ τὸν πονούσαμε, κι ὅπως σηκώνει ἀκόμα ὁ Βασιλιάς Λῆρ τὴ νεκρὴ κόρη του τὴν Κορδηλία, καὶ νὰ μὴ φωνάξει βέβαια: «Γιατί δὲ ραγίζει ὁ οὐρανός,» γιατί ὁ Λέκας δὲν εἶναι Λῆρ,

μὰ νὰ μᾶς δείξει τὸν πόνο του μὲ τὸ δικό του τὸν τρόπο αὐτὸς ὁ σκληρὸς καὶ σκοτεινὸς ἄνθρωπος, μὰ πάντα ἄνθρωπος. Αὐτὸ θὰ ἦταν ἡ μόνη ἀληθινὴ λύση, ἡ μόνη ἀνθρώπινη κάθαρση τῆς συσσωρευμένης κι ἀνεξήγητης γι' αὐτὸν τραγωδίας του. Γιατὶ ὁ πόνος εἶναι τὸ τελικὸ ὄπλο μας ἐνάντια στὴ μοῖρα καὶ ἡ τελικὴ συνθήκη μας μαζί της, ὁ πόνος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ μᾶς συνθηκολογεῖ μὲ τὴ ζωὴ. Κι ἀντὶς γιὰ ὅλ' αὐτά, πάει ὁ ἔρμος σὲ μιὰ πεζούλα, στρίβει τσιγάρο καὶ τὰ βάζει ἔπειτα μὲ τὴν πίπα του. Μὰ τί εἶναι λοιπὸν αὐτό! Ἀναισθησία ἢ ὑπεραισθησία. Χτηνωδία ἢ νιτσεισμός! — Καὶ ἐπιτέλους, τί εἶδους ποιητικὸ σύμβολο εἶναι ὁ Λέκας, ἢ γιὰ νὰ μὴ μᾶς μπερδεύει ὁ ὄρος, τί ἀνθρώπινο σύμβολο εἶναι; Ποιὰ εἶναι ἡ πάλη του, ποιὰ εἶναι ἡ ἠθικὴ ἀντίδρασή του πρὸς τὴ ζωὴ καὶ τὴ μοῖρα, ποιὸ εἶναι τὸ δράμα του καὶ ἡ κάθαρσή του καὶ μαζί καὶ ἡ δική μας ψυχικὴ λύτρωση, δηλ. ἡ αἰσθητικὴ; — —

Συλλογίζουμαι. Στὴ λογοτεχνία ἐκεῖνο ποῦ ἐνδιαφέρει γενικά, εἶναι ὁ ἠθικὸς ἀγῶνας τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὶς γύρω του καὶ μέσα του ἀκόμα δυνάμεις. (Δὲν εἶναι βέβαια ἀνάγκη νὰ σημειώσω ὅτι, ὅταν λέγω ἠθικός, δὲν ἐννοῶ ἐνάρετος.) Κι ὅλη ἡ ζωὴ εἶναι ἕνας τέτιος ἀγῶνας. (ἀκόμα κι ὅταν γράφουμε· εἶναι μιὰ ἀντίδραση σὲ μιὰ ἐξωτερικὴ πίεση.) Ἀπ' ὅλα ὅμως τὰ διάφορα καθημερινὰ γεγονότα γίνεται ἀφαίρεση αὐτῆς τῆς βαθύτερης, κεντρικῆς ἐνέργειας τοῦ ἀνθρώπου, μὰ πάνου σὲ μιὰ μονάχα κατεύθυνση, σὲ μιὰ ὠρισμένη πάλη, ἀπλή ἢ σύνθετη, ἀλλὰ συνολικὴ, τελειωμένη, ποῦ μπορεῖ ἀκόμα νὰ ἐπηρεάζεται κι ἀπὸ ἄλλα πλάγια περιστατικά. Ἐκεῖνο ποῦ μᾶς συγκινεῖ καὶ μᾶς παρασύρει στὴ λογοτεχνία εἶναι ἡ ἠθικὴ αὐτὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου στὶς ἐναντιές του τύχες, ἀδιάφορο ἂν εἶναι καλὴ ἢ κακὴ, θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ (ὁ καθένας μὲ τὴ μοῖρα του), κι ἀδιάφορο ἂν βγαίνει ἀπ' αὐτὴ νικητὴς ἢ νικημένος. Τὸ γιατί εἶν' ἕνα μυστικὸ ποῦ συνδέεται μὲ τὸ μυστικὸ τῆς ὑπαρξῆς μας. Καὶ προσέξτε, τὸ ἴδιο ἀκόμα συμβαίνει καὶ στὰ λογοτεχνήματα, ὅπου οἱ ἥρωες εἶναι ζῶα, ἀκόμα καὶ φυτά. (Θυμηθῆτε μιὰ πρόζα τοῦ Μυριβήλη γιὰ ἕνα ρόδο, ποῦ πεθαίνει μιὰ τραγικὴ νύχτα.) Παντοῦ τὸ ζήτημα εἶναι πῶς ἀντιμετωπίζει ὁ ἄνθρωπος — ὁ κάθε ἥρωας — τὴ μοῖρα του καὶ μὲ ποιὸ ἀποτέλεσμα. Αὐτὸ μᾶς ἐνδιαφέρει ὅλους μας.

Ἡ ἀπλή ἀναπαράσταση τῆς ζωῆς, ὅσο τραγικὴ κι ὅσο ἀσυνήθιστη καὶ νᾶναι, δὲν εἶναι τέχνη. (Ὅπως οὔτε στὴ ζωγραφικὴ ἢ ἀπλή ἀναπαράσταση τῶν πραγμάτων.) Εἶναι μονάχα ἐπεισόδιο, ἱστορία, ἀφήγηση. Ἡ τέχνη εἶναι ἀναπαραγωγὴ καινούργια, ἀναδημιουργία, καὶ χρειάζεται ρυθμὸ, δηλ. αἰσθητικὴ τάξη καὶ σύνθεση. Στὴν πρόζα ὁ ρυθμὸς αὐτὸς εἶναι ἐσωτερικὸς, δηλ. ρυθμὸς συναισθημάτων, ὅπως νὰ ποῦμε καὶ σὲ μιὰ μουσικὴ συμφωνία.

Ἡ δουλιὰ τοῦ λογοτέχνη εἶναι νὰ θέσει σὲ ἁρμονικὴ σειρὰ καὶ

σέ αιτιατή ακολουθία τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς τῶν ἡρώων του καὶ νὰ φτάσει στὴν ἔκβαση τους, στὴ λύση τους, ποῦ δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ τὸ ἀναγκαῖο, τὸ αιτιατὸ ἐπακολούθημα τῆς πάλης ποῦ προηγήθηκε καὶ τῶν δεδομένων της, νὰ φτάσει δηλ. στὴν καταστροφή ἢ τὴ λύτρωση τοῦ ἡρώα του. Νίκη σχεδὸν δὲν ὑπάρχει, γιατί ἡ μοῖρα εἶναι πάντα ἀνώτερη ἀπ' τὰ δημιουργήματά της. Καὶ μὲ ὅλη τὴν ἁρμονικὴ ἐξέλιξη τῶν γεγονότων αὐτῶν, ποῦ σημαίνει αἰσθητικὰ ρυθμικὴ διαβάθμιση τῶν συναισθημάτων ποῦ γεννιοῦνται μέσα στὸν ἀναγνώστη, καὶ πρὸ πάντων μὲ τὸ τελικὸ κορύφωμά τους, τὴν ἔκβαση τῆς πάλης, τὴν κάθαρση τοῦ δράματος, ὁ ποιητὴς μᾶς δίνει κι ἐμᾶς τὴν ψυχικὴ ἀπολύτρωση, τὴν αἰσθητικὴ συγκίνηση, ποῦ εἶναι καὶ ὁ τελικὸς αἰσθητικὸς σκοπὸς του. Ἡ ἀπολύτρωση αὐτὴ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ χριστιανικὴ συντριβὴ τοῦ Τολστόη, ἡ λύτρωση τοῦ πόνου τοῦ Ντοστογιέφσκη, εἴτε ἡ τελικὴ καταστροφή ἢ αὐτοκαταστροφή τοῦ "Ιψεν κ.τ.λ. Ἀδιάφορο. Πάντα ὅμως κάτι πρέπει νὰ εἶναι. Καὶ τὸ κάτι αὐτὸ εἶναι ἀνάλογο μὲ τὸν τρόπο ποῦ ἀντανακλᾷ μέσα στὸν ποιητὴ ἢ ζωὴ. Γιατὶ κάθε ἀληθινός, κάθε μεγάλος ποιητὴς ἐκφράζει τὴ ζωὴ καὶ ἀπὸ μιά της ἄποψη. Καὶ ἡ ἄποψη αὐτὴ εἶναι ἡ ζωὴ ὅπως τὴ βλέπει, ὅπως τὴν αἰσθάνεται κι ὅπως τὴν ἐρμηνεύει ὁ ποιητὴς.

Ὅταν μὲ τίς σκέψεις αὐτὲς (κι εἶπα πὼς κάνω σκέψεις, καὶ μάλιστα πολὺ γενικὲς καὶ καθόλου ἀπόλυτες) ἀντικρούσει κανεὶς τὸ ἔργο τοῦ κ. Βενέζη, παρατηρεῖ βέβαια ὅτι ὁ συγγραφέας εἶναι θελητὰ ἢ ἀθέλητα νατουραλιστής. Βλέπει τὴ ζωὴ νὰ διαμορφώνεται καὶ νὰ ἐξελίσσεται μοιραῖα κάτου ἀπ' τὴν ἐπίδραση τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοκοινωνικοῦ περιβάλλοντός της. Ἐχει βαθιὲς παρατηρήσεις καὶ δυνατὲς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ καὶ μαζί ἕναν πικρὸ πόνο κι ἕνα βαθὺν οἰκτειρμὸ γιὰ τὴ μοῖρα της, κι ὅλα αὐτὰ τοῦ γεννοῦν τὴν ἐσωτερικὴ παρόρμηση νὰ τὰ ἐκφράσει. Καὶ τὰ ἐκφράζει ἔτσι ὡμὰ, σκληρὰ, ρεαλιστικά, ὅπως εἶναι καὶ ἡ ζωὴ ποῦ βλέπει. Ναί, μὰ ὥστόσο ποιά εἶναι ἡ αἰσθητικὴ πρόθεσή του, ποιά εἶναι ἡ τελικὴ συγκίνηση ποῦ θέλει νὰ μᾶς δώσει, ποιὸ εἶναι τὸ φῶς ποῦ ρίχνει πάνου στὴ ζωὴ; Ἡ συμπάθεια γιὰ τὸν κόσμον αὐτὸ ποῦ βασανίζεται, ὅπως λέει ὁ Βάρναλης. Τὸ πιστεύω. Μὰ γίνεται αὐτὸ ἀληθινὰ στὸ διήγημα ποῦ ἐξετάζουμε; Ποιά εἶναι ἡ λύση ποῦ τοῦ δίνει; Στὴν ἀνάλυση ποῦ κάνω παραπάνω προσπαθῶ νὰ τὴ βρῶ στὸ σκοτωμὸ τοῦ Χρήστου, σύμφωνα μὲ τὸ νατουραλιστικὸ πνεῦμα τῆς τέχνης του. Μὰ ἀμφιβάλλω ἂν μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτὴ. Γιατὶ κι ἔτσι τὸ δράμα μένει ἀνοιχτὸ καὶ μάλιστα μεγαλωμένο. Ἡ λύση ὅμως πρέπει νὰ βρῖσκεται μέσα στὸ Μανώλη Λέκα, ποῦ εἶναι ὁ κύριος φορέας τῆς τραγωδίας, κι αὐτὸ τὸ καταλαβαίνει κι ὁ συγγραφέας καὶ μ' αὐτὸν κλείνει τὸ διήγημά του. Μὰ τὸ Μαν. τὸ Λέκα τὸν ἀναγνωρίζουμε ὡς ἀληθινὴ δραματικὴ προοπτικὴ μονάχα στὴ σκηνὴ μὲ τὸ

Σελᾶ. Εἶναι ἡ μόνη στιγμή πού ἀντιστέκεται στή μοῖρα του τραγικά καί παληκαρίσια, πού μᾶς συγκινεῖ καί κερδίζει τή συμπάθεια μας. (Καί χωρίς ἄλλο ἢ ψυχική του κατάσταση τότε, ὅπως θαυμάσια τήν παρουσιάζει ὁ συγγραφέας, εἶναι πολὺ πιὸ σκοτεινὴ καί πιὸ σύνθετη ἀπ' ὅ,τι προσπαθῶ νὰ δώσω ἐγὼ στήν ἀνάλυσή μου, γιατί ἡ ζωὴ δὲν ἐκφράζεται μὲ λογικά σχήματα.) Στὸ τέλος ὅμως δὲν τὸν καταλαβαίνουμε. Ποιὰ εἶναι λοιπὸν ἡ τελικὴ λύση καί τί θὰ μᾶς δώσει τήν ψυχικὴ ἀπολύτρωση. Ἡ σκληράδα, τάχατες, μὲ τήν ὁποία ἀντικρούζει τὸν πόνο του, ἢ θυμωμένη ταπεινὴ σκέψη του πὼς ζεῖ ἀκόμα ὁ Ἄριστείδης, ἢ ἴσως ἡ ὑποβλητικὴ γραφικότητα τῆς πίπας πού κατρακυλᾶ μὲς στ' αὐλάκι καί πάει καί στέκεται σὲ μιὰ κουβάρα λάσπες καί κλαδιά ; — Ἄς μὴ φανεῖ σὲ κανέναν παράξενο, κι ἂν μιλῶ ἔτσι, μιλῶ μὲ τὸ φιλικὸ θάρρος καί μὲ τήν ἀγάπη πού ἔχω πρὸς τὸ συγγραφέα, μὰ γιὰ νὰ εἶμαι εἰλικρινὴς πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἐμένα αὐτὸ τό φινάλε μὲ δυσαρεστεῖ καί μ' ἐξοργίζει. Μοῦ φαίνεται καθαρὰ διακοσμητικὸ καί ψεύτικο, καί κείνη ἡ ἀσήμαντη γραφικότητα στὸ τέλος μὲ τήν πίπα, μιὰ διακοσμητικὴ γαρνιτούρα δεύτερης ἀξίας. Μὰ ἐδῶ ὑπάρχει ἓνα ζήτημα.

Ὁ συγγραφέας φαίνεται πὼς ἀγαπᾶ πολὺ αὐτὲς τὶς γραφικότητες. Στὸ ἴδιο διήγημα — γιὰ νὰ πάρω μιὰ χαρακτηριστικὴ — σελ. 7, σὲ μιὰ δραματικώτατη σκηνὴ ἀνάμεσα στὸ Μανώλη καί στή γυναῖκα του, ὁ συγγρ. ἀφίνει τὰ πρόσωπά του καί παρακολουθεῖ τὶς σκιὲς τοὺς πάνου στὸν τοῖχο. Πιστεύει πράγματι πὼς αὐτὸ εἶναι τόσο σπουδαῖο καί πὼς ἀξίζει γι' αὐτὸ νὰ χαλαρώσει τὴν δραματικότητα τοῦ διαλόγου ; Καί κείνο ποῦναι πιὸ σημαντικὸ, τὸ διήγημα «Στὸν κάμπο, κάτου ἀπ' τὰ Κιμιντένια» αὐτὴ τὴ φορὰ τελειώνει ἐπίσης μὲ παρόμοιες περιγραφικὲς σημειώσεις. Εἶναι ἄραγε αὐτὸ μιὰ συνειδητὴ αἰσθητικὴ πίστη, ἢ ἴσως μονάχα παραπλάνεμα καί συμβατικότητα;

Τὸ τέλος τοῦ διηγήματος αὐτοῦ, ὅπως δημοσιεύτηκε ἄλλοτε ἰστά «Λεσβ. Φύλλα», σφραγίζεται μὲ μιὰ φράση ἐξαιρετικὰ σημαντικὴ, στὸ γράμμα τοῦ κιαγιά πρὸς τὴ γυναῖκα τοῦ Λημνιοῦ. «Ὅλοι εἴμαστε ἁμαρτωλοί.» Μέσα στή φράση αὐτὴ, κατὰ τὴν ἀντίληψή μου, ὑπάρχει ὅλη ἡ λύση τοῦ δράματος πού ζετυλίγεται μὲς στὸ διήγημα. Εἶναι μιὰ μυστικὴ ὁμολογία τῆς ἁμαρτίας του πρὸς τὸν ἑαυτό του, ὄχι σὲ κανέναν ἄλλον, γιατί ἡ γυναῖκα τοῦ Λημνιοῦ δὲ θ'ἄξαιρε βέβαια γιατί τόλεγε καί θὰ τὸ ξηγοῦσε ἀλλιῶτικα. Εἶναι μιὰ στιγμή καί μιὰ ἐκδήλωση συντριβῆς, πού ἀξίζει πολὺ περισσότερο ἀπ' τὰ κλάματά του πάνου στὸ βόδι καί τὸν ἀποκαταστάει ἠθικά. Εἶναι ἓνας πολὺ βαθὺς λόγος. Ὅλοι εἴμαστε κακορίζικοι, μὲ ἀδυναμίες, μὲ ἐλαττώματα, κανέναν δὲν εἶναι τέλειος. — Θυμοῦμαι ἀκόμα τὸ τέλος στὸ πρῶτο χειρόγραφο πού χάθηκε. Ἐκεῖ, ἔπειτα ἀπ' τὴν καταστροφή, δινόταν ἡ εἰκόνα τῆς γῆς τῆς πρωτανοξιάτικης πού πάλι ἄρχιζε νὰ ὀργᾶ καί νὰ κοκκινίζει, πού ἀνάδευαν μέσα της οἱ σπόροι

για νέα ζωή, και τὴν ἀνετροχίαζαν καὶ τὴν ἐσπάργωναν οἱ νέοι χυμοὶ τῆς, τῆς Παμμήτορος Γῆς, τῆς μητέρας ὁλωνῶν μας, ποὺ ποιὸς ξαίρει ἂν δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ αἰτία τῆς ζωῆς μας καὶ τῶν ὅσων ὑποφέρουμε γι' αὐτή. Τὸ τέλος μάλιστα αὐτὸ εἶναι τόσο σύμφωνο μὲ μιὰ νατουραλιστικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς. Καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ φινάλε λοιπὸν τὰ θυσίασε ὁ κ. Βενέζης στὶς περίεργες γραφικότητές του ;

Θέλω νὰ κάνω μιὰ γενικὴ παρατήρηση. Οἱ κριτικοὶ συνηθίζουν καὶ γράφουν : Περιγράφει μὲ δύναμη καὶ μὲ τέχνη, ξετυλίγει ἄνετα τὸ θέμα του, τὴ σκέψη του, ζωντανεύει τοὺς χαρακτήρες του... κ. τ. λ. Δηλ. μὲ λίγα λόγια «γράφει ὠραῖα», «ἔχει κάλαμον», ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαιότεροι. Καὶ οἱ συγγραφεῖς συνήθως μένουν ἱκανοποιημένοι καὶ ἡσυχάζουν. Ἐπὶ τέλος ἔφταξαν ! Μὰ στὸ διάβολο, αὐτὸ δὲ σημαίνει τίποτα. Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ αἰσθάνεσαι, νὰ ζεῖς βαθιὰ καὶ ἀληθινὰ τὰ πράματα ποὺ ἐκφράζεις. Τάλλα ἔρχονται μόνονα τους. Ὑπάρχουν λογοτέχνες ποὺ γράφουν ἀπλὰ καὶ ἀδέξια καὶ ἐκφράζουν βαθύτερα καὶ ὠραιότερα πράματα. Μὰ οὔτε αὐτὸ δὲ φτάνει. Ἔχουμε πελαγώσει πιά μὲ τὰ ὠραῖα καὶ ἄσκημα γραψίματα καὶ προπάντων, ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, ἔχουμε σιχαθεῖ τὰ ἔξυλνι καὶ ἐπιτήδεια γραψίματα—τὰ ταλέντα!— Διψᾶμε λίγη ἀπολυτρωτικὴ συγκίνηση, λίγη ἄρτια τέχνη, καὶ αὐτὸ δὲν τὸ βρίσκουμε εὐκόλα, ἢ καὶ ἂν τὸ βροῦμε, τὸ βρίσκουμε μπερδεμένο καὶ θολό—γιατὶ αὐτὸ χρειάζεται αἰσθητικὴ πειθαρχία, αἰσθητικὸ σκοπὸ, αἰσθητικὴ συνείδηση, μ' ἓνα λόγο, βαθὺ καλλιτεχνικὸ αἶσθημα.

Ὁ κ. Βενέζης δὲν ἔχει οὔτε νὰ ζηλέψει, οὔτε νὰ φοβηθεῖ τίποτα ἀπ' ὅ,τι λέμε παραπάνου. Εἶναι ἓνα στοιχεῖο καινούργιο καὶ αὐτοδύναμο ποὺ ἔρχεται μέσα στὴ νέα λογοτεχνία μας. Μὰ τὴν αἰσθητικὴ συνείδηση, κατὰ τὴ γνώμη μου, πρέπει ἀκόμα νὰ βασανιστεῖ νὰ τὴν ἀποχτήσῃ.

Λίγα λόγια θὰ ἠθελα ἀκόμα νὰ προσθέσω γιὰ τὴ σύνθεση τοῦ διηγήματος, κάτι ποὺ ἔχει ἄλλωστε ἄμεση σχέση μὲ τὴν παρατήρηση ποὺ κάνω παραπάνω.—Τὸ δέσιμό του εἶναι κάπως χαλαρό, παρουσιάζει κάποια κενὰ καὶ ὡς σύνολο φαίνεται μᾶλλον ἀποσπασματικὸ. Ἀνάλογη βέβαια εἶναι καὶ ἡ ἐντύπωση. Στὸ πρῶτο μέρος ἀνεκατεύονται ἐκεῖνα ποὺ γίνονται κείνη τὴ στιγμή καὶ κείνα ποὺ γίνονται συνήθως, καὶ ἔτσι θολώνει ἡ φυσικὴ ἐξέλιξη τῶν σκηνῶν καὶ χαλαρώνει ἡ δραματικότητά τους. Σ' ἓνα μέρος στὴν ἀρχή, λέει : «Ἔτσι καὶ τούτη τὴ φορά.» χωρὶς νὰ καθορίζεται συγκεκριμένα πότε. Γιατὶ τὸ Μανώλη τὸν εἶχαμε ἀφίσει στὸν καφενὲ καὶ τώρα τὸν βρίσκουμε ἔτοιμο νὰ δείρῃ τὴ γυναῖκα του. Ἐπειτα στὸ δεύτερο μέρος ὁ δεύτερος γιὸς διηγιέται πῶς σκοτώθηκε ὁ Στελλάρας, χωρὶς νὰ ἔχουμε μάθει τίποτα στὸ μεταξύ, οὔτε κὰν πότε γίνεται τὸ δεύτερο μέρος, ἐνῶ στὸ πρῶτο μέρος ὅλο τὸ τρικουβερτο ζήτημα ἦτανε νὰ φύγει καὶ ὁ Χρῆστος μαζί μὲ τὸ Στελλάρα. Κι ἔξαφνα, ὁλότελα ἀπροετοίμαστοι μαθαίνουμε πῶς τὸ Στελλάρα τὸν εἶχαν σκοτώσει ἀπὸ καιρό. Πότε ; Ὁ συγγραφέας

ἄραγε θεωρεῖ περιττή τὴ χρονικὴ σύνδεση τῶν γεγονότων ἀναμεταξύ τους, ἢ ἔχει ἴσως ὠρισμένους λόγους νὰ γράφει ἔτσι; Δὲν πιστεύω, τοῦλάχιστο αὐτὸ δὲ φαίνεται στᾶλλα διηγήματά του. Ὅλ' αὐτὰ ἀδικοῦν τὸ διήγημα, τὸ ἀτονοῦν, τοῦ δίνουν μιὰ κίνηση δύσκολη καὶ κάπως ἀδέξια καὶ πρέπει νὰ τὰ προσέξει.

(Λίγα λόγια γιὰ τᾶλλα διηγήματα, γιὰ τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέα κ.τ.λ. ἀπὸ ἔλλειψη χώρου μένουν γιὰ τὸ ἐρχόμενο φυλλάδιο).

Σ. Γ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ·Ι·ΔΗΣ

ΠΑΝΑΓ. ΜΑΥΡΕΑ: ΕΛΕΓΟΙ. Σειρὰ Γ'— Μ' ὅλη τὴν προσπάθεια μας καὶ τὴν καλὴ μας τὴ διάθεση, μᾶς εἶναι ἀδύνατο νὰ καταλάβουμε αὐτὴ τὴν ποίηση. Ἴσως νὰ μὴν εἶναι καὶ γραμμένη γι' αὐτὸ τὸ σκοπό. Τοῦλάχιστο οἱ κοινοὶ θνητοὶ φαίνεται πὼς στέκονται ἔξω ἀπ' τὸ περιθώριό της. Γι' αὐτὸ καὶ μεῖς παίρνουμε τὸ θάρρος νὰ ποῦμε τὴν ἐντύπωσή μας ἔτσι ἀπλᾶ καὶ ἀπερίφραστα, σὰν ἄνθρωποι ποὺ δὲν πολυκαταλαβαίνουμε, ἀμύητοι. Ὁ ποιητὴς ἂς μᾶς συγχωρήσει.

Οἱ πρῶτες δυὸ σειρὲς τῶν « Ἐλέγων » μᾶς εἶναι δυστυχῶς ἀγνωστες καὶ γι' αὐτὸ δὲ μᾶς εἶναι εὐκόλο νὰ ἐννοήσουμε καλὰ-καλὰ τὸ σύμβολό τους. Γίνεται ὅμως πάρα πολὺς λόγος στὴ σειρὰ ποὺ ἔχουμε ὑπόψη μας γιὰ τὴ γῆ καὶ γιὰ τοὺς νεκρούς, καὶ μάλιστα τοὺς προγόνους. Καὶ στὰ δυὸ αὐτὰ ἱερὰ καὶ ἀξιοσέβαστα στοιχεῖα φέρεται ὡς ἀντίθεση ἢ σημερινὴ «ἀνίερη γέννα». Ὅλη ἡ σειρὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕμμετρα κομμάτια ἀριθμημένα μὲ λατινικοὺς ἀριθμοὺς (XXXVI ἕως LIV) καὶ ξετυλίγεται πάνου στὸν ἴδιο πάντα τόνο καὶ μὲ τὴν ἴδια δελφικὴ, χρησιμοδοτικὴ ἀκαταληψία. Τὸ μυστήριον ὁπωσδήποτε λύεται. Στὴ συλλογὴ ὑπάρχει ἓνα ποίημα ἀφιερωμένο στὸν Ἀγγελο Σικελιανό, καὶ στό ποίημα αὐτό, στὴ δευτέρη στροφὴ του, ἐξηγεῖ ὁ ποιητὴς καὶ τὴ σχέση του μὲ τὸν «Κύριο», καθὼς καὶ τὴν ψυχολογικὴ διαφορὰ του.

Τί ἂν στὴ φράση, στὴ ρίμα, στὸ ρυθμὸ—δεσμὰ τοῦ χάρτη—
σκλάβαν τὴ γόησσα ζωὴ σου κλεῖς, τί ἂν τὸ νέο
σφρῖγος σου στὴ θύελλα τοῦ στίχου σβεῖς, τί ἂν στοῦ Μάρτη
τὴ μπόρα, τ' ἄνθη τῆς νηότης σου, σκορπᾶς, τὸ ὠραῖο;

Μάταια σὲ ὅμοια δεσμὰ, κάδμιον τὸ δόρυ, μυκηναῖο
τὸν δίφρο ἀθλεῖς καὶ ἀργεῖον τὸν ἥρωα καὶ τὴ Σπάρτη
μάταια σὲ ὅ,τι σμιλεύεις σὺ ἢ σὲ ὅ,τι ἐγὼ κλαίω
τὴν θὲς τῆς πίστης σου κυρίαρχο εἶδωλο, ὦ ἱερομάρτυ.

Τὸ τέλος εἶνε ἐπίσης χαριτωμένο.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴ θεμελιώδη, παράφωνη Σικελιανικὴ ἐπίδραση, ἀκούγονται ἐκεῖ μέσα καὶ ἄλλες ἀπηχήσεις. Ὑπάρχουν τόνοι Παλαμᾶ, ὑπάρχει κάπου-κάπου διάθεση Καβάφη— (XLV)

Ἄχ! ὁ ἀλαλαγμὸς τοῦ ὕγρου ἑνάλιου των λυγμοῦ, ἄχ, ἡ λυβι-
κὴ φλόγα τοῦ πένθους των ἐντός μου ὡς σπᾶ, ἄχ, γύρα
τοῦ κοίτους των ἢ ὀκνή ἢ πομπή πού με συντρίβει
μέ τὰ ἔρμα ἰστία, τὰ στεῖρα

ξάρτια καὶ τὰ σκόρπια ἄρμενα σ' ἐχθρόπλευστα πελάγη,
Ἄχ! τὸ ἀνίερρον αἰσχος μηδικῆς ὀρδῆς, ἄχ, ἡ μυθι-
κὴ τρωϊκὴ βεβήλωση ἄχ, ἡ πάρθια ἀτίμωση, ἄχ, τ' ἄγη
τοῦ δυνάστη τοῦ Σκύθη.

Καὶ παρακάτω μιὰ ἔξαρση ἱερῆς ὀργῆς ἀπαράμιλλη.

Παντοῦ ἐρέβη,
ἄγος ἢ ὀρμή, αἰσχος ἢ ἀλκή, μομφὴ τὸ τεῖχος
καὶ ἡ ἀρετὴ καπνὸς ἵστα ἐρείπια διάχυτος καὶ χλεύη
τοῦ αἴνου ὁ στίχος.

Ἐπάρχει ἀκόμα σὲ πολλὰς μεριὰς ἀνάμνηση καὶ ἀπομνημόνευση
Γρουπάρη. (τὴν πρόφαντη ἀσημοβολὴ τοῦ ἡλίου. τῆς κουφῆς μου σκή-
της, ἀκρόνοιχτο, κοιλάρφανη, σπαρνᾶ, Τριμεροῦσες κ.τ.λ.)— Γιά νὰ μὴ
φαινόμαστε ἄδικοι ἢ αὐστηροὶ ἀπέναντι τοῦ ποιητῆ, προτιμοῦμε,
ἀντὶς γιὰ κάθε ἄλλη κρίση μας, νὰ μεταφέρουμε ἐδῶ ἕνα δυὸ κομ-
μάτια ἀπὸ τὰ ἀντιπροσωπευτικώτερα τῆς συλλογῆς. Οἱ ἀναγνώστες
μας θὰ μπορέσουν ἔτσι νὰ τὰ κρίνουν καὶ νὰ τὰ ἐκτιμήσουν μόνοι
τους τόσο ὡς πρὸς τὴ μορφὴ τους, ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο.

XXXIX

Ἦ σὺ πού ἔρμος κάτω ἐκεῖ στήν ἀντισημένη
χλοερὴν τοῦ γόη κάμπου ἀπλώνεσαι πορφύρα
πού μιὰ τὸ βόγγο τοῦ βορριᾶ, μιὰ τὰ ὄμβρια μένη
ἀκοῦς τοῦ νέφους νὰ βροντοῦν στοῦ τύμβου γύρα

τὴν ἡσυχία. Θρόμβων ἀχοὶ δὲ σὲ ξυπνοῦν ; Χυμένοι
ἄνεμοι γύρα δὲ σκορποῦν τὰ ἀμβρόσια μῦρα
τῆς γῆς σου καὶ ἡ αἰνέσιμη βροντὴ ὡς προβαίνει
δὲ σοῦ κτυπᾶ τοῦ τάφου σου τὴ σκεβρὴ θύρα ;

Στὴ γῆ σου ἀκόλαστη πνοὴ γόνιμα ὀργιάζει πού εἶτε
ὡς ἀναστάσιμη αἴλλη σπονδὴ σὲ κοσμεῖ τώρα
εἶτε ὡς νεκρόσιμη στοργὴ ἔμπρός σου, αὐτὴ, ὀρχεῖται

τῆς χλεύης πάντα τὸν πικρὸ σκορπᾶ, αὐτὴ, ἰχώρα
αὐτὴ, ὠϊμέ, πού τ' ἄγος, τ' ἄλγος, τὸν λυγμὸν—τὰ τρία
τοῦ πάθους—ἡ ἀνίερρη κερνᾶ, ὦ νεκρέ : ἡ βακχεία !

L

Ἐγὼ σᾶς ζῶ, ὦ θεῖα ροιά, ὦ ἱερὴ ράμνος καὶ ὦ ἅγια
κάνναβι τῶν Γραφῶν, ἐγὼ σᾶς ζῶ, μὰ σεῖς ὠϊμένα,

μὲ τῶν καιρῶν τὸ κύλισμα, σεῖς, φύτρα μου, ἕνα, ἕνα
 σκόρπια σιγᾶτε ἐδῶ κι' ἐκεῖ τώρα βουβά... Τρισάγια,
 ὠσάννα, εἰρμοὶ ἢ προφητικοὶ ψαλμοὶ δὲ σειοῦν τὰ βάρια
 ἢ τῶν ἀνθῶν σας τὰ κλωνιά, μεσόστρατα, σπαρμένα
 τοῦ θεοῦ Ναζιρ τὸ πέρασμα τὸ θριάμβινο... Νά... Γέεννα!...
 νά! Γέεννα τώρα ὡς κι αὐτὸς ὁ ἀνθὸς σας πού στ' ἀρπάγια
 τῆς κόπρου ἀλγεῖ καὶ τοῦ αἵσχους μας τὸ ἄγος, βλέπει, ὠιμένα!

Τὸ πρῶτο εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ στρωτὰ καὶ τὰ πιὸ εὐκολονόητα, ἂν μπο-
 ρεῖ νὰ τὸ πεῖ κανεὶς, τῆς συλλογῆς. καὶ τὸ δεύτερο φαίνεται νᾶναι
 ἀπὸ τὰ πιὸ βαθιὰ καὶ πιὸ μυστηριώδη. Δὲ ξαίρουμε τί καταλαβαίνουν
 ἀπ' αὐτὰ οἱ ἀναγνώστες μας, δὲ ξαίρουμε ἀκόμα τί καταλαβαίνει ὁ
 ποιητὴς καὶ οἱ μύστες του. Ἐμεῖς ὁμολογοῦμε ὅτι αὐτοῦ τοῦ εἴδους
 τὰ ποιήματα δὲν τὰ καταλαβαίνουμε, ἢ κι ὅταν τὰ καταλαβαίνουμε,
 δὲ ξαίρουμε γιατί πρέπει νὰ συγκινηθοῦμε ἀπ' αὐτά.

Λ. Φ.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ —

ΕΥΣΤΡ. ΙΩ. ΔΡΑΚΟΥ. Μοσχονησίου. Μελέτη ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς
 ἐκκλησίας τῆς Λέσβου.

— — Ἱστορία τῆς Εἰκοσιφοινίσσης Μονῆς ἐπὶ τοῦ Παγγαίου. κ.τ.λ.
 Ἐν Δράμα, 1928.

ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ. Μηνιαία ἔκδοσις μελέτης, κριτικῆς καὶ τέ-
 χνης. Χρονιά Α', ἀρ. 10, 11, 12, 13 — Ἀθήνα, ταχυδρ. κιβώτιο 255.
 — Συνδρ. δρχ. 50.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ Μηνιαία καλλιτεχνικὴ ἐπιθεώρηση. Καλλιτε-
 χνικὴ διεύθυνσις: Γεωργ. Λαμπελέρ. Ἐκδότης: Ἰωσήφ Παπαδόπου-
 λος. Τεύχος 6, 9—10 Ἀθῆναι, γραμματοθυρίδα 230. — Συνδ. δρχ. 60.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΣΚΕΨΗ. Πανελλήνια λογοτεχνικὴ καὶ καλλιτε-
 χνικὴ ἐπιθεώρηση. Βγαίνει κάθε δυὸ μῆνες. Γιάννης Βουβάκης καὶ Μ.
 Βισάνθης, διευθυνταί. Ἔτος Α', ἀρ. 4—5 — 831 Harrison St. Chi-
 cago, U. S.A. — Συνδρ. δολλάρ. 3.

LIBRE. Mr. le Prof. Louis Roussel, Faculté des Lettres.
 Montpellier. Herault, France. No 76—77, 78—49. — Τὸ φυλλάδιο
 φρ.γαλλ. 1.60.

ΝΕΟΙ ΡΥΘΜΟΙ. — Μηνιάτικο λογοτεχνικὸ περιοδικό. Διευθ. Κ. Ν.
 Δρακόπουλος. Χρόνος Α'. Φυλλάδια Δ' καὶ Ε'. 1928. Δράμα. Συνδρ.
 δρχ. 100.

ΔΕΛΤΙΟΝ Μητροπόλεως Μηθύμνης. Ἄρ. 1—3. 1929. Συνδρ.
 ἑτησίᾳ δρχ. 30.